

14205

Ս. յեզ. Ա. ԲՐՈՅԴԵ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՇՏԱԲՆԵՐԸ
ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ

343.3

F-91

ՊՐԻՆՏՈՒՄ

1932

ՅԵՐԵՎԱՆ

343.3

F-91

ԿՐ

Ս. լեզ Ս. ԲՐՈՅԴԵ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՇՏԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ

Վ. Վ. ՈՒՅԼՐԻՆԻ
ԽՐԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԲԱՆՈՎ

ԳԵՏԶՐԱՏ

1932

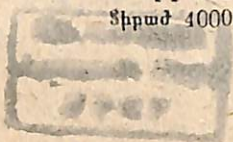
ՅԵՐԵՎ

19754

B 2001

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Գետերատի տպարան
Դավիթ 7004 (ք)
Հրատ. 1:56
Պատվեր 6341
Ֆիրմ 4000

49484121

Թարգ. Քենիկ Յեղիազարյան

4292-53

Հանձնված է արտադրության 10/11 32 թ. Սա. Ֆ. Բ.

Տպագրված է 13 մարտի, 1932 թ.

Փրանսիայի դիվանագիտության մի խումբ իմպերիալիստական պետությունների կողմից պատերազմի նախապատրաստության խնդիրն ընդդեմ խորհրդային Միության այնքան ակտուալ դարձավ, ինչպես յերբեք, և իր վրա յե բեռնում ամբողջ աշխարհի աշխատավորների ուշադրությունը:

Յեթե մինչև 1928 թ. համաշխարհային բուրժուական դեռ շարունակում եր հույսը դնել բայլեիզմի «մերասերման» վրա, կապիտալիզմի մեջ «խաղաղ նեաճման» և այլն, 1929 թ. սկսած, հնգամյակի առաջին հաջողություններից հետո, ամբողջ ճակատով սոցիալիստական վճռական հարձակման անցնելուց հետո, խորհանտեսությունների և կոլտնտեսությունների բուռն աճումից և՛ համատարած կոլեկտիվացման հիման վրա, կուլակության՝ վորպես դասակարգի, վերացման անցնելուց հետո, — համաշխարհային բուրժուազիան, նրա հետ միասին նաև բոլոր հակախորհրդային տարրերը մեր յերկրի ներսում, սկսեցին ակտիվ պայքարի մեթոդներին անցնել ընդդեմ խորհրդային իշխանության, ժրաջանությամբ պատրաստվելով տնտեսական չրջափակման և զինված ինտրվենցիայի համար:

«Սկսած 1929 թ. աշնանից մինչև այսօր, կապիտալիստական շրջափակումն համեմատաբար արագ սեմպոյվ անցնում է իՍՅՄ վրա հարձակվելու նախապատրաստության հաջորդական ոտադիաները: Այդ նախապատրաստական աշխատանքն ընթանում է զանազան ուղղություններով» (Մոլոտով):

Շատ լավ հաշվի առնելով վոր նոր պատերազմ սկը-

սելը՝ առանց նախապես՝ այսպես կոչված՝ հասարակա-
կան կարծիքը նախապատրաստելու, առանց նախապես
խաբելու բանվորական մասսաներին գեղեցիկ Ֆրադնե-
րով, բոլորովին անհնարին է, — համաշխարհային բուր-
ժուազիան բացառիկ ուշադրութուն է հատկացնում
հասարակական կարծիքի հատուկ մշակման, ըստ վո-
րում Յերկորդը ինտերնացիոնալի դերն է՝ ուղղակի ո-
ժանդակել բուրժուազիային, ինչ վոր բավարար չափով
մեզ կացվեց մենչիկիններին դատելու ժամանակ:

1930 թ. սկզբում՝ ի նկատի ունենալով դուրդացիու-
թյան կրոնական նախապաշարմունքները, կապիտալիս-
տական յերկիրների մեծամասնության մեջ առաջ քաշ-
վեց «կրոնի ճնշումը իՍՂՄ մեջ» հակախորհրդային յո-
ղունքը: Այսպես կոչված «խաչակրաց արշավանքի» ան-
հաջողութունը, վորի գլխին ինքը՝ հոռմեյակիան պապն
էր կանգնել, մեր թշնամիներին դրդեց հակախորհրդա-
յին նոր կամպանիաներ կազմակերպելու:

Ծիշեր «խորհրդային դեմպինգի» մասին և «հար-
կադրական աշխատանի» մասին խորհրդային Միության
մեջ — ահա թե ինչով են զբաղված տվյալ ժամանակում
Ֆրանսիայի, Լեհաստանի, Բելգիայի և մյուս յերկիր-
ների բուրժուական լրագրերը:

Վերջին տարին մի շարք յերկիրներում, բացի պա-
սերագմի «բարոյական» նախապատրաստութունից, մենք
վկայենք նաև խորհրդային Միության տնտեսական
չրջափակման նախապատրաստության, վորի ապացույ-
ցն են հանդիսանում հետևյալ փաստերը. 1) Բրեանի,
Ֆրանսիայի արտաքին գործերի մինիստրի նախաձեռ-
նությամբ, այսպես կոչված, Յեվրոպական կոմիտեի
կազմակերպումը, յեվրոպական պետութւոնների բոլկ
ստեղծելու համար՝ ընդդեմ խորհրդային Միության.
2) Անգլիայում առևտրի պաշտպանության Միության
ստեղծումն անգլիական նախկին մինիստր իլիսի գլխա-
վորությամբ, վորը տնտեսական պատերազմի բացար-
ձակ կոչ է անում ընդդեմ իՍՂՄ և 3) արգելող կամ
սահմանափակող որենքները վորոնք հրատարակված են

վերջին ժամանակներս ընդդեմ խորհրդային ներմուծ-
ման Ֆրանսիա, Բելգիա, Ամերիկա:

Բացի պատերազմի «բարոյական» նախապատրաս-
տութւոնից և տնտեսական բրկադայի — չրջափակման
նախապատրաստական քայլերից, մենք վերջին ժամա-
նակներս մի շարք միանգամայն անվիճելի ապացույց-
ներ ունենք, վոր Լեհաստանի, Ռումինիայի և միքանի
լիմիտրոֆ (սահմանամերձ) պետութւոնների ընդհա-
նուր*) շտաբները՝ Ֆրանսիայի ընդհանուր շտաբի գլխ-
ավորությամբ, գլխված ինտերվենցիայի ամենաակ-
տիվ նախապատրաստութւոն են տանում անընդհատ,
լիակատար համաձայնությամբ — գործելով ուսական
սպիտակ եմիգրանտական կազմակերպութւոնների հետ:

Այսպես, ընդհանուր շտաբների 1930 թ. նախա-
պատրաստական աշխատանքի մասին վկայում են հետե-
վյալ փաստերը.

1) իՍՂՄ դեմն ուղղված ռադիա-քաղաքական պայ-
մանադրերի և համաձայնութւոնների կնքումը Ֆրան-
սիայի և Լեհաստանի, Լեհաստանի և Ռումինիայի միջև
և այլն:

2) Ֆրանսիայի, Լեհաստանի և Ռումինիայի ռադ-
մական բյուջեների աճման ուժեղացումը:

3) Լեհաստանի ռադմական արդյունաբերութւոն
գործարանների անընդհատ աշխատանքը յերկրի ընդ-
հանուր տնտեսական ճգնաժամի առկայությամբ:

4) Ռադամթերքի և զենքի անընդհատ ներմուծումը
Լեհաստան և Ռումինիա, վոր պատրաստված են գլխա-
վորուպես Ֆրանսիայի և Չեխո-Սլովակիայի ռադմական
դաժարաններում:

5) Ստրատեգիական յերկաթուղիների և խճուղիների
ուժեղացրած շինարարութւոնը Լեհաստանի տեր-
րիտորիայի այն չրջաններում, վորոնք սահմանամերձ
են խորհրդային Միության:

*) Ընդհանուր շտաբ генеральный штаб.

6) Ֆրանսական սպաների անընդհատ ճամբարացումը թշուառները լեհաստան և Ռուսիայում՝ լեհական և ռուսականական բանակներին տեսչութիւն անելու կամ հրահանգելու պատրվակով:

7) Ֆրանսական կառավարիչ շրջանների ավելի քան համակրական վերաբերմունքն այն սպիտակ եմիգրանտական կազմակերպութիւններին, վորոնք իրենց համար հյուրընկալ սրտասպարան են դտել Փարիզում («Առեւտրաարդիւնաբերական» և «Համադինվորական միութիւն»), վորոնք չեն թաքցնում իրենց նախապատրաստութիւնը խորհրդային Միութիւն ղեմ պատերազմելու համար:

8) Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի սպաների (Ժանեն, Ժուանովի, Ռիչար) և Մոսկովայում Ֆրանսական պաշտոնէութիւն ագենտների ակտիւ մասնակցութիւնը «Արդիւնաստիցութիւն» դործունէութիւն ղեկավարման մեջ (վնասարարութիւն, լրտեսութիւն, դիվերսիոն ակտերի կազմակերպում):

Յեթե բոլոր նկարագրվածի վրա մենք ավելացնենք դարձյալ լեհական կառավարող շրջանների յեռանդուն փորձերը՝ իրենց գերիշխանութիւն տակ լիմիտրոֆ պետութիւններից հակախորհրդային բոլկ ստեղծելու շուրջը, յեթե մտաբերենք, վոր խորհրդային կառավարութիւն բոլոր առաջարկները զինաթափութիւն կամ սպառազինումը սահմանափակելու մասին մերժում ելին Ֆրանսիայի, Ռուսիայի և Լեհաստանի ներկայացուցիչների ակտիւ աջակցութիւնը, յեթե մտաբերենք, վոր լեհական մամուլի մեջ յեռանդուն կամպանիա յետարվում 1772 թվականի լեհական սահմանները վերականգնելու համար և յեթե մենք, վերջապես, ավելացնենք, վոր լեհական և ռուսական հետախույզների լրտեսական գործունէութիւնը տարեցտարի ուժեղանում է, — այդ դեպքում նույնիսկ ամենահամառ լավատեսների համար ել կատարելապես պարզ կլինի, վոր մենք կանգնած ենք նոր պատերազմի սահմանագծի վրա:

«Մենք հայտնաբերեալ տեսում ենք խորհրդային

Միութիւն աշխատավորներին և բոլոր յերկիրներին բանվորներին, վոր խաղաղութիւն գործի համար վտանգն ածում է» (Մոլոտով):

Վոչ վորքի համար դադարիք չե, վոր բոլոր հակախորհրդային ուժերին գլխավորում է Ֆրանսիան, վորի հետագա տակտիկայից է կախված նշանակալից չափով խաղաղութիւն պահպանումը: Իդուր չեք, վոր իր դեկտեմբեր մեջ խորհուրդների VI համագումարում ընկ. Մոլոտովը հայտարարեց, վոր

«խորհրդային-ֆրանսական հարաբերութիւնները բնագրովում բացառիկ լուրջ և ծանր սպառնալիք է թաղնվում ընդհանուր խաղաղութիւն գործի համար»:

Պատերազմի հարաձուռն սպառնալիքի այս սլայմաներում ամեն մի աշխատավոր պետք է գգաստութիւնը գնահատի ամբողջ վտանգը և իրադեկ լինի մեր թշնամիների պատերազմի համար ձեռք առած նախապատրաստական միջոցներին:

Ս. և Մ. Բրոյդելի «ընդհանուր շտաբներն աշխատանքի վրա» գիրքը, վոր գրված է մի շարք դատական պրոցեսների, արտասահմանյան մեր հակառակորդների յերութիւնների և ուրիշ տվյալների հիման վրա, վորոնք հայտնի դարձան խորհրդային և արտասահմանյան մամուլից, — մի յե դումարում առանձին պետութիւնների իմպերիալիստական շրջանների ղինված ինտերվենցիայի նախապատրաստութիւն փորձերը՝ ընդդեմ խորհրդային Միութիւն:

Այս գրքում համախմբած են այն ստանձնակի փաստերը, վորոնք խորհրդային ընթերցողին հնարավորութիւն են տալիս պարզապես համոզվելու այն բանում, վոր պատերազմի նախապատրաստութիւնը սլարապ ժամանակի յերեակայութիւն ստուշ չե, խորհրդային լրագրերի հերյուրանքներ չեն, այլ կատարելապես ռեալ բան:

Դեռ հայտնի չե մեզ, մեր թշնամիները վոր տարին կամ ամսին են պատրաստում զինված հարձակումը

Խորհուրդների յերկրի վրա, սակայն, ինչ չափով վոր պարզվեց, վոր ընդհանուր շտաբները և իմպերիալիստական ղեկավար խմբերն արդեն նշեւ եյին միանգամայն վորոշ ժամկետեր, — այս գրքի հրատարակութեանը տվյալ մոմենտում ավելի քան ժամանակին է :

Վ. ՈՒՅԼՐԻԽ

ԽՊՈՆԵՐԻԱԼԻՍՏՆԵՐԸ ԶԻՆՎՈՒՄ ԵՆ

Իմպերիալիստական պետութիւններն աշխարհում աշխատավորների առաջին պետութիւնը — ԽՍՀՄ վերջ տալու մտքից յերբեք չեն հրաժարվել: Խորհրդային Միութեան զարգացման դանադան ետապներում նրանք միայն իրենց տակտիկան եյին փոխում միջպագային հանգամանքի առկախութեամբ:

Մենք հիշում ենք, թե ինչպէս, յերր մենք առաջին ինտերվենցիան հետ մղեցինք, վրա հասավ Խորհրդային հանրապետութեան «ճանաչումների» շրջանը: Այդ «ճանաչումներին» ընթացակից եր տնտեսական զորեղ շնչումը մեղ վրա: Այդտեղ ամեն ինչ կար — և՛ ֆինանսական շրջափակում և՛ պայքար ցարական պարտքերի հատուցման համար, Ռուսաստանում յեղած նախկին ոտար յերկրյա սեփականատերերի փոխհատուցման համար, առաջվա սեփականութիւնը նրանց վերադարձնելու համար (Ռերկվարտ) և այլն: Առանց դադարեցնելու քայքայիչ աշխատանքը նույնիսկ ԽՍՀՄ տերրիտորիալում, իմպերիալիստներն այդ շրջանում հույս ունեյին, սակայն, թե բայլչեկոմի հախիցը կգա ներքին հակահեղափոխութիւնը և «խաղաղ կերպով» աջակցում եյին նրան բոլոր հնարավոր միջոցներով:

Վերականգման շրջանի վերջերքին, յերբ ապարդյուն յերեացին ներսի հակահեղափոխութեան և սոցիալիզմ կառուցող յերկրի «ներքին վերատեղման» վրա դրված հույսերը, իմպերիալիստները ծանրութեան կենտրոնը նորից փոխադրում են ինտերվենցիայի վրա: Բացվում և համաշխարհային հասարակական կարծիքի կատաղի մշակման շրջանը հոգուտ ղինված հարձակման ԽՍՀՄ վրա: Հարաբերութիւնները խզումն Անգլիա և Կոդից ԽՍՀՄ հետ 1927 թ., հարձակումը մեր քաղաքական ներկայացուցչութեան վրա Փարիզում, հռոմե-

յական պալի «խաչակրաց արշավանք», կամայանխան
ընդդեմ խորհրդային եքսպորտի և՛ վերջապես, իմպե-
րիալիստների պրոպագանդայով ծագած կոնֆլիկտը՝
Չին-արեելյան յերկաթուղու վրա, —այս ամենը միև-
նույն կարգի յերևույթներ են:

Միաժամանակ չտալ կերպով ընթանում է կուլիս-
ների հետևումը սարքավոր ուղղման հակախորհրդային
բռնկի կողմակերպումը Սպիտակ ծովից մինչև Սև ծո-
վը—լեհ-ռումինական ուղղման դաշինքը, «ադրա-
րային կոնֆերանսները», բրիտանյան պան-Յեվրոպան,
Փրանսական ընդհանուր շտաբի հրահանգիչների մշտա-
կան ճամբորդությունները փոքր Անտանտայի և Մերձ-
բալթյան յերկրներում և այլն: Վերջապես, 1929 թ.
Փրանսիան և Անգլիան իրար հետ համաձայնություն
են կնքում իՍՆՄ ողային ողակման յենթարկելու մաս-
ին:

Ինտերվենցիայի նախապատրաստությունից հետո
չի կանգնած նաև գերմանական բուրժուազիայի մի մա-
սը: Այդ կողմից հետաքրքրական է գերմանական ալ-
հայտնի արդյունաբերող Ռեխերզի պլանը, վորը դե-
1926 թ. բանակցության մեջ էր մտել Փրանսական դը-
լապոր շտաբի հետ՝ իՍՆՄ վոջնչացնելու մասին:

1930 թ. դեկտեմբերի 3-ին Փրանսական ընդհանուր
շտաբի որդան «Ֆրանս Միլիտեր»-ը բաց խորհրդածոս-
թյան է դնում այդ պլանը, վորը հետևյալին է հան-
դում.

Առաջին—Փրանսիան և Գերմանիան փոխադարձա-
բար ապահովում են իրենց յեվրոպական սահմաններ
և միացնում են իրենց բանակները Փրանս-գերմանակա
մեկ ընդհանուր հրամանատարություն տակ, դրա հե-
միաին՝ գերմանական բանակը պետք է մեծանա Փրան-
սականի հարաբերությունը այնպես, ինչպես 3:5:

Յերկրորդ—Լեհաստանը Դանցիգյան միջանցք
վերադարձնում է Գերմանիային, վորի փոխարեն Փրան-
սիան և Գերմանիան ապահովում են Լեհաստանի այժ-
մյան սահմանները: Յերրորդ—Փրանսիան և Գերմանիան

ան միասնաբար բանակցություններ ի մեջ են մտնում
ՀԱՄՆ հետ գերմանական ռեպարացիոն վճարումներ
իջեցնելու մասին:

Ռեխերզը համարում է, վոր Փրանսական և գեր-
մանական ծանր ու քիմիական արդյունաբերություննե-
րի շահերի ընդհանրականությունը կատարելապես ռեալ
հող է հանդիսանում Փրանս-գերմանական ուղղման
դաշինքի համար:

«Այդպիսի միությունը,—գրում էր Ռեխեր-
զը «Բերլինյան բորսային սուբհանդակ» լրագրում
դեռ 1929 թ. պետեմբերի 14-ին,—վնասակա ու-
ժեքի կեկտրոնացում կտեղծեր բայլշիկների դեմ՝
միվող պայքարում»:

Ըստ Ռեխերզի պլանի, այն մոմենտում, յերբ
Փրանս-գերմանական ուղղման դաշինքը փաստ դառ-
նար, իՍՆՄ դեմ կշարժվեյին Փրանս-գերմանական բա-
նակի միացյալ ուժերը:

«Ֆրանս—Միլիտեր»-ը հրապարակելով Ռեխերզի
պլանը, յեղրակացնում է.

«Յեք-Ե Գերմանիան հանձն առնի Ռեխերզի
առաջարկած քաղաքական կուրսը, Փրանս-գերմա-
նական դաշինքի գաղափարը կսկսի իրագործվել»:

Հատարական կարծիքի համապատասխան նախա-
պատրաստության և հակախորհրդային բռնկների դարբ-
նումին զուգընթաց, իմպերիալիստական պետություննե-
րի սպառազինումների տենդային աճումն է ընթանում
պացիֆիստական Փրադների և «խաղաղասիրական»
հայտարարությունների ծածկույթի տակ:

Վերջին 2—3 տարվա ընթացքում կալիտալիստա-
կան յերկիրներում նշանակալից չափով մեծացան ուղ-
մական դործին վարժված մարդկանց կադրերը, թեպես
և հետևակ զորքի թիվը պաշտոնապես չի յեկ աճել. իմ-
պերիալիստների ղեկված հզորություն աճումը տեղի յե
ունենում, գլխավորապես, տեխնիկական, ողակական
և քիմիական մարտական ուժերի մեծացման հաշվին:

Փրանսիան, մինչդրամերադյան ժամանակի համե-

մատուցյալը, իր բանակի տեխնիկական մասերի քանակը մեծացրեց 50 %, նրա ողջային նախատորմն աճեց 15 անգամ: Միևնույն բանը մենք տեսնում ենք Անգլիայում, վորի ողջային նախատորմը՝ ըստ մարդկանց թվի, աճեց 2 անգամ: 1914 թ. Ֆրանսիան ուներ 1·300 զնդացի և վոչ մի տանկ, իսկ 1930 թ.—արդեն 35·000 զնդացի և 2000 տանկ: Անգլիան—համապատասխանորեն՝ 900 զնդացի և վոչ մի տանկ և 13·000 զնդացի և 450 տանկ: ՀԱՄՆ—1·300 և՛ 35·000 զնդացի: Ֆրանսիան, Անգլիան, ՀԱՄՆ, Իտալիան և Ճապոնիան 1922 թ. միասին ունեյին 56 հաճախով, 437 ականակիր և 153 ընդլրյա նավակ, իսկ 1931 թ. նրանք՝ համաձայն սպառազինման ծրագրերի, կունենան 222 հաճախով, 831 ականակիր և 461 ստորջրյա նավակ: Նույն այդ յերկիրները 1913 թ. միասին ծախսեցին բանակի վրա 2·300 միլիոն, իսկ 1930 թ.՝ 5·700 միլիոն ուրելի:

Եստ անգամ ավելի բարելավվեց ռազմա-տեխնիկական միջոցների վորակը: Յեթե՝ որինակ, 1917—18 թ. տանկերը մեկ ժամում 7 կլմ էյին անում, այժմ տանկերի հիմնական տեսակն անում է 30—45: Յեթե հին տանկը մարում էր 75 կլմ. ճանապարհից հետո, այժմյանն արդեն գործում է 400 կլմ. տարածության վրա: Յեթե 1918 թ. ինքնաթիռների վերջնակետ արագությունը մեկ ժամում հասնում էր 130 կլմ., այժմ նա հասավ մինչև 280 կլմ.: Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ինքնաթիռների վերջնակետ բեռնունակությունը հավասար էր 150 կլգ, այժմ նույնիսկ թեթև ուժառարը բարձրացնում է մինչև 450, իսկ ծանրը մինչև 12·000 կլգ և այլն: Միևնույն բանը տեղի յե ունենում նաև նավատորմի մեջ:

Ընդդեմ իՄՀՄ ապագա պատերազմի պլանդարմը, ինչպես հայտնի յե, նշանակված է լիմիտրոֆ յերկրների—Ռումինիայի, Լեհաստանի, Լատվիայի, Եստոնիայի և Ֆինլանդիայի տերրիտորիան: Այդ պատճառով իմպերիալիստական դեկավար պետությունները, մանավանդ Ֆրանսիան, ամեն տարի հսկայական միջոցներ են ծախ-

նում լիմիտրոֆների զինված հզորությունը մեծացնելու վրա, ուղղելով նրանց ռազմավթերքի անընդհատ հոսանք և ռազմական խոշոր արդյունաբերություն ստեղծելով նրանց տերրիտորիայի վրա:

Յեթե 1923 թ. Լեհաստանը, Ռումինիան, Ֆինլանդիան, Լատվիան և Եստոնիան ունեյին 15·000 զնդացի և 2·500 թնդանոթ, 1930 թ. նրանք արդեն ունեն 20·000 զնդացի և 4000 թնդանոթ: 1928 թվականին նրանց կադրային բանակները պաշտոնապես հրացանի տակ ունեյին 502·000 մարդ, իսկ 1930 թ.—611·000 մարդ կամ 20% ավելի: Իսկ «վոչ-կադրային» բանակները—զանազան «կամավորական» ռազմա-ֆաշիստական միություններն ու կազմակերպությունները, վորոնք իրենց թվով շատ ավելի զերադանցում են կադրայիններին, վերջին յերկու տարվա ընթացքում ե՛լ ավելի աճեցին: Այդ բանակները զանազան անուններ են կրում: Լեհաստանում՝ դա Պիլսուդսկու լեգիոներները «Ստրելեց» կազմակերպությունն է, վորը ավելի քան 500·000 մարդ ունի, զորացրված սպաների, յենթասպաների, բուրժուազիայի և կուլակների ֆեդերացիան է: Լատվիայում—«Ինքնապաշտպանության» կուլակային կորպուս «Այգսարգի», 35·000 մարդ: Ֆինլանդիայում—նույնպես կուլակա-ֆաշիստական «Ինքնապաշտպանություն»—«Շուցկոր», մոտավորապես 100·000 մարդ և այլն:

Այս գեո քիչ է: Այդ պետությունների տերրիտորիայի վրա ռազմական նոր գործարանների կառադի շինարարություն է կատարվում. վերջին հինգ տարվա ընթացքում նրանց բանակ յերկու անգամ աճեց: Ինչ չափով վոր Լեհաստանի և մյուս լիմիտրոֆների սեփական ռազմական արդյունաբերությունն է վիճակի յե բախարարելու նրանց բանակների պահանջները, Ֆրանսիան նրանց համար ռազմա-անտեսական բաղաներ և ստեղծում ուրիշ յերկրներում (ինչպես, որինակ՝ Չեխոսլովակիայում և Եվեդիայում) նրա համար, վորպեսզի հնարավորություն ունենա ոգնել նրանց պատերազմի առաջին շրջանում:

Այս դեռ վաղ բուրբուքին լրելվ թվերը, Վսրանք բնորոշում են խմբերի ալիստական գեկավար յերկրներին նախապատրաստության կատարել տեմպերը նոր պատերազմների համար և, ամենից առաջ ԽՍՀՄ դեմ պատերազմի համար, ակներև կերպով մերկացնում են միջադեպին բուրբուքիայի ցուցադրական «խաղաղասիրության» ստությունը:

Իսկ ի՞նչ է տեղի ունենում մեր հարևանների տերրիտորիաներում:

Սկսենք Ֆինլանդիայից: Ռադմական միևնույնության ընթացիկ տարվա արտակարգ բյուջեն 75 միլիոն ֆիննական մարկա ծախս է նախատեսում: Սեյմում ի պաշտպանություն այդ բյուջեին հանդես դալով, ռադմական միևնույն տղնական նստերմանը մատնանշեց, վոր արտակարգ վարկերը խնդրվում են ինքնապաշտպանության կազմակերպման համար պատերազմի դեպքում և կազմում են ռադմական ուժերի ուժեղացմանը վերաբերող կառավարական հնդամյա ծրագրի մի մասը, վորի կատարումը 700 միլիոն մարկա կնստի: Այդպիսի ծախսի անհրաժեշտությունը պատճառաբանվում է ներառում, վոր պատերազմի դեպքում, մինչև աղգերի Լեդայից զինված ուժություն ստանալը, կարող է միջանի ամիս անցնել, վորոնց ընթացքում Ֆինլանդիային անհրաժեշտ է իր սեփական ուժերով կառավարվել:

Միևնույն ստական մոլության համար՝ վորն այժմ սպրում է Ֆինլանդիան, շատ ցուցադրական է այն պարագան, վորի մեջ 1931 թ. անց եր կենում անկախության որվա տոնակատարությունը: Առանձնապես ցայտուն կերպով այդ յերևաց «կարեկյան ակադեմիական ընկերության» հանդիսավոր նկատում, վորի ցուցանակի տակ աշխատում է թունդ Փաշիստական կազմակերպությունը, վորն զբաղված է կոնֆլիկտների պրովակացիայով ԽՍՀՄ դեմ, լրտեսական քայքայիչ աշխատանքով Խորհրդային Միության մեջ և Խորհրդային Կարելիայի բռնադրվման նախապատրաստությամբ: Անցյալ տարի այդ կազմակերպությունն արդեն մի շարք

պրովակացիոն հարձակումներ և անցումներ դործեց ԽՍՀՄ տերրիտորիայի վրա:

Հանդիսավոր նկատում, վորտեղ ներկա էյին՝ գեներալ Մաններհեյմը, պրեմիեր (վարչապետ) Սվինխուվուդը, մի շարք միևնույններ և լապուասյան շարժման առաջնորդները, բուրբուքին բացեբաց խոսվում եր հակախորհրդային պատերազմի մասին:

— Մեր անելիքն այն է, — ասում էյին հռետորները, վոր մի ամբողջությամբ միացնենք ամբողջ Կարելիան և Լենինգրադի նահանգը, իսկ հետո դնանք մինչև Ռուսալ, վորտեղ նույնպես մեր ցեղակիցները կան: Մոսկովյան իշխանությանը պետք է վերջ դնել: Պետք է աշխատենք, վոր միջադեպին արչավանք տեղի ունենա բայլելիկների դեմ: Այդ արչավանքը պետք է վերջնական բաժանման հասցնի բարբարոսական յերկրը, վերջ դնի բայլելիկական տիրապետության: Մենք պետք է հավաքենք բոլոր ֆիններին, վորտեղ վոր կան նրանք և զինված պայքարի հրավերենք նրանց մոսկալների դեմ:

Հետագայի դեպքերը ցույց են տալիս, վոր ֆիննական Փաշիստները, Սվինխուվուդի կառավարության նյութական և բարոյական աջակցությամբ, ձգտում են իրադործել այդ զավթողական ծրագիրը: Արժե միայն հիշեցնել այնպիսի փաստեր, ինչպիսիք տեղի ունեցան 1931 թ. սկզբին. կործանման փորձերը ֆիննական այն ֆերմաների, վորոնք խորհրդային աղբանք էյին վաճառում, հակախորհրդային ցույցերը մեր քաղաքական ներկայացուցչության առաջ Հելսինգֆորսում, Փաշիստների արչավի նախապատրաստությունը դեպի խորհրդային սահմանը, «Ինդերմանիանդական կամպանիան», վոր ուղղված եր Լենինգրադի մարզի կուլակներին բացարձակապես պաշտպանելու կողմը և՛ վերջնապես, ֆիննական կառավարության մայիսի 16-ի նոտան, վորը ներկայանում եր վորպես աշխարհ միջամտություն ԽՍՀՄ ներքին գործերին, վարպետի պարզ լինի, վոր ֆիննական սոցալիսական բուրժուազիան, ֆրանսու-

կան ընդհանուր չտարի թեղադրությամբ, զինված կոն-
ֆլիկտի պրովակացիա յե անում ԽՍՀՄ դեմ:

Տենդորեն զինվում է նաև Ռուսիայում: 1931 թ. պե-
տական բյուջեն հաստատելիս, վորը յերկարատև վիճա-
քանություններից հետո 3 1/2 միլիարդ լեյով (լեյա-
1.1 կոպ.) կրճատվեց, միայն ռազմական մինիստրու-
թյան նախահաշիվը նվազեցման չենթարկվեց (այն եւ
պետք է ինկատի ունենալ, վոր ռազմական բոլոր իրա-
կան ծախսերի միայն 1/3 եր կազմում): Ռուսիայի
ծովային ուժերի մասին կարելի յեր չխոսել, յեթե նրանց
կազմակերպությամբ ներկայումս ուժեղ կերպով չըզ-
բաղվելին իմպերիալիստական պետությունները:

Պայքարը ԽՍՀՄ սեծովյան նախատորմի դեմ դյու-
րացնելու համար՝ պետություններն այժմ Ռուսիայի-
յում ռազմա-ծովային բազա յեն նախապատրաստում
իրենց սեփական նախատորմերի համար, միաժամանակ
հողալով նաև ռուսիական նախատորմի ուժեղացման
մասին: Հանրազումարում այժմ արդեն ռուսիական
նախատորմը Սև ծովի վրա նկատելի չափով մեծացավ
և ամենաբնորոշն այն ե, վոր Ռուսիայի վոչ թե ծո-
վայինյա նախատորմ է ստեղծում, ինչ վոր նրա համար
ավելի տրամաբանական կլիներ, այլ գլխավորապես՝
նավեր, վորոնք հեռավոր արշավանքների յեն հարմա-
րեցված և այժմ արդեն ունի՝ որինակ, մի դիվիզիոն
նավախմբային ականակիրներ, վորոնք կարող են պա-
տասխանատու ուղերացիներ կատարել Սև ծովի ամեն

Արագացրած տեմպով շարունակվում է ծովային
բազայի նախապատրաստությունը Կոնստանցայում:
Բացի դրանից, ռուսիական կառավարությունը մտա-
հոգված է նոր բազայի կառուցումով, և ոտարյերկրյա
եքսպերտների հատուկ հանձնաժողովն անգլիական ծո-
վակալ Հենդերսոնի, հոլանդական մասնագետ Կենե-
բուրգի և Ֆրանսական ծովակալ Բասպերի կազմով դրե-
թե ամբողջ անցյալ տարին ուսումնասիրում եր Սև ծո-
վի ռուսիական ծովափը, իրենց ընտրությունը կեն-

տրոնացնելով Պաշեուլ լճի, իբրև ամենահարմար տեղի
վրա ռազմա-ծովային նոր բազա կառուցելու համար:
Վոչ մի կասկած չի կարող լինել, վոր այդ բազան փաս-
տորեն Անգլիայի և Ֆրանսիայի ռազմա-ծովային բազա
կհանդիսանա և՛ վոր նրա շինարարության հիմնական
նպատակը ռազմական անմիջական սպառնալիք ստեղծե-
լին և ԽՍՀՄ ծովային ուժերին Սև ծովի վրա:

Սակայն մեծ սխալ կլիներ կարծել, վեր անգլո-
ֆրանսական շահագրգռվածությունը ծովային կռիվնե-
րի հնարավոր տեղերով սահմանափակվում է միայն
Սև ծովով: Իր ժամանակին Բալտիկ ծովի միջով ԽՍՀՄ
թափանցելու նախաձեռնած փորձը, ինչպես հայտնի յե,
իմպերիալիստների համար տխուր վախճան ունեցավ,
ծովի հատակում ընկած մնացին 1 հաճանավ, 2 նավա-
խմբային ականակիր, 3 տրայլէիկ, 3 մոտորային բար-
կաս, 1 տրանսպորտ և 3 ականակիր կատեր: Սակայն,
իմպերիալիստների վաղուց մշակված պլանից՝ ծովի
կողմից հարված հասցնել Լենինգրադին, նրանք մինչև
որս ել ձեռք չեն քաշել. ամենքին հայտնի յեն Ֆրանսա-
կան և անգլիական եսկադրաների ամեն տարվա այցելու-
թյունները Բալտիկ ծովը, այն ել առանձին ուղադրու-
թյուն՝ ընականորեն, հատկացվում է Ֆիննական ծոցին:

Իրենց ծովային ուժերը մեծացնում են նաև Լատ-
վիան և Եստոնիան: Առաջինն արդեն 5 ականակիր նավ
ունի. նրանցից 4 (2 ստորջրյա նավակ և 2 խափանիչ-
տրայլէիկ) կառուցված են Ֆրանսիայում: Եստոնական
նավատորմում ստորջրյա նավեր չկան, բայց դրա վո-
խարեն կան 2 խոշոր ականակիր «Նովիկ» տիպի (ռու-
սական նախկին նավախմբային ականակիր):

Սակայն, ամենից ավելի հեշտ է իմպերիալիստա-
կան յերկիրների ընդհանուր շտաբների աշխատանքը
քննել Լեհաստանի որինակով, վոր նույնիսկ ռազմական
պաշտոնական ծախսերը արդեն չեն տեղավորվում բյու-
ջեյի մեջ: Ֆիննաների մինիստր Մատուշևիչին հա-
ղորդեց սեյմին, վոր թեև բյուջեյի թվանշանը չափա-

ղանց բարձր է, բայց ռադիական միջնորդության բյու-
ջին «վոչ մի կրճատման յինթախա չէ»:

Ներկայումս Լեհաստանում ռադիական 20 նոր գոր-
ծարան է աշխատում (4 հրետանական, 2—պայթուցիկ
նյութերի, 2—դինադործական, 4—հանդերձանքի, 3—
ռադիա-ռադիոնավային և 1—տանկային): Բացի դրանից,
մյուս բոլոր ձեռնարկությունները ռադիական նյութեր
և հանդերձանք են պատրաստում: Ռադիական արդյու-
նաբերության մեջ 65 հազար բանվոր է դրադված: Ռադ-
իական արտադրանքի տարեկան ծրագրերը 65 միլիւն. դու-
լար է կադմում: Յուրաքանչյուր ամիս ռադիական գոր-
ծարանները 20 միլիոն դնդացրային և հրացանային
փամփուշտ են պատրաստում, 18 հազար հրացան, 40
ռադիական ինքնաթիռ և այլն: Իսկ պատերազմի ժամա-
նակ լեհական ռադիական արդյունաբերության արտա-
դրողականությունը մեծանում է 5 անգամ:

Միևնույն ժամանակ, չնայելով իր սեփական ռադ-
իական ահադին արդյունաբերության առկայության,
Լեհաստանը դեռ ռադիամթերք է ներմուծում: Ֆրան-
սիայում կա, այսպես կոչված, «Ռադիամթերք դնող
լեհական հանձնաժողով»: Ֆրանսական Շերբուրգ նա-
վահանգստում լեհական ռադիական բազայ յե հաստատ-
ված նյութեր գնելու համար:

Լեհաստանի արդյունաբերությունը կառուցված է
իմպերիալիստական պետութայնների համար՝ ընդհա-
նուր սկզբունքով. պատերազմն սկսվելու հաջորդ որն
ամբողջ արդյունաբերությունը պետք է ռադիամթեր-
քի, թնդանոթների և ուսմբերի արտադրութայն անց-
նի՝ սովորականից շատ անգամ դերադանցող խոշոր
արտադրողականությամբ: Արդյունաբերության մո-
դելիզացիան դեկավարելու համար պատերազմի դեպ-
քում՝ առևտրի և արդյունաբերության միջնորդու-
թյան մեջ հատուկ ռադիական բաժին դոյություն ունի:

Այսպես է ընթանում պատերազմի նախապատրաս-
տությունն՝ ընդդեմ ԽՍՀՄ: Յեվ յեթե թնդանոթները
դեռ չեն կրակում, այլ յերեք իմպերիալիստների ա-

խորթակի պակասությամբը չի բացատրվում, այլ ան-
լուծելի հակասություններով իրենց իսկ՝ կապիտալիս-
տական խմբավորումների ներսում՝ մեկ կողմից և կա-
պիտալիզմի յերկրների պրոլետարական մասսաների
հեղափոխական դիտակցութայն արագ աճումով և ԽՍ
ՀՄ աճող ուժով՝ մյուս կողմից:

Վերջին հանգամանքը լավ են հաշվի առնում ընդ-
հանուր շտաբները: Հենց այդ պատճառով էլ ԽՍՀՄ
դեմ գուրս դառնաց առաջ ալիքի բարենպաստ պարա-
զաներ նախապատրաստելու համար՝ իմպերիալիզմի ա-
դենտներն ամեն միջոց ձեռք են առնում թուլացնելու
նրա անտեսական հզորությունը: Յեվ ամենալայն ծա-
վալով կիրառվող միջոցներն այսպեղ, ինչպես հայտնի
յե, հանդիսանում են՝ լրտեսությունը, դիվերսիոն
ակտերը և փնտարարութայն կադակերպությունը:
Վնասարարները բոլոր պրոպաններում մեղադրյալների
պատկառելի կերպարանքների հետևում առկայծում են
յեվրոպական քաղաքականութայն բաղդը տնորինող-
ների—ընդդեմ ԽՍՀՄ ինտերվենցիաներ վոդեորողների
և կադակերպողների ստվերները:

Այս դիրքը լուսաբանում է ինտերվենցիայի հենց
այն նախապատրաստությունն ընդդեմ ԽՍՀՄ, վորը
տարվում էր նույն ինքն ԽՍՀՄ թիկունքում:

ՏԵՐՐՈՐԻՍՏ ՍՊԻՏԱԿ ԳՎԱՐԴԻԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊՐՈ ՑԵՍԸ

(Ֆիմնակամ ընդիմուր շտաբի աշխատանքը)

1927 թ. հուլիսի 4—ին խորհրդային կենտրոնական
լրագրերում Միացյալ Պետական Գաղաքական Վար-
չութայն կոլեկիայի անունից պաշտոնական հաղոր-
դութայն կոլեկիայի անունից այն մասին, վոր Լե-
հանդերքի ՄՊԲՎ լիազոր ներկայացուցչությունը ԽՍ-
ՀՄ—ում տերրորիստական ակտեր կադակերպելու մի-
ջանի փորձեր է կատարել, դրա հետ միասին հանդ-
վել է լիովին բաց անել տերրորիստների հարձակումը
յեկումոյ ակումբի վրա Լենինդրդում, վոր կատար-
վել էր 1927 թ. ունիսի 4—ին:

1927 թ. հունիսի 26-ին ՄՊՔՎ սահմանադրւած մասերը յերեք զինւած անձերի յեն բռնել լատվիական սահմանն անցնելիս, վորոնք նախկին սպաներ զուրս յեկան—Ստոյլով Վ. Ա., Ստրոյեւ Ն. Պ. և Ադերկաս Ա. Ե.։ Այդ խմբին ուղարկած է յեղել Եփեսական միապետականների, նախկին մեծ իշխան Ն.Ն. Ռոմանովի կողմնակիցների, փարիզյան կենտրոնը, մի շարք տերրորիստական ակտեր կադմակերպելու Լենինգրադի տունձին կուսակցականների և խորհրդային աշխատավորների դեմ։ Այդ անձնավորութունները խոստովանեցին, վոր իրենք փեշակավոր լրտեսներ են և լատվիական հակահետախուզութունը սխտեմատիկորեն իրենց ոգնում եր՝ իրենց լրտեսական տեղեկութունների փոխարեն։

Նույն տարւած ոգոստոսին ՄՊՔՎ Լենինգրադյան լեզոք ներկայացուցչությանը հայտնի յե լինում, վոր Հելսինգֆորսից (նույն կենտրոնից, վորտեղից մայիս-հունիս ամիսներին ԽՍՀՄ եր փորագրված տերրորիստներ—Ռպերպուտար, Չարարչենկո-Շույլցի և Վոդնենսկու խմբիւր տերրորիստների նոր փոխադրութուն և պատրաստվում։ Տեղեկութունները հաստատուեցին և ոգոստոսի 7-ին Շույլցի դուրսում (Պետրոգրադսկի դաւառ) բռնվեցին 2 տերրորիստ—Բարմասով Ա. Բ. (Վրանդելյան բանակի կապիտան, Ֆիննական հպատակ, ՊՔՎ հայտնի, վորպես Ֆիննական ընդհանուր շտաբի լրտես, մայոր Ռոզենշտրեմի ապենա) և Սոյսկի Ա.Ա. (ցարական Ռուսաստանի պետական խորհրդի նախագահի թոռը)։ Չերբակարվածներին մոտ հայտարարվել են ատրճանակներ մեծ քանակությամբ փամփուշտներով, մեծ ամբիոյ ուժ ունեցող յերկու ոտմբ, ձեռքի չորս նոնակ, մի տուփ շառաչուն սնդիկի կապտուլ և բեկֆորդյան քղեր։

Ոգոստոսի 20-ին Պետրոգրադսկու մոտերքում հայտնաբերվեց դարձյալ տերրորիստների մի խումբ։ Հետապնդումից փախչելիս խումբը սպանեց անտառապահ-գլուղացի, Իվանովսկի դուղից, ընկ. Բեդել-

կինին, իսկ ոգոստոսի 26-ին, յերբ այդ խումբը զինված դիմադրութուն ցույց տվեց, վոչնչացվեց։ Խմբի անդամներն էյին՝ Սոլովյով Ս. Վ. (գնդապետի վորդի, Դելովոյ ակումբում տեղի ունեցած պայթումի անմիջական մասնակցող) և վոմն Շարին (նախկին սպա եմիգրանտ միապետական)։ Սպանվածների մոտ զտնվել են ատրճանակներ՝ մեծ քանակությամբ փամփուշտներով, ձեռքի նոնակներ և ումբեր։

Կատարված ընտելթյան հետեանքով հաստատված է, վոր տերրորիստական յերկու խմբին ել (Սոյսկու, Բարմասովի, Սոլովյովի և Շարինի) ԽՍՀՄ ուղարկած է յեղել Հելսինգֆորսի միապետական կադմակերպության ներկայացուցիչը, Ֆինլանդիայի ընդհանուր շտաբին պատկանող անձերի անմիջական մասնակցությամբ և ոգնությամբ։ Տերրորիստներին սահմանից անց են կացրել Ֆիննական սահմանապահները, իսկ ումբեր պատրաստելու համար բոլոր անհրաժեշտ բաներն ստացվել է Ֆիննական ընդհանուր շտաբին պատկանող անձերի անակցությամբ։

Յերկու խումբն ել առաջադրութուն են ստացել մի շարք տերրորիստական ակտեր կատարել ԽՍՀՄ կառավարության անդամների դեմ, պայթեցնել Վոլխովստորոյը, առանձին լրագրերի խմբագրութունները և չըջանային կուսակադմակերպութունները և թունավորել հասարակական և բանվորական ճաշարանները։

Չերբակարված Բարմասովն ու Սոյսկին սպառիչ ցուցումներ տվին այն մասին, թե ինչպես են իրենք նախապատրաստել և կատարել Լենինգրադի Դելովոյ ակումբի պայթյունը։

Այդ գործն սկսեց լսվել 1927 թ. սեպտեմբերի 20-ին ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի ուղղական կուլեգիայի արտադնաց նստաչըջանում։ Դատարանի առաջը կանգնեցին հինգ միապետական, վորոնց ԽՍՀՄ եր ուղարկել նախկին Մ.Ի. Ն.Ն. Ռոմանովի միապետական կադմակերպութունը և վորոնք սերտ կապ են ունեցել անգլիական հետախուզության ագենտների

հետ՝ տեղի տալով տեղի տալով և դադարելով
բնույթ ունեցող տեղեկություններ հավաքելու համար:

Մեղադրյալ Բալմասովը իբրև կամավոր ծառայել
և այն սպիտակ բանակում, վորն ուղեւորներն է կա-
տարել Հյուսիսային ճակատում: Տեղափոխվելով Ֆին-
լանդիա, նա սկսել է աշխատել միապետական կազմա-
կերպություն մեջ: Սոյսկին—գլխավորական սպայի
վորդի, ապրել և դաստիարակվել է իր պապի՝ սենա-
տոր Գրեքենբերի մոտ. 1925 թ. նա ավարտել է զինա-
դրան Ֆինլանդիայում և մտել և միապետական կազմա-
կերպություններից մեկի մեջ: Ստրոյկով—գնդապետի
վորդի, նախկին միջման, ծառայել է Կոլչակի և վրան-
գելի բանակներում, հետագայում տեղափոխվել է Փա-
րիզ, վորտեղ և մտել և ուսումնական միապետական կազ-
մակերպության մեջ: Սամոյլով—Յուզենիչի բանակի
մասնակից, Ռուսաստանից Վենդիա փախչելուց հե-
տո՝ մտել և միապետական կազմակերպության մեջ:
Ֆոն-Սլեբերկաս—Ջեմսկի նաչալնիկի վորդի, 1925 թ.
ավարտել է զինադրան կառավարում. դեռ զինադրոս
յեղած ժամանակ, ակտիվորեն աշխատել և ուսումնական
միապետական կազմակերպության մեջ:

Քննությունը բավարար պարզություն հաստատեց
վաչ միայն իրենց՝ մեղադրյալների հանցանքը, այլ
և Ռոմանովների միապետական կազմակերպության
տեղի տալով տեղի տալով տեղի տալով, վոր տարվել
և ուրտ կապ ունենալով անգլիական հետախուզության
հետ (միապետականների կազմակերպած պայթյունը
Դեյվիդյ աղումբում կատարվել է ոտարերկրյա հետա-
խուզական կազմակերպությունների ուղղակի առա-
ջադրություն):

Դատարանը հաստատեց, վոր տեղի տալով տեղի տալով
խումբը, վոր ղեկավարել է պայթյունը Դեյվիդյ ա-
ղումբում և Մոսկվայում յեղած տան պայթյունի նա-
խապատրաստությունը, նախնական ամբողջ նախա-
պատրաստությունը, տարվել և Ֆինլանդիայի տեղի տա-
լով: 1927 թ. անգլիոսկոտ հրապարակու-

թյունները խղամով ստեղծված լարված հանգամանք-
ներում, Ֆինլանդիան պատասպարեց ուսումնական միա-
պետականներին և նրանց համար բարենպաստ պայ-
մաններ ստեղծեց հակախորհրդային աշխատանքի
համար:

Ֆինլանդիան բազա դարձավ սպիտակ եմիգրանտ-
ների տեղի տալով տեղի տալով տեղի տալով ճակատ համար՝ ընդ-
դեմ ԽՍՀՄ: Այդ բանը ստիպված յեղավ խոստովանելու
նաև ինքը՝ Ֆինլանդական արտաքին գործերի մինստրու-
թյունը, վորը 1927 թ. սեպտեմբերին հրապարակեց հե-
տևյալ հաղորդագրությունը.

—Շատ յերկար ժամանակ ԽՍՀՄ մամուլը կամ-
պանիա յեր տանում Ֆինլանդիայի դեմ նրա հա-
մար, վոր ուս եմիգրանտներին Ֆինլանդիայում
իր թե թույլ և տրվում տեղի տալով տեղի տալով աղետ
նախապատրաստելու, ԽՍՀՄ տեղի տալով տեղի տալով
այդ աղետին իրագործելու համար:

Այդ հանգամանքի հետևանքով, նույնպես և այն
պատճառով, վոր Սերգործ Ժյ Մոսկվայի Ֆին-
լանդական դեսպանի ուղղորդությունը հրավիրեց
այդ գործի վրա, Ֆինլանդական կառավարությունը
նր կարգադրեց քննություն կատարել:

Պարզվեց, վոր այստեղ ապրող ուս եմիգրանտ-
ներից վոմանք փաստորեն ի չարն են գործ դրել
պատասպարանի իրավունքը: Այդ բանի հետևանքով
յերեք եմիգրանտի հրաման հանձնվեց արտաքսման
մասին:

Դատարանում չատ հետաքրքիր մանրամասնություն-
ներ պարզվեցին, վորոնք բնորոշում են սպիտակ գլխա-
րական և լրտեսական կազմակերպությունների աշխա-
տանքը: Այսպես, Բալմասովի ԽՍՀՄ գնալուց առաջ
Ջախարչենկո-Շուլցի տեղի տալով տեղի տալով խումբն
և տեղափոխվել, վոր առաջադրություն է ստացած յե-
ղել Մոսկվայում պայթեցնել Մ.Պ.Ք.Վ. աշխա-
տակիցների տունը: Վորոշ առաջադրություններ տրե-
ված չի յեղել—լուրին ամենալայն նախաձեռնություն և

Թողնվել: Հանձնարարված է յեղել, ճիշտ է, պայթեց-
նել վորեն կոմունիստական ժողով կամ լրագրի խմ-
բագրութուն: Տերորիստները մատակարարված են
յեղել ատրճանակներով, ռումբերով, նռնակներով,
թյունով: Դատարանում Բալմսովը հայտարարեց, վոր
առանց ֆինանսի աջակցութեան տերրորիստների վոչ մի
յեթւլթք հնարավոր չէր լինի: Ֆինական շտաբի հետ ա-
մենամոտիկ կենտրոնի կապի համար, հատուկ ժարդ
կար—միապետական Շվեյցովը:

Մեղադրյալ Սոյլսկին հայտարարեց դատարանում,
վոր հետապնդման դեպքում տերրորիստները պետք է
նահանջեյին դեպի Լեհաստան, վորտեղ նրանց խոստաց-
ված էր մայորներ՝ Տալիկովսկու կամ Լիպսկու աջակ-
ցությունը:

Հետաքրքրական են յերրորդ մեղադրյալ Սամոյլովի
ցուցմունքները: Նա նույնպես Յուզենիչի բանակի ջախ-
ջախումից հետո «քաշ է յեկել արտասահմանում», յեղել
է Լեհաստանում, վենգրիայում, դրանից հետո նա լույս
է ընկել Զեսո-Սլովակիայում, հետո Գերմանիայում,
հստոնիայում, աշտեդից արտաքսվել է Լատվիա: Սա-
մոյլովը կարողացել է աչցել ԼՄՈՍԿ, Լենինգրադ,
Բալագոյն դեռ 1927 թ. մարտին, յերբ նա առաջին ան-
գամ սահմանն անցավ: ԽՍՀՄ-ից վերադառնալուց հե-
տո՝ Սամոյլովը նամակ է ստացել Կուտեպովից, վորն
առաջարկել է նրան չըջել խորհրդային բոլոր սահման-
ները, վորպեսպի բացատրի, թե արդյոք պատրմատ են
նրանք վոտքի կանգնելու: Առաջադրություններ եյին
տրված նաև ռազմական գործարանների վերաբերու-
թյամբ:

—Ինչո՞ւ դուք աշխատանքը միապետական
կազմակերպությունների մեջ միացրիք Լատվիա-
կան հետախուզության աշխատանքի հետ,—հարց
տրվեց դատարանում Սամոյլովին:

—Այլապես անհնարին էր սահմանն անցնել,
—հետևեց պատասխանը:

—Ապա ուրեմն, տերրորիստները միաժամա-

նակ ռազմարկում եյին նաև ընդհանուր շտաբների
հետախուզական բաժիններն:

Պատասխանը պերճախոս լռությունը յեղավ:

Դատարանի դատավճռի մեջ, հաստատվում է, վոր
Կուտեպովի ղեկավարած միապետական կազմակերպու-
թյունների և ոտարյերկրյա պետությունների հետա-
խուզության միջև համաձայնություն գոյություն ու-
ներ, ըստ վորի՝ կազմակերպությունների սահմանն անց-
նող անդամները ոտարյերկրյա հակահետախուզու-
թյուններին վորոշ վճարով լրտեսական տեղեկություն-
ներ եյին ներկայացնում:

Գերագույն դատարանի ռազմական կոլեգիան ա-
պացուցված համարեց մեղադրյալների մասնակցությու-
նը տերրորիստական գործունեյության մեջ և գնդա-
կահարության դատապարտեց նրանց:

Տերրորիստների շարունակվող աշխատանքը պատ-
կերալորող իբրև մի վերջին շտրիխ, առաջ բերեց այն
հայտարարությունը, վոր հրապարակեց դատարանի
նիստին նախագահող ընկ. Ույլրիխը դատավճիռը կար-
դալուց հետո:

«ՄՊՊՎ լիազոր ներկայացուցչությունը ԼՍԾ-
ում (Լենինգրադի ռազմական չըջանում) հա-
ղորդում է ի տեղեկություն Գերագույն դատարանի
Ռազմական Կոլեգիայի, վոր այս տարվա սեպտեմ-
բերի 21-ին Ֆինլանդական սահմանից, Կարելիայի
չըջանում, ղինված միապետականների մի խումբ
նորից անցավ, վորոնք հրացանաձգության բռնվե-
ցին մեր սահմանապահների հետ: Անցնողներից
մեկին հաջողվեց ծլկվել Ֆինլանդիա, մյուս յեր-
կուսն սպանվեցին: Սպանվածների մոտ հայտնա-
բերվեցին միապետական պրոկլամացիներ. «Ռոմա-
նովների նահատակների հիշատակին», «ալրտակարդ
հանձնաժողովի աշխատանքը», «ո՞վ է կոռավարում
Ռուսաստանը», և ատրճանակներ՝ վամփուշտնե-
րով:

Շարունակությունը—

ԼԻԾ-ի, ՍՊԲՎ, լիազոր ներկայացուցչական մու-
յեղած տվյալների համաձայն, այդ խմբին փոխադ-
րել են հայտնի միապետականները՝ Սեդրուրուհի
բնակվող զնդապետ Գրեկ Գորյեվը և նրա ողնակա-
ն, հայտնի անգլիական տղենտ, միապետական Բու-
նակովը»:

Այս չափազանց կարևոր շտրեխն ավելի քան լավ
չեչտեց Լիմիտրոֆ պետություններում աշխատող սպի-
տակ-գվարդիական և այլ կազմակերպությունների հա-
կահադափոխական դործունեությունը և համաշխարհա-
յին պատերազմի բազմաթիվ լրտեսներին, տերրորիս-
տներից և սլոնակատորներին խորհրդային սահմանները
անդուլ կերպով պաշտպանելու վրա աշխուշ հսկելու
անհրաժեշտությունը: Հետագայի դեպքերն ամբողջո-
վին հաստատեցին այդ անհրաժեշտությունը, շատ
առիթներ տալով ՍՊԲՎ հայտաբերելու իր մարտական
և հեղափոխական հռչակավոր հատկությունները:

ԵՍՏՈՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱՆՈՒՅՁՆԵՐԻ ՊՐՈՑԵՍԸ

Եստոնական ընդհանուր շտաբի հետախուզական
աշխատանքի լայն թափը հաստատվեց այն ժամանակ,
երբ հստոնական մի շարք լրտեսական կազմակերպու-
թյուններ հայտնաբերվեցին, վորոնք դանվել են ԽՍՀՄ
տերրիտորիայում և ղեկավարվել ընդհանուր շտաբի
հետախուզական բաժնի պետ մայոր Մարտինի կողմից:

Բաժնին կից հատուկ դասընթացներ են հիմնվել,
վորոնք հետախույժներին ծանոթացնում էին ԲԳԿԲ
ընդհանուր կառուցվածքի հետ և քարճրացնում էին
նրանց «տեխնիկական վորակը»: Մարտինը կապված էր
դիվիզիաների շտաբների ուղերատիվ բաժինների հետ,
վորոնց աղյուստանները (շտաբների պետերի ղեկավա-
րությունը և հսկողությունը) անմիջապես ղեկավարում
էին հետախույժների աշխատանքը:

Վտանկանություն հետ սերտ կապ սլահայանող հե-
տախույժության ավադ աղենտի վրա արտաականությունը
եր դրվում նոր հետախույժներ հավաքողին վարձով,

նրանց անցկացնել սահմանը, վաստաթղթեր մատակա-
րաբել, հսկել նրանց վերաբերմունքի վրա «դործի» հան-
դես և տյն:

Նարվյան չրջանում լրտեսական ցոնցի աշխատանք-
ների դիվիզիոն ղեկավարն էր 1-ին դիվիզիայի շտաբի
պետ մայոր Տրեկը: Նրա ողնականը—ինֆորմացիոն
բաժնի պետ կապիտան Տոմասը: Հետախույժության ու-
վադ աղենտը Տուպլին էր, վորն անձամբ անցնում էր
սահմանը լրտեսության համար: Հետո դալիս էին այն
հետախույժները, վորոնք Եստոնիայում և ԽՍՀՄ մըլ-
տապես ապրող ողնականներ ունեյին: Եստոնական ու-
շակիցները պետք է ուղեկցեյին հետախույժներին սահ-
ման անցնելիս և իբրե կապ ծառայեյին նրանց և շտա-
բի միջև: ԽՍՀՄ ապրող աշակիցներին արտաականու-
թյունն էր ողնել սահման անցած հետախույժներին և—
ինքնուրույն տեղեկություններ հայթայթել:

Այսպիսով, 1-ին դիվիզիայի շտաբի ամբողջ լրտե-
սական ցանցը բաժանվում էր մի ամբողջ շարք հետա-
խուզական խմբերի, վորոնք իրար հետ սերտ կապերով
էյին կապված: Սակայն ԽՍՀՄ-ում հետախուզական
աշխատանք էր տանում նույնպես Եստոնական 2-րդ դի-
վիզիայի շտաբը, վոր տեղավորված է Յուրեմ քաղա-
քում (Գորբատում), դրա հետ միասին՝ նրա հետա-
խույժների մի մասին ԽՍՀՄ էր անցկացնում նույն Տու-
պլին:

Շտաբի հետախուզական բաժնի անելիքը—տեղե-
կություններ հավաքել ԲԳԿԲ կազմակերպության և վե-
րականություն մասին, նրա մանյուվրների, դորքերի
տեղավորման, դորքերի տեղաշարժերի, յերկաթուղի-
ների, խճուղիների և դետոնալիներին, նրանց նորոգման,
ավտոտրանսպորտի, ավիացիայի, ծովային նավատոր-
մի վիճակի մասին և այլն, այլև ձեռք բերել հրաման-
ներ, պլաններ, լուսանկարներ, ուղղական հանդեսներ
և դրքեր ԲԳԿԲ, ԲԳԿՆ և ողային ուժերի մասին:

ԽՍՀՄ մեկնող լրտեսներին մատակարարում էին
անցագրեր, կեղծ փաստաթղթեր և Եստոնական սահմա-
նադահ պետները թույլ էյին տալիս նրանց սահման

անցնելու: Հետախույզները վորոշ ոռճիկ չեյին ստանում, նրանց «աշխատանքը» գործարքայնորեն եր վճարվում, նրանց տված տեղեկությունների և նյութերի արժեքավորությունը համաձայն: Բացի դրանից, նրանց գործունեությունը սքողելու համար, հնարավոր ձերբակալությունից դեպքում ՍՍՀՄ-ում, բոլոր հետախույզներին թույլ եր տրվում անսահմանափակ քանակությամբ կոնսուրանտը անցկացնել և տանել, վորի վաճառքից դոյաքած վաստակը ծառայում եր նրանց վորպես լրացուցիչ վարձատրություն:

Միքանի հետախույզների վրա յեր բնկնում միապետական հակահեղափոխական կադմակերպությունների անդամներին սահմանն անցկացնելու պարտականությունը: Բացի դրանից, հետախույզներին թույլ եր տրվում նույնպես սահմանից անցկացնել այն անձերին, վորոնք ցանկություն կունենային անյեզալ ձեռով Եստոնիա դնալ: Փողերը սահմանն անցնառնելու համար լրտեսների ոգտին եյին գնում, իսկ ՍՍՀՄ-ից փոխքրված անձերին հետախույզությունը ոգտագործում եր իրեն հետաքրքրող դանաղան տեսակի տեղեկություններ ստանալու համար:

Լրտեսներին հրահանգ եր տրված—աչքից չփախցնել վոչ մի մանրուք, վոր ռազմական գործին ե վերաբերում, թեկուզ դա նրանց համար վոչ մի նշանակություն չունեցող թվա: Նրանք իրենց ձեռք բերած ամեն ինչ պետք ե զետեղելին տեղեկագրի մեջ: Ուղարած տեղեկություններ ստանալուց խուսափելու համար, ամեն մի հաղորդագրություն վոր ներկայացնում եր հետախույզը, միքանի անդամ ստուգվում եր ուրիշ լրտեսների տեղեկանքներով: Բոլոր հիմնական հետախույզները փոխելիս հերթով անընդհատ անցնում եյին սահմանը: Հենց մոր վերադառնում եր մեկը, նրան փոխարինելու յեր ուղարկվում մյուսը:

Կարևոր ե նշել, վոր հետախույզները չպետք ե սահմանափակվելին Եստոնիային կից Լենինգրադյան մարզի մասին հավաքած տեղեկություններով, այլ պետք ե տեղեկություններ հավաքելին նաև ՍՍՀՄ մյուս ռազ-

մական շրջանների ռազմական գործի դրուժյան մասին, վորովհետև եստոնական հետախույզությունը, ըստ մայոր Տրիկի խոսքերի, վոչ միայն իրեն համար ե տեղեկություններ հայթայթում, այլև անգլիական հետախույզության համար (եստոնական հայտնի լրտեսներ Դմ. Գոդկանենի և Ա. Սնարակու ցուցմունքները): Բացի դրանից, ըստ նույն Տրիկի խոսքերի, լիմիտրոֆ պետությունների ռազմական հետախույզությունները իրար հետ փոխանակում են հայթայթված տեղեկությունները:

Այդ սերտ կապը անգլիական և եստոնական հետախույզությունների միջև, հոստատվում ե նաև նրանով, վոր անգլիական հետախույզությունը եստոնական շտաբին հաղորդում եր այն տեղեկությունները, վոր ինքն եր անմիջապես ձեռք բերում այն լրտեսական և հակահեղափոխական կադմակերպությունների միջոցով, վորոնց անդամները անգլիական հետախույզության ծառայության մեջն եյին գտնվում (մասնավորապես, անգլիական հետախույզության այդպիսի խաղենտ եր Նարվա քաղաքում, 1-ին դիվիզիայի շտաբի հետ սերտորեն կապված, սպիտակ գվարդիական զննապետ, միապետական Ֆրանկը, վորը միապետական լրտեսական կադմակերպության մեջն եր և անձամբ կապ եր պահպանել Ն. Ն. Ռոմանովի հետ):

Սակայն, 1-ին դիվիզիայի շտաբը չեր սահմանափակվում դուտ հետախույզական գործունեությամբ: շտաբի պետ մայոր Տրիկին հանձնարարված եր իր հետախույզների միջոցով («հարմարավոր» սպիտակ գվարդիականների զրավումով) կադմակերպել նաև դիվերսիոն գործողություններ ՍՍՀՄ տերրիտորիայում:

1925 թ. սկզբին Ռեվելում սկսեցին հավաքագրել տեղական սպիտակ գվարդիականներին պայթուցիկ ջուկատի համար, վորը պետք ե փոխադրվեր ՍՍՀՄ: 1925 թ. մայիսին այդ դիվերսիոն պլանն արդեն տկնեց ձեռնարկվել: անգլիական հետախույզության ազենտ Ֆրանկը դիմեց եստոնական լրտես Պադերնային, խընդրելով ցույց տալ այնպիսի մարդիկ, վորոնք կարող են պայթուցիկ նյութեր անցկացնել ՍՍՀՄ:

Հենց այդ ժամանակ մայր Տրիկը առաջադրություն տալով իՍՂՄ-ում մի շարք ղեկներին գործողություններ կատարելու— յերկաթուղիների պայթեցում ղեկավարական ելքերներին անցնելու ժամանակ և անդարձների հրկիղում: Մասնավորապես, լրտես Գոկկանենին համաձայնարված էր հրկիղել Գառաշինյան ալերոգրոմի անդարները, նրանց մեջը դառնող ապարանների հետք միասին. դրա հետ միասին՝ Տրիկը խոստանում էր նրան, վոր ամտոմատիկ պայթեցիկ ուժերը և պոսիտիվ մեքենա կմատակարարվի նրան: Ենթադրվում է հրկիղումը կատարել ուժերի ալերոսի դատավորությամբ, վորպեսզի նրանց պայթյունից ալերոսիաներին մոտիկ բենդինի պահամանները վառվեն, վորը պետք է բողհանուր հրդեհ առաջ բերեր և վոճնացներ անդարներն ու ապարանները: Հետախույներին հարցաքննելիս, Տրիկը հետաքրքրվում էր, թե ի՞նչ նյութից են կոսուցված անդարները:

Եստոնական շտաբի և անդրիական հետախույզության փոխադարձ գործողությունները ամենաանբաղձ կերպով կապված էին իրար հետ. այն ժամանակ, յերբ Եստոնական հետախույզությունը այդ ակտերն էր նախապատրաստում, անդրիական հետախույզության ներկայացուցիչ Ֆրանկը հաղորդեց Դմ. Գոկկանենին և Պադերնային, վոր անդրիական հետախույզությունը նախապատրաստել է լենինգրադի ծրագրի պայթյունը և մատնանից, վոր անդրիական հետախույզությունը մեծ դուժար է հատկացրել դրա համար, իսկ պայթյունի պլանն արգեն մշակված է:

1925 թ. ապրիլի 24-ին լենինգրադում ձերբակալվեցին անյեղալ կերպով սահմանն անցած յերկու անձնավորություն, վորոնց մոտ կոնստրաքցիոն հայտարարվեց: Հետևյալ որր զնադրում բռնկեցին պարձյալ յերկու կոնստրաքցիոն: 1925 թ. մայիսի 5-ին լրտեսության և սահմանն անյեղալ կերպով անդնելուն նպատակով մեջ կասկածվելով ձերբակալվեց Կինդիսեպի ետոնական նախկին հյուպատոս քաղ-Տաարը: Հենց այդ ժամանակ, ձերբակալվածների ցուցմունքների հիման

վրա ձերբակալվեցին սահմանն անյեղալ կերպով անցած Մարտիոն յեղբայրները, Սնարսկի յեղբայրները, Գոկկանեն յեղբայրները, Պադերնան և ուրիշները:

Այս հիմնական խմբի հետևից ձերբակալվեցին և պատասխանատվության կանչվեցին մի ամբողջ շարք մարդիկ, վորոնք բնակվում էին իՍՂՄ տերրիտորիայում— նիկոլայեվ յեղբայրները, Սեպալը, Սուկկ յեղբայրները և ուրիշները:

Քննությունը հաստատեց, վոր Լյուբսկան ստաժով ամենահինը Պադերնան է, վորի կենսագրությունը բավական հետաքրքրական է: Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո՝ նա ղեկավար էր Պերմում: 1918 թ. վերջերին նա լույս ընկավ սպիտակները զորաբանակում, քաղաքացիական պատերազմի վերջանալուն պես ուրիշ վրանդեկյանների հետ միասին տեղափոխվեց Յուգո-Սլավիա: 1923 թ. դարնան մոտերը նա լույս ընկավ Եստոնիայում և 1924 թ. մարտին կապիտան Տոմոնը նրան ընդունեց եստոնական ղեկավարի 1-ին շտաբը՝ վորպես լրտեսի (Պետրով անվան տակ): Այդ ժամանակից սկսած և մինչև ձերբակալությունը Պադերնան լրտեսական ակտիվ աշխատանք էր տանում իՍՂՄ-ում. նա սերտ կերպով կապված էր անգլիական հետախույզության հետ (ի դեմս գնդապետ Ֆրանկի) և շատ շատ անգամ անյեղալ կերպով անցել է իՍՂՄ. դրա հետ միասին՝ նա տեղեկություններ է հավաքել խճուղային ճանապարհների, Գոլովում յեղած ղեկավարական մասերի, Լուդի՝ քաղաքի կաշադորի, ողապետական զգրոցի՝ ՀՆՄ (հատուկ նշանակություն ունեցող մասերի) մասին, 56-րդ հրետանային գնդի, իՍՂՄ մարելիզացիայի (գործողովի), լենինգրադյան ալերոգրոմի ինքնաթիռների քանակի, նավատորմի, ողային ուժերի մոտին և այլն:

Չդոհանալով ծառայությամբ եստոնական հետախույզության մեջ, Պադերնան միաժամանակ անգլիական հետախույզության աղենու էր:

Բացի Պադերնայից 1-ին ղեկավարի շտաբի հետախույզության մեջ աշխատում էր վոմն Իվանով (Ֆիլիպ-

պովանական տակ) : Նա լրտեսական աշխատանք էր տանում իՍՂՄ տերրիտորիայում և՛ շտաբի առաջադրություններ կատարելով, չափ անգամ է անցել սահմանը :

1924 թվականի ոգոստոսին առաջին դիվիզիայի նախնականից պրոցեսների վրա .— Մեղադրվել և Սովետական դրոշմի վրա և Տուսկայի ու Լեպինի պրոցեսի վրա :

1922 թ. մայիսի 4-ին բանվորա-գյուղացիական տեսչության ժողովրդական կոմիսարիատի վարչության ընդհանուր բաժնի աշխատակից Պրիդանովի մոտորն յեկավ 15-րդ բանակի ԲԳՏ նախկին տեսուչ Ռեննեն, վոր այն ժամանակ Մոսկվայի լատվիական դիվիզիայից Պրիդանովին իրեն հանձնել հանրապետության. Հեղափոխական Ռազմական խորհրդի հրամանները և զեկուցումները արդյունաբերության դրության մասին :

Սկզբում միայն Պրիդանովի, իսկ հետո ԲԳՏ ԺԿ մյուս աշխատակիցի՝ Մալեցկու սկզբունքային համաձայնությունն առնելով, Ռեննեն ծանոթացրեց նրան վոմն Այլբերտի հետ, վորը՝ ինչպես հետագայում պարզվեց, լատվիական միասնային ռազմական կցորդ Մեղադրվել քարտուղարն էր : Միքանի որից հետո Պրիդանովը Ռեննենին հանձնեց հանրապետության Հեղափոխության հրդեհի գաղտնի հրամանը, վորի համար ստացավ 150 միլիոն ուրբի և 10 Փ. ստերլինգ :

Մայիսի 13-ին Պրիդանովը, Մալեցկին, Ռեննեն և Մեղադրվել հալաքվեցին վոմն Մեղվեղեյովի բնակարանը : Մալեցկին և Պրիդանովը այնտեղ բերին գաղտնի փաստաթղթերը Մեղադրվել և Ռեննենին հանձնելու համար, սակայն հանձնելու մոմենտում նրանց բոլորին ձերբակալեցին ՄՊԲՎ աշխատակիցները, վորոնք Մեղվեղեյովի բնակարանումը գտան ԲԳԿԻ դաշտային դրոշմի տեղավորման ցուցակը (մինչև գնդերը ներառյալ), գլխավոր հրամանատարի հրամանը և մի շարք ուրիշ փաստաթղթեր :

Նախնական քննության ժամանակ Ռեննեն ցույց տվեց, վոր ինքը Մոսկվայում պատահամաբ հանդիպելով Պրիդանովին և իմանալով, վոր նա կարիքի մեջ է,

մատնանչեց նրան «լրացուցիչ աշխատավարձ» ունենալու հնարավորության վրա : Ռեննեն իր թե «լսել էր» այն մասին, վոր լատվիական միասնային ռազմական — ինձ հաստատապես հայտնի յե, — ցուց-

մունք տվեց նա դատարանում, — վոր ներկայումս Եստոնիայի ընդհանուր շտաբը դիվերսիոն յեկույթներին յե պատրաստվում իՍՂՄ հրդային Միության տերրիտորիայի վրա . յենթադրված է պայթեցնել մի շարք ռազմական և քաղաքացիական ամենակարևոր կառուցվածքներ — կամուրջներ, յերկաթուղիներ և Լենինգրադյան ջրմուղը : Մայր Տրիկը հանձնարարեց ինձ գատչինյան անգարների պայթյունի նախապատրաստությունը տեսնել : Իմ խումբն առաջինն էր, վոր ուղարկվեց իՍՂՄ տերրիտորիական ակտեր կատարելու համար : Մայր Տրիկի և անդերական հետախույզ Ֆրանկի խոսակցությունից յես յեղրակացրել, վոր դիվերսիոն գործողությունները պետք է պատերազմ առաջ բերեյին իՍՂՄ դեմ :

Այսպիսով, Եստոնական ընդհանուր շտաբի «հետախուզական» գործունեություն, նրա նպատակների և մտադրության իսկական բնույթը վոչ վոքի համար դադարեց չե . նրա ամբողջ աշխատանքը ուղղված էր դեպի այն, վորպեսզի թուլացնի աշխարհում առաջին աշխատավորների պետության ռազմական հզորությունը, ամենաբարենպաստ հանգամանքներ ստեղծի պատրաստվող ինտերվենցիայի համար :

Դատարանը Պատերնային, Գոկիանեններին և մյուս գլխավոր մեղադրյալներին գնդակահարության դատապարտեց :

ԼԱՏՎԻԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԻ ԳՈՐԾՆԵՐԸ

Իր հարևաններիցը հետ չեր մնում նաև լատվիական գլխավոր շտաբը : իՍՂՄ Գերագույն դատարանի Ռազմական կոլեգիայի միջով շատ գործեր են անցել, վոր մերկացրել են լատվիական շտաբի լրտեսական աշխատանքը :

Գործերի ամբողջ սերիայից, վոր քննվել են Գերադույն դատարանում, մենք կանգ կառնենք յերկու ամեշտարի հետախուզության մեջն ընդունվեց Դմ. Գոկկանենը, Յուդենիչի քանակի նախկին կամավորը: Դմ. Գոկկանենին, ի միջի այլոց, հանձնարարված էր պարզել ՍՍՀՄ ռազմական դրությունը—կայազորի կազմը Լենինգրադում, Պետերհոֆում, Ստրելնայում, Դետսկի գյուղում, Գատչինոյում. տեղեկություններ հավաքել ճամբարների, զորքի ձմերային և ամարային կայանների մասին, ավիացիայի, եսկադրիլյաների քանակի, այեւրոպոմների տեղադրության, ապարատների սխտեմի, ավիացիայի դպրոցի մասին, հիդրոավիացիայի մասին, ԼՈՇ տեղավորված դիվիզիաների մասին, տանկերի մասին, նավատորմի մասին և այլն:

Դմ. Գոկկանենը մեծ հույսեր եր խոստանում, և նրա մասին հոգում էին: 1925 թ. հունվարին իր «վորակը» բարձրացնելու համար՝ նա գործուղվում է Ռևելի զլխավոր շտաբի հետախուզական բաժնին կից հետախուզյների յերկաթաթյան դասընթացները:

Սակայն Դմ. Գոկկանենը աշխատում եր նաեւ դընդապիտ Ֆրանկի համար, վորի մոտը տարաւ նրան Պադերնան: Ֆրանկին ավիացիայի մասին նյութեր տալուց հետո, անդլիական հետախուզությունը առաջարկեց Գոկկանենին ամիսը յերկու անգամ կանոնավոր կերպով մանրամասն տեղեկություններ ներկայացնել, համաձայն նրան տրվելիք առաջադրությունների: Դրա համար Ֆրանկը հաճությամբ խոստացավ վճարել նրան ամսական 15 Ֆ. ստերլինգ, հետագայում ուժիկը բարձրացնելու խոստումով: Ի միջի այլոց, անդլիական հետախուզության մեջ Գոկկանենին ասացին, վոր այն տեղեկությունները, վոր նա հասցնում է եստոնական հետախուզության, իրենց պետք չեն, վորովհետեւ միեւնույն ե՝ եստոնական հետախուզությունը տեղեկանքները տալիս է անդլիականին: Այդ բանը հաստատեց նաեւ մայր Տրիկը, ավիացիներով, վոր եստոնական հետախուզությունը փոխառնում է տեղեկությունները ՍՍՀՄ կից մյուս լիմիտրոֆ պետությունների հետ:

Գոկկանենը նաեւ զուտ դիվերսիոն բնույթի առաջադրություններ եր ստանում կցորդի քարտուղարը հետաքրքրվում է ռազմական բնույթի գաղտնի նյութերով:

Իսկ Մեդաուն անձամբ է խնդրել Մալեցկուն, վորին Պրիդանովը հրավիրեց, իրեն հասցնել հանրապետության Հեղաղմխորհրդի և ՊՖՎ հրամանները, այլեւ տեղեկություններ հաղորդող զորքերի տողաչարժերի մասին: Բացի դրանից, Մեդաուն խնդրել է Մալեցկուն ձեռք բերել զորահավաքի պլանը, դրա համար առաջարկելով նրան 300 Ֆ. ստերլինգ:

Լատվիական ռազմական կցորդ գնդապետ Բախի յերկրորդ ագենտը, ըստ Մեդաունի ցուցմունքի, Մեցն եր, յերրորդը—Կլեներտը, վորը ռազմական և քաղաքական բնույթի գրառնություն և հանրապետության Հեղաղմխորդի հրամաններ եր հայթայթում:

Մեցը ցուցմունք տվեց, վոր լատվիական միստիայի ծառայության մեջն եր գտնվում իր հորեղբոր վորդին, վորին ինքը յերբեմն այցելում եր: Իր այցելություններեց մեկի ժամանակ ինքը՝ Մեցը, իր հորեղբոր վորդու սենյակում ծանոթացավ քաղաքացի Մեդաունի հետ, վորը հարցուփորձ արեց նրան պահեստներում յեղած ռազմամթերքների մասին: Այդ բանին, իբր թե, ինքը չդիտությամբ պատասխանեց: Այդ դեպքից մի քանի օր հետո Մեցի բնակարան յեկավ նրա հորեղբոր վորդին, վորը առաջարկեց նրան միստիային հետաքրքրող տեղեկություններ հայթայթել և դրա համար լավ վճար խոստացավ: Մեցը համաձայնեց և մեկ շաբաթից հետո լատվիական միստիային տեղեկություններ հանձնեց պահեստներում յեղած հրանոթների, ուժմրների, փամփուշտների քանակի մասին և այլն: Մեդաուն չատ անգամ եր այցելում Մեցի բնակարանը:

Կլեներտը նույնպես խոստովանեց, վոր լրտեսական աշխատանք է տարել լատվիական ընդհանուր շտաբի համար: Թե Մեդաուն և թե գնդապետ Բախը նրան առաջարկում էին ծանոթություն հաստատել այնպիսի մարդկանց հետ, վորոնցից կարելի լիներ առանձնա-

պէս կարեւոր տեղեկութիւններ ստանալ: Կլենկերտը յենթադրում էր, վոր տեղեկութիւններ միայն ինքը չէր մատակարարում, վորովհետեւ դեպքեր ելին պատահում, յերբ զնդապետ Բախը վերադարձնում էր նրա բերած հրամանները, հյտարարելով, վոր դրանք «արդէն կան» իր մոտ:

Ի միջի այլոց, Մեղաուն ցուց տվեց, վոր զնդապետ Բախի հանձնարարութեամբ, ինքը շատ անգամ գնում էր վոմն Արիստարխովի մոտ փաստաթղթեր ստանալու համար: Արիստարխովի փողմից Բախին հանձնված նյութերից Մեղաունին հայտնի յեն հանրապետութեան Հեղուպոստի ՌԴՀԳՎ (Ռազմադրութեան) հրամանները, ռազմական դպրոցների տեղադրութեան ցուցակի և թուրք-բրիգադի մօրիլիգացիոն սլանները: Ինքն Արիստարխովը հաճախ էր գալիս Բախի մոտ լատվիական միասիայում:

Արիստարխովը նույնպէս խոստովանեց, վոր համապատասխան վճարով ՌԴՀԳՎ հրամաններ, ռազմադպրոցական հաստատութիւնների տեղադրութեան ցուցակներ և ռազմական զանազան գրականութիւն է հայթաղել:

Քննութեան պրոցեսում պարզվեց նույնպէս, վոր լատվիական միասիայի ռազմական կցորդի համար տեղեկութիւնների խոշոր մատակարարող է յեղել իր ժամանակին ՌՀԿՎ (Ռազմական Հաղորդակցութիւնների Կենտրոնական Վարչութեան) ռեզիստրացիոն բաժնի պետ վոմն Պունտիս: Հենց այստեղ էլ հաստատվեց, վոր այդ «Պունտիսը», այլ կերպ՝ Նազելը, հայտնի լրտես է, վորը 1921 թ. սեպտեմբերին վախել է խորհրդային ծառայութիւնից:

Այդ Նազելը պատահում է վոմն Կանի հետ, վորը նրա խնդրանքով նույնպէս գնում էր լատվիական միասիան, հետը նյութեր տանելով և Բախից ստերլինգներ էր ստանում Նազելին հանձնելու համար: Քաղաքացի Կանը հաղորդեց, վոր մի անգամ իր բնակարանում Նազելը ծանոթացավ վոմն Սոկոլովի հետ: Իմանալով,

վոր նա ռազմական գերտեսչութեան մեջն էր ծառայում և պատասխանատու պաշտոն ունի, Նազելը դիմեց Կանին խնդրելով նրան Սոկոլովից գաղտնի հրամաններ ստանալ: Մի վորոշ ժամանակից հետո Սոկոլովը թղթերի մի ամբողջ փաթեթ բերեց Կանին, վորը Կանը հանձնեց Նազելին:

Սոկոլովը ցուցմունք տվեց, վոր մի անգամ Կանի բնակարանն այցելելով, ինքը գիտակցութիւնը կորցնելու չափ խմեց, իսկ յերբ զգաստացավ, տեսավ, վոր իր թղթապանակից գաղտնի հրամանները հափշտակված են: Սակայն, Սոկոլովի բնակարանը խուզարկելիս, այնտեղ էլ գաղտնի հրամաններ հայտնաբերվեցին:

Այսպիսով քննութեան նյութերը հաստատեցին, վոր Մոսկվայի լատվիական միասիայի ռազմական կցորդ Մեղաունն ռազմական լտեսութեան աշխատանք էր տանում, գաղտնի տեղեկութիւններ հափաքելով հանրապետութեան ռազմական հզորութեան մասին: Մեղաունը զնդապետ Բախի աջ ձեռքն էր: Նրա հետ միասին ձեռք-ձեռքի տված աշխատում էր Ռեննեն, լատվիական միասիայի մյուս աշխատակիցը:

Դատաւարութեան ժամանակ ստանձնապէս ճշտութեամբ բացահայտվեց զնդապետ Բախի դերը: Լատվիական դիվանագիտական միասիայի պաշտոնը գրավելով, նա միաժամանակ ռազմա-ֆաղափական լրտեսութեան ղեկավար էր հանդիսանում և, միջազգային լրտեսի ռզնութեամբ, վոր հայտնի էր՝ Նազել, Պունտին, Դվոզդով, Նեյման և այլ անունների տակ, ինչպէս և իր ֆարտուղար Մեղաունի և ուրիշ անձերի միջոցով գաղտնի տեղեկութիւններ էր հալափում կարմիր բանակի մասին և ուղարկում լատվիա: Այդ բանի համար զնդապետ Բախը խոշոր գումարներ էր վճարում ռուսական և անգլիական վալյուտայով: Եփսոսերիտորիալ իրավունքով ռզմելով, նա լրտեսներ էր ընդունում իր պաշտոնական առանձնատեղում, միասիան բացահայտ կերպով բնակարան դարձնելով լրտեսների համար:

Մեղառան, Ռեննեն, Կլեպերտը, Կանը, Սոկոլովը և մյուս ամենաակտիվ լրտեսները գնդակահարութեան են դատապարտւած:

Մեղառուի գործի հետեւից հանրապետութեան դերազույն դատարանի ռազմական կոլեգիայով անցավ Տուպայեյի գործը:

Լատվիական միասիայի ռազմական կցորդ գնդապետ Բախի Մոսկվայից մեկնելուց հետո, Պետական քաղաքական վարչութիւնը տեղեկութիւններ եւ ստացել այն մասին, վոր Սորհրդային յերկրում լրտեսութիւնը դեկավաբելու համար Բախին փոխանորդ եւ նշանակւած ներգաղթի հանձնաժողովի քարտուղարի ոգնական Ֆրեյբերգը, վորը այդ բանի կապակցութեամբ ձերբակալւեց 1922 թ. նոյեմբերի 4-ին նրա Լատվիա մեկելու մոմենտին:

Բնութիւնը հաստատեց, վոր 1919 թ. մայիսին Ֆրեյբերգը ծառայում եր Սորհրդային Լատվիական 2-րդ գերիլիայի շտաբում արեւմտյան ճակատում: Այնտեղ նա ծանոթացավ վոմն Ստրելայի հետ: 1919 թ. Ստրելայը սպիտակ-լատվիական զորքերի կողմն անցավ, և փախուստն ել գլուխ բերեց Ֆրեյբերգի ձին հեծնելով և նրա համաձայնութեամբ: 1919 թ. ոգոստոսի 3-ին Լատվիա փախավ նաև Ֆրեյբերգը, վորտեղ նա ծառայութեան մտավ 8-րդ Դիւինսկի գունդը, վորպես կրտսեր սար: 1922 թ. ոգոստոսին նրան առաջարկւեց ներգաղթի հանձնաժողովի քարտուղարի ոգնականի պաշտոնը Մոսկվայում:

Մոսկվայում, ուր ժամանեց Ֆրեյբերգը 1922 թ. ոգոստոսի վերջերքին, գնդապետ Բախը ծանոթացրեց նրան նրա առաջիկա լրտեսական աշխատանքի հետ մատնանշելով, վոր նրան ծրարներ և ռազմական հրամաններ են բերելու Նեյման, Շուլց, Շմիդտ և Բալդիս բերդին իր առանձաանյակը կանչեց և, մատնացուց

անելով սպիրտով լի միքանի Թիթեղանոթի վրա, խորհուրդ տւեց մի-մի շիշ սպիրտ տալ Լիպինին կամ Տուպայեյին, յեթե նրանք իր մոտը դան: Բախն առանձնապես հանձնարարում եր Տուպայեյին, շնչտելով, վոր զլխավորապես նրանից կարելի յե ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալ:

«Աշխատանքն» սկսւեց: Նեյմանից Ֆրեյբերգը ռազմական գաղտնի հրամաններ եր ստանում: Շուլցը Մակվայի ռազմական շրջանի հրամաններ և յերկաթուղիների դրութեան մասին ղեկուցումներ եր մատակարարում, Բալդիսը—Հեղոադիսորհրդի հրամաններ: Ագենտներից նյութերն ստանալով՝ Ֆրեյբերգը կնքում եր նրանց Բախի թողած մի կնիքով, վոր «Ու. Վ.» ինչիսկերն եր կրում, և նրանց տալիս եր Մակվայի լատվիական միասիայի քառուղարին: Ռիգայից ծրարներ եյին ստացվում Բախից լատվիական բանակի գլխավոր շտաբի կնիքով կնքված և այդ ծրարներն ստանում և բաց եր անում միասիայի քարտուղարը, իսկ հետո հանձնում եր Ֆրեյբերգին:

Գնդապետ Բախը մի անգամ Ֆրեյբերգին մի նամակ ուղարկեց, վորի մեջ առաջարկում եր նրան Լեպինի մոտ գնալ և ստանալ նրա խոստացած տեղեկութիւնները: Միքանի ուրից հետո Լեպինը միասիա բերեց նախ՝ Հեղոադիսորհրդի ոգոստոսի յերկրորդ կիսի հրամանները, իսկ հետո՝ սեպտեմբերի առաջին և յերկրորդ կեսերի հրամանները և միքանիսն ել՝ հոկտեմբերի հրամանները: Բախի կարգադրութեամբ՝ Ֆրեյբերգը Լեպինին ամսական 20 Փ. ստերլինդ եր վճարում: Նրա հետ ունեցած խոսակցութիւնից Ֆրեյբերգը պարզեց, վոր հրամանները նա ստանում եր վոմն Տուպայեյից:

Սեպտեմբերի վերջի ուրերին Ֆրեյբերգի մոտն յեկավ Նեյմանը և հայտարարեց, վոր ինքը գնում ե Ռիգա և Վարշավա և վոր իր փոխարեն տեղեկութիւններ կրբերի Շմիդտը: Վերջինս տեղեկութիւններ եր հայթ

Հայթում յերկաթուղիների մասին, ՌՀԿՎ^{*)} սխեմաների մասին և այլն:

Ֆեյերբախը և Տուպալեն մեղավոր ճանաչեցին իրենց: Վերջինս հայտարարեց, Վոր Մեդաուեր և լատվիական մյուս լրտեսները հետ ինքը ծանոթացավ իր բնակարանում 1922 թ. հունվարին: Ծանոթությունը Մեդաուեն սպիրտ բերեց և խմելուց հետո Տուպալեյին առաջարկեց տեղեկություններ հայթհայթել, դրա հետ ել մատնանշեց, Վոր անհրաժեշտ է առաջին հերթին ստանալ զորքի տեղադրության ցուցակը և հետախուզական ամփոփումները: Իր յերկրորդ այցելություն ժամանակ Մեդաուեն հայտնեց Տուպալեյին, Վոր զննողատես Բախը ցանկանում է նրա հետ լանդացել:

Սկսվեցին Տուպալեյի պարբերական հանդիպումները լատվիական միասիայի ներկայացուցիչները հետ: Մեդաուեն համոզում էր Տուպալեյին Կարմիր բանակի տեղադրության ցուցակները ձեռք բերել և դրա համար խոստանում էր 200 Փ. ստերլինգ (մոբիլիզացիոն պլանի համար նա առաջարկեց 100 Փունտ): 1922 թ. հոկտեմբերին Ֆեյերբախը խնդրեց Լեպլինին խմանալ Տուպալեյից, թե Վորտեղ է դառնում 19-րդ դիվիզիան: Այդ տեղեկությունները տրվեցին:

Մեղադրյալ Սպեկկեն Բախին տեղեկություններ էր տալիս հրետանային դործարանների դրություն մասին: Հետագա քննությունը պարզեց, Վոր Նեյմանի հետ աշխատած ագենտ «Շմիդտը» իրոք ԲԳԿԻ ալիսի հրամկադմի բարձրագույն ակադեմիական կուրսերի դիվանատան նախկին պետ Շտեկերն է: Պարզվեց նույնպես, Վոր 1918 թ. Շտեկերը պատահեց Վոմն Յարոցինսկու հետ, Վորը դեռ այն ժամանակ առաջարկեց նրան զաղտնի տեղեկություններ հայթհայթել: Հետագայում Շտեկերին սկսեց աշխատել Յարոցինսկու համար, Վորը Ռիգայում պատասխանատու պաշտոն ունեւր:

^{*)} (Ռուսական Հաղորդակցությունների կենտրոնական վարչություն)

Առանձնապես պետք է շեշտել այն փաստը, Վոր²⁾ ըստ Ֆեյերբախի ցուցմունքների, Բախի առանձնասենյակում չատ անգամ լինում էր Ֆիննական միասիայի ռազմական կցորդ գնդապետ Բեսսանդերը, Վորին Բախը տեղեկություններ էր տալիս նրան հետաքրքրող ռազմական գաղտնիքների մասին, փոխարենը նրանից ստանալով Ֆիննական սահմանի վրա Կարմիր բանակի մասերի տեղադրության մասին ամփոփումները:

Այսպիսով, առկա յե սերտ աշխատակցությունը լատվիայի և Ֆինլանդիայի հակահետախուզական բաժանմունքների միջև, Վորոնք կարողացան ձեռք բերել մի շարք անձերի աջակցությունը, Վորոնք դառնում էին Կարմիր բանակի ծառայության մեջ:

Դատարանն իր դատավճռով ազատեց Կարմիր բանակը այդ դավաճանական տարրերից:

ԼԵՀԱԿԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ՇՏԱԲԻ ԱԳԵՆՏՆԵՐԸ ՄԵՂԱԴԻ- ՅԱԼՆԵՐԻ ՆՍՏԱՐԱՆԻ ՎՐԱ

1918 թվականից սկսած Ֆրանսիան իր բախտը Լեհաստանի բախտի հետը «կապեց»:

— «Մենք կամենում ենք, Վոր Լեհաստանը իրոք ուժեղ լինի».— ասաց Կլեմանսոն:

— «Վարչական դեպի խաղաղություն տանող մեծ ճանապարհն է, ահա թե ինչու յես կածում եմ, Վոր ուժեղ Լեհաստան անհրաժեշտ է թե՛ Ֆրանսիայի համար և թե՛ Յեվրոպայի համար».— հաստատեց Ֆրանսուա Պոնսեն:

— «Մեղ՝ Ֆրանսիայի, համար Լեհաստանի ռազմական ուժը մի տեսակ ֆրանսական բանակ է հանդիսանում Վիսլայի վրա».— խոստովանեց Պենլին:

Իսկ «Ֆրանսիա և Լեհաստան» հայտնի դրքի հեղինակ Ռենե Մարտելը գրում է.

«Լեհաստանը աղքատ և խղճուկ յերկիր է: Լեհական արդյունաբերության արտադրանքը է

վիճակի չէ մրցելու գերմանականի կամ չեխականի հետ: Լեհաստանը վոչ կարող է չուկա գոտնել իր Փարբիկաների համար, վոչ էլ ընդարձակվել արևմտյան ուղղությամբ, վորտեղ արդեն չափազանց ուժեղ են նրա հարևանների դիրքերը: չափազանց ուժեղ են հարևանների դիրքերը: Նա հարկադրված է շուռ գալ դեպի արևելք, վորտեղ մինչև պետակերպում ել դառնում եր նրա վաճառքի դիվալոր շուկան:

Լեհաստանի «դրանդ նախ ոստեն» (քչիբ դեպի արևելք) պատմական յերևույթ է, հավասարապես քաղաքական և տնտեսական բնույթ ունեցող յերևույթ:

Այս իսկ «պատմական յերևույթը» իրագործելու համար լեհական ընդհանուր շտաբն աշխատում է ողտադործել լրտեսության սխտեմատիկ, պլանաչափ դարդացման ամեն մի հնարավորութուն:

Յոնդոլովսկու, Ռոսեյվիչի, Ջյուբենիկի, Սվեթեվլովսկու և մյուսների դատական պրոցեսները պարզապես ապացուցում են, վոր լեհական ընդհանուր շտաբը չի դադարեցնում իր քայքայիչ աշխատանքը ԽՍՀՄ-ում:

1922 թ. սեպտեմբերի 21-ին ձերբակալվեց ՄՌՇ (Մոսկվյան ռազմական շրջան) հրետանու պետին կից հատուկ հանձնարարությունների աշխատակից Յանդոլովսկին: Նախնական քննությամբ հաստատվեց, վոր 1921 թ. վերջերքին Յանդոլովսկին Մոսկվայում պատահեց ցարական բանակում իր ծառայակից ծանոթին, վորն այժմ ծառայում եր լեհական միսսիայում: Հենց նա էլ ասաց Յանդոլովսկուն, թե կարելի յե լավ աշխատավարձ ստանալ լեհական միսսիայում, յեթե այս ու այն դադտնի տեղեկություններ հաղորդեք այնտեղ:

Յանդոլովսկին տվեց իր համաձայնությունը և 1922 թ. փետրվարի վերջերքին Նիկիտսկի բուլվարում տեղի յե ունենում նրա տեսակցությունը լեհական միսսիայի ռազմական կցորդի ոգնական կապիտան Դոբժանսկու հետ: Դրանից հետո Յանդոլովսկին սկսում է

սխտեմատիկ կերպով դադտնի տեղեկություններ հաղորդել Կարմիր բանակի մասին—տվյալներ հրետանական մասերի այն քանակի մասին, վոր նշված է յեղել կազմելու մոբիլիզացիայի (դորահավաքի) ժամանակ Մոսկվայի ռազմական շրջանում, տեղեկություններ մոբիլիզացիոն պատրաստությունների, հրետանու մասնավորներին և վարժական հրաձգության արդյունքների մասին, շարային մասերի պարապմունքների, ծրագրի մասին, նոր դյուտերի մասին, դիվիզիաների տերրիտորիալ տեղադրության մասին, տեղեկություններ՝ հրետանական գույքի ցուցակից, կարմիր բանակային վայի մասին, ռազմական գերատեսչության շտաբների և այլ հիմնարկների կրճատման մասին և այլն:

Իր լրտեսական աշխատանքի համար Յանդոլովսկին սկսում ստանում եր ամսական միայն 75 ռուբլի, սակայն չուտով այդ դրույքն աճեց մինչև 30 չերվոնեց: Դոբժանսկին ձգտում եր Յանդոլովսկու միջոցով ձեռք բերել Կարմիր բանակի սարատեղիական կենտրոնացման պլանը արևմտյան ճակատում մոբիլիզացիայի ժամանակ և պատերազմի դեպքում:

Յանդոլովսկու հետեկյը դալիս է սավինկովյան ագենտների խումբը նախկին փոխ-գնդապետ Սվեթեվլովսկու գլխավորությամբ, վորոնք աշխատել են լեհական ընդհանուր շտաբի համար:

1918 թ. Սվեթեվսկին Կարմիր բանակ կանչվեց: 1919 թ. նա մեր մարտկոցներից մեկի հրամանատարն եր պետրոգրադյան ճակատում, բայց կրիտիկական մոմենտում իր մարտկոցի հետ միասին անձնատուր յեղավ հակառակորդին: Դրանից հետո ընդհուպ մինչև զենքերալ Յուդենիչի բանակի վերջնական ջախջախումը շարունակում եր մնալ նույն մարտկոցի հրամանատար, բայց այս անգամ արդեն Կարմիր բանակի դեմ:

1919 թ. ձմրանը Սվեթեվսկին գինվորական ծառայության մտալ ետտոնական կառավարության մոտ: 1920 թ. աշնանը կամավոր մտալ գեներալ Պերեմիկինի կամավորական բանակի ջոկատը, վորը գործում եր

մեր հարավ-արևմտյան ճակատում, վորտեղ հրամանատարական պաշտոններ եր վարում մինչև այդ բանակի զինաթափումը 1920 թ. վերջերին: Զցանկանալով «ծովափին նստել ու յեղանակի սպասել», 1921 թ. հունիսին նա դիմում է դրում Վ. Սավինկովին, ցանկություն հայտնելով ուղեորովել խորհրդային Ռուսաստան խորհրդային պատասխանատու աշխատավորների դեմ տերրորիստական ակտեր կատարելու համար: Սվեթեփակուն կանչեցին Վարչավա, վորտեղ և նա պատահեց Վ. Սավինկովի—«Հայրենիքի և ազատության պաշտպանության միության համառուսական կոմիտեյի» անդամի հետ, իսկ հետո կադակների գլխավոր—նույն կոմիտեյի տերրորիստական բաժնի պետ Գնիլոռիբովի հետ:

Առաջինը Սվեթեփակուն միայն ընդհանուր դիրեկտիվներ տվեց, մատնանշելով թե՛ անհրաժեշտ է տերրորիստական ակտ կատարել Լենինի դեմ, իսկ յերկրորդը մի շարք խորհուրդներ տվեց—թե ինչպես պետք է թափանցել Կրեմլ, վորտեղից իմանալ, թե յե՛րբ և վորտե՞ղ են տեղի ունենում ժողկորխորհի նիստերը, յե՛րբ և ո՞ւր է դնում Լենինը, ինչպի՞սի անցաթղթեր գոյություն ունեն և այլն: Բացի դրանից, նրան հանձնարարված եր տեղեկություններ հավաքել Կարմիր բանակի մասերի մարտունակության վիճակի մասին, նրա շտաբի տեղադրության մասին և այլն:

Սվեթեփակին համաձայնում է կատարել այդ առնչը, ստանում է Վ. Սավինկովի որհնությունը և՛ մատակարարված կեղծ փաստաթղթերով և փողով, 1921 թ. ոգոստոսին հաջողությամբ հասնում է Մոսկվա, վորտեղ յերեք շաբաթից ավելի յե մնում, պատրաստվում է «աշխատանքի», սակայն չի գարչում նաև շաբաթային լրտեսական աշխատանքից: Սվեթեփակին, սակայն, չբացատրված պատճառներով, չկարողացավ տերրորիստական ակտ կատարել: Դատարկ ձեռքով Վարչավա չվերադառնալու համար, նա՝ իր իսկ խոս-

տովանությունը, մի շարք շատ արժեքավոր դադարներ տեղեկություններ հավաքեց Կարմիր բանակի մասին:

1921 թ. սեպտեմբերին Սվեթեփակին հասավ Վարչավա և Վ. Սավինկովին մանրամասն տեղեկություն տվեց: Նրան հանձնեց նաև լրտեսական տեղեկությունները: Դեկտեմբերին նա նորից առաջադրություն ստացավ Մոսկվա դնալու և աշխատելու ԲԳԿԲ ծառայության մասնիկ հետախուզական աշխատանքի համար հոկտեմբերին նույն կադակերպության: Այս գուշտ սավինկովյան նույն կադակն աշխատանքի անգամ ճամբորդություն ավելի պակաս հաջողություն ունեցավ և 1922 թ. հունվարին Սվեթեփակին ձերբակալվեց:

Այսպիսով, այս դեպքում ել պարզապես վորոշվում են Սվեթեփակուն աշխատանքի իսկական վորե՞տրիչները: Դրանք՝ Վ. Սավինկովը և նրա ոգնականներն են, վորոնք՝ իրենց հերթին, աշխատել են լեհական ընդհանուր շտաբի առաջադրությունների համաձայն:

Այդ շտաբի մյուս ագենտներից բավական ցուցադրական է վորն Զյուբենկո, վորը ձերբակալվեց 1922 թ. սեպտեմբերի վերջերին: Իմպերիալիստական պատերազմի վերջանալուց հետո՝ նա ընկնում է Արևմտյան Սիբիր, վորտեղ ծառայում է Կոլչակի յերկաթուղային գործերի մեջ և գործուղվում է Տոմսկ ընդհանուր շտաբի կոլչակյան ակադեմիան: Այստեղ Զյուբենկոն ծանոթանում է նույն Դորժանսկուն հետ:

Կարմիր բանակային մասերի կողմից կոլչակյան բանդաների ջախջախվելուց հետո՝ Զյուբենկոն տեղափոխվում է Մոսկվա և 1921 թ. սեպտեմբերին ՌԻՀԳՎ (ռազմա-դպրոցական հաստատությունների գլխավոր վարչություն), ՌԻՈԻԸԳՎ խմբագրական կոլեգիայի (գլխավոր խմբագրի ոգնականի պաշտոնի մեջն է իրեց-կվում: Միաժամանակ նա ծառայում է «Պորուկա» թերախանութի կառավարչի ոգնականի պաշտոնում:

1921 թ. աշնան ռազմական դրականություն գնելու համար թրախանութն են դալիս Մոսկվայի լեհական միսսիայի ռազմական կցորդ գնդապետ Վոլինկովսկին,

նրա ողնակաճ Դորժանակին և աղյուսանա Պինդել Եմիսարսկին: Այստեղ Դորժանակին՝ պատահելով Ձյուբինկոյին, ներկայացնում է նրան Վոլիկովսկուն, վորից հետո և սկսվում է նրա լրտեսական աշխատանքը հողուտ լեհական ընդհանուր շտաբի:

Հերթական հանդիպումներից մեկի ժամանակ Վոլիկովսկին ասաց Ձյուբենկոյին, վոր ինքը հաղորդել է Վարչավա նրա աշխատանքի մասին և նրանից այժմ ավելի արժեքավոր տեղեկություններ է սպասում և, մասնավորապես ՈւՍԽ (Ուկրաինայի ռադմական շըրջանի) հրամանները: Ձյուբենկոն ՌԻՍԻԳՎ բլանկի վրա պահանջ է դրում ՈւՍԽ շտաբին իրեն բաց թողնեն յերկու ամսվա ընթացքում շըջանին տրված հրամանների կոմպլեկտը, հետո նախապես վկայականներ և պատրաստում իրեն համար, վորոնք անհատիչ են հրամաններն ստանալիս (վկայականները դրված են միջնախոյն բլանկի վրա և կրում են ՌԻԶԳՎ կնիքը, վոր պատրաստված է Վարչավայում և հանձնված Ձյուբենկոյին Վոլիկովսկու ձեռքով):

Այդ փաստաթղթերը սարքելով, Ձյուբենկոն Վոլիկովսկու փողերով 1923 թ. հունվարի սկզբներին մեկնում է Պարկով, վորտեղ ներկայացնելով չինոս փաստաթղթերը, ստանում է շըջանին յերկու ամսվա ընթացքում տրված հրամանները: Վերադառնալով Մոսկվա, նա հրամանները հանձնում է Վոլիկովսկուն:

Այդ հանդիպման ժամանակ Վոլիկովսկին առաջարկեց նրան Մոսկվայում ռադմական գրականության տեսների տեսակցավայր և լեհական հակահետախուզության աշխատանքի մտորում եր մի շարք այդպիսի խանութներ ստեղծելու մասին իՍՉՄ ամենազվազուր քաղաքներում: Ձյուբենկոն համաձայնեց, փող ստացավ և 1922 թ. վերջերքին բաց արեց խանութը: Վոլիկովսկին Մոսկվայից հետ կանչվելուց հետո այդ խանութը փակվեց, սակայն Ձյուբենկոյի կապը լեհական միսսիայի հետ

չի դադարում, պահպանվելով միսսիայի աշխատակից Միսսիրելիչի միջոցով:

1923 թ. սկզբներին նորից է յերևում բեմի վրա Դորժանակին, վորի հետ հանդիպումը տեղի յե ունենում «Երմիտաժ» ճաշարանի առանձին կաբինետում: Այստեղ Դորժանակին Ձյուբենկոյի հետ խորհրդածության է առնում լրտեսական հետադա աշխատանքը, դրա հետ միասին, նրանք վորոշում են իրագործել Վոլիկովսկու պլանը Մոսկվայում, Դոնի-Միսստովում, Պարկովում, Սամարայում և Թիֆլիսում՝ գրախանութների ցանց կազմակերպելու մասին: Կենտրոնական խանութը (Ձյուբենկոյի ղեկավարությամբ) կան և սերտ կապ ունենար բաժանմունքների հետ թե «առևտրական» և թե հետախուզական կողմից: Սկսելու համար Դորժանակին բաց թողեց 300 դոլար, հետաձգելով մնացած դոլարի հանձնումը, քանի դեռ Վարչավան չի հաստատել այդ բոլոր խանութների նախահաշիվը:

1923 թ. մարտի 1-ին Ձյուբենկոն նորից «գրախանութ» է բաց անում և առաջադրություն է ստանում մեկնել Պարկով, Դոնի-Միսստով, վորպեսզի այնտեղ դադանի հրամաններ ձեռք բերի: Նա նորից փաստաթղթեր է սարքում ՌԻԶԳՎ բլանկի վրա և մեկնում է:

Մարտի վերջերքին նա, ՈւՍԽ շտաբից ստանալով շըջանին տրված հրամաններն ուղևորվում է Ռոստով, վորտեղ հրամաններ է ձեռք բերում Առաջին հեծելազորային բանակի շտաբից և ստացած փաստաթղթերը հանձնում է Դորժանակուն:

1923 թ. հուլիսի վերջերքին Ձյուբենկոն նորից է գործողվում Պարկով, Ռոստով և Թիֆլիս: Դորժանակին այս անգամ հետաքրքրվում է Հեծելազորային բանակի տեղադրության ցուցակով և տեղական ղեկավարների մասին տեղեկություններով:—Նա կամենում է իմանալ, թե արդյոք Անդերկովկասում առանձին բրիգադներ գոյություն ունեն և հետաքրքրվում է ազդեցական լրտեսական տրամադրությամբ:

Նախնական քննության ժամանակ Ձյուրեհնկոն հաստատում է ամեն ինչ, իրեն մեղավոր է ճանաչում, արգարանալով, վոր լրտեսական աշխատանքի մեջ է ընկել «նյութական դժվարին կացության» հետևանքով:

Ժամանակի ընթացքում լեհական ընդհանուր շտաբի լրտեսական գործունեության թափը հետզհետե աճելի ու ավելի յե մեծանում, ավանտյուրաների քաղաքականությունն արևելյան Յելրոպայում խնամքով է մշակված. ընդհանուր շտաբի աշխատակիցները լրտեսներին կադրերի կոմպլեկտներ են կազմում նախկին սպիտակգլարդիական սպաներից և այլ դարչելիներից, վորոնք խորհրդային յերկրի շահերը դժվարներով են ծախում:

1924 թ. հունիսին ԽՍՀՄ Գերագույն դատարանի Ռադական կոլեգիան Ռուսսելեվիչ Մ., Ի. և Ա. յեղբայրների նոր գործն է լսում:

Ցարական բանակի ընդհանուր շտաբի նախկին կապիտան Մ. Ռուսսելեվիչը՝ չցանկանալով ծառայել Կարմիր բանակի շարքերում, 1919 թ. դարնանը ներկայացավ գեներալ Դենիկինին և նշանակվեց գեներալ Վրանգելի բանակի շտաբի ոպերատիվ բաժնի պետ: Այստեղ նա գնդապետի աստիճան է ստանում, մնում է մինչև բանակի ջախջախումը 1919 թ. վերջերքին և գնում է Բելգրադ: 1920 թ. ռուսական հակահեղափոխական եմիգրացիայի ակտիվ գործիչ պրոֆեսոր Ոդինցի առաջարկությամբ Ռուսսելեվիչը մտնում է Բ. Սաավինկովի կազմակերպության մեջ: Նա նույն տարվա աշնան մի քանի սպաների հետ հայտնվում է Վարշավայում, վորտեղ և նշանակվում է՝ այսպես կոչված, Ռուսական քաղաքական կոմիտեյին կից շտաբի պետ, վորի անելիքն էր Լեհաստանի տերրիտորիայի վրա միացնել ռուսական եմիգրացիայի բոլոր հակախորհրդային տարրերին և սպիտակ բանակների մնացորդներին:

Ռուսսելեվիչի և նրա նմանների խնդիրներն էր շա-

րունակել զինված պայքարը խորհրդային Ռուսաստանի դեմ և լրտեսական աշխատանքը նրա տերրիտորիայի վրա: Այդ աշխատանքը ղեկավարում է Ինֆորմացիոն բյուրոն, վորին գլխավորում էր նույն Վ. Սավինկովը, վոր գործում էր լիակատար համաձայնությամբ լեհական ընդհանուր շտաբի 2-րդ բաժնի հետ:

1921 թ. դարնան Բ. Սավինկովն առաջարկում է Միխայիլ Ռուսսելեվիչին իր ամենամոտիկ ոգնականը դառնալ Ինֆորմացիոն բյուրոյում: Այդ ժամանակ էլ Սավինկով յեղբայրները վորոշում են վերականգնել ՀԱՄԶԿ որդաների կոմից ջախջախված՝ այսպես կոչված, «Հայրենիքի և ազատության պաշտպանության ժողովրդական միությունը», վորի անելիքի մեջն էր մտնում բոլոր հակախորհրդային խմբերի միացումը Ռուսաստանի տերրիտորիայի վրա:

1921 թ. հուլիսին Վարշավայում Բ. Սավինկովի նախագահությամբ տեղի ունեցավ միության համագումարը, վորին մասնակցեցին մոտավորապես 30 մարդ, (նույն թվում Վ. Սավինկովը, Ոդինցը, Ֆելոսոֆովը, գնդապետ Գնիլոուիբովը, գնդապետ Դանիլովը, գեներալ Մատվեյովը, գնդապետ Երզմանը, Մ. Ռուսսելեվիչը, վորը համագումարի քարտուղարի պարտականություններն էր կատարում, և այլն. լեհական ընդհանուր շտաբի ներկայացուցիչներն էյին՝ գնդապետ Սուլլոուբը և դը-Վոյնոն, ֆրանսական ռադական միսիսայի մայոր Պակելը, Պետլյուբայի—Տյուտնիկը):

Համագումարում հաստատվեցին միության ծրագիրը և տակտիկան, վորը նախատեսում էր կազմակերպել տերրիտորիական ակտերին, պարտիզանական ջոկատներին, հարձակումներին՝ ՁԿ, մթերածման կետերի, գործկոմների վրա և այլն: Նախատեսվում էր նույնպես խորհրդային առանձին խոչոր աշխատավորների և կոմունիստների սպանությունը: Ամբողջ առեկմտյան սահմանամերձ շրջանը բաժանվեց յերեք շերտի, վորոնց գլխավորում էյին՝ գնդապետ Դանիլո-

վը (Հյուսիսային), գեղապետ Երզմանը (միջին) և գեներալ Մատվեյևը (հարավային)։ Նրանք պետք զբաղվելին պարտիզանների ջոկատների և բժիշկների կազմակերպումով Կարմիր բանակի մասերում։ Նրանց եր հանձնարարված նաև լրտեսությունը տանել և դինված ապստամբություններ նախապատրաստել, հարմարեցնելով նրանց պարենատուրքի հավաքին։ Միու-թյան ախպես կոչված՝ «հեղափոխական շտաբ» կաղ-մելիս, Ռոսսելեվիչը նշանակվեց ոպերատիվ բաժան-մունքի պետ, վորը պետք է ապստամբություն մանրա-մասն պլան մշակեր, կենսագործեր այն և ղեկավարեր «ապստամբած մասսաներին»։ Այդ պլանը Ռոսսելեվիչ-ըն անձամբ մշակեց, դրա հետ միասին հաշվի առնվե-ցին այն բոլոր պարտիզանական ջոկատները, վոր գոր-ծել էլին այն ժամանակ խորհրդային Ռուսաստանի արևմտյան նահանգներում։

1918 թ. վերջերքին, յերբ, ինչպես հայտնի յե, աղ-գաբնակչությունը բոլորովին չցանկացավ դուրս գալ խորհրդային իշխանության դեմ և պարտիզանական ջոկատներն ամբողջպես քայքայվեցին, ապստամբու-թյունը անհաջողության հանդիպեց, միության ղեկա-վարներն իրենց ամբողջ ուշադրությունը փոխադրեցին հետախուզական և լրտեսական գործունեության ու-ժեղացման վրա, լիուլի նյութական աջակցություն ստանալով լեհական ընդհանուր շտաբի 2-րդ բաժնից և Վարչավայի Ֆրանսական ռազմական միասնայից։

Մ. Ռուսսելեվիչն անմիջապես եր ղեկավարում լրտեսությունը, հրահանգելով այն հետախույզներին, վորոնք ուղարկվելու էլին խորհրդային Ռուսաստանի տերիտորիան, ընդունելով հավաքված նյութը, ան-ձամբ եր մշակում ստացվող տեղեկությունները և ու-ղարկում նրանց լեհական ընդհանուր շտաբը։ Այդ ժա-մանակ ել Ռոսսելեվիչը հետախույզների համար պա-հանջ կաղմեց և ուղարկեց արաստահմանյան կետերին։

1921 թ. գարնան լրտեսական մեծ ընդունակու-թյուններ հայտնաբերած Ռոսսելեվիչին ուղարկում են

Սմոլենսկ և Գոմել լրտեսության և Ստրուկի ու Ռի-բեմշիկի բանդաների հետ կապեր պահպանելու հա-մար։

1922 թ. հուլիսին Ռոսսելեվիչը լեհական սահմա-նային կետից կեղծված փաստաթուղթ ստանալով Մա-ցուկի անունով, անլեզալ կերպով անցնում է սահմա-նը։ Պետրոգրադ ժամանելով, նա գնում է իր յեղբոր՝ Ի. Ռոսսելեվիչի բնակարանը, վորին և շուտով ձերբա-կալում են։

Նախադեռչացնելով յեղբորը պատրաստվող ձեր-բակալության մասին, Ռոսսելեվիչը գնում է Դոնրաս, վորտեղ հանդիպում է մյուս յեղբորը՝ Ալեքսանդրին, վորը լավ գիտեր, թե նա հակահեղափոխական գոր-ծունեություն մեղադրված և կեղծ փաստաթղթերով է ապրում և այնուամենայնիվ աջակցում է նրան և հանձ-նարարական է տալիս ծառայության ընդունելու նրան Ուսրկովի հիմնարկություններից մեկում, վորտեղ նա մնում է մինչև իր ձերբակալությունը 1923 թ. հունի-սին։

1923 թ. հունիսին Գերագույն դատարանի ռազմա-կան իրեգիան լսեց աղնվական Ա. Կուլեչի գործը, վո-րը 1921 թ. փետրվարի վերջերքին ապրինաբար անցավ խորհրդային-լեհական սահմանը, հասավ Վարչավա և մտավ Սավինկովների «Հայրենիքի և ազատության պաշտպանության ժողովրդական միություն» հակահե-ղափոխական կազմակերպության մեջ։ Մոտավորապես 2 ամիս Վարչավայում մնալուց և «միություն» նաղ-տակներին ծանոթանալուց հետո, Կուլեչը նրա ողնու-թյամբ փող, իսկ լեհական ընդհանուր շտաբի 2-րդ բաժնից շինծու փաստաթղթ. ստանալով, 1921 թ. մա-յիսին սպրդում է ՈՍՀՄ տեղական հակահեղափոխ. կազմակերպությունների հետ կապերը վերականգնելու և հետախուզական աշխատանք կատարելու համար։ Մասնավորապես, Տուլայում նա իջևանում է գինադոր-ծարանի փամփուռները ընդունող հանձնաժողովի ան-դամ Կլուսովի բնակարանում։ Կլուսովի միջոցով Կու-

լեւը հնարավորութիւնն է ձեռք բերում տեղեկութիւններ ստանալու գործարանի արտադրողականութեան մասին: Հետագայում նա ծանոթանում է լեհական մյուս լրտեսներին՝ Յու. և Վ. Հերցենբերգ յեղբայրներին հետ, վորից հետո ինքն եւ սկսում է հետախուզական սխտեմատիկ աշխատանքով զբաղվել:

1922 թ. մայիսին նա վերադառնում է Վարշավա, վորտեղ Սալվինիովներին է հանձնում Տուլայում իր ձեռք բերած ղեկուցումը Չենքերի գործարանի արտադրողականութեան մասին և նոր առաջադրութիւններ է ստանում այս անգամ արդեն անմիջապէս Վարշավայի Փրանսական ռազմական միասիայից և լեհական ընդհանուր շտաբի 2-րդ բաժնից:

Կուլեշը փողով մատակարարված, Սելյուկա աղգանջան տակ անցնում է սահմանը և լույս է ընկնում Յեւրսալետգրում, վորտեղ միացնում է տեղական հակահեղափոխական կալմակերպութիւնը, յենթարկելով Երան սովինիովյան արտասահմանյան կենտրոնին: Հուլիսի 6-ին Կուլեշը գալիս է Տուլա, վորտեղ Կրուսովը նշանակալից չափով դյուրացնում է նրա համար լրտեսութեան հնարավորութիւնը: Կուլեշը 1922 թ. հուլիսի և ոգոստոսի ընթացքում ընդունող հանձնաժողովին շնորհում հանդիպում է Յու. Հերցենբերգին և նրանից կեղծ փաստաթղթեր է ստանում Մոսկւա և այլ քաղաքներ գնալու համար: Ոգոստոսին Վ. Հերցենբերգից «ոգտադործելու» համար նա ստանում է մի շարք գաղտնի և խիստ գաղտնի հրամաններ և հեռագրեր ռազմական գերատեսչութեան գծով: Առանձին որիւսիներ են պատրաստվում Փրանսական ռազմական միասիայի և լեհական ընդհանուր շտաբի 2-րդ բաժնի համար:

Այդ ժամանակ եւ Կուլեշին հաջողվում է այցելել Պետրոգրադ, կապ հաստատել տեղական հոգեւորականութեան հակահեղափոխական մասի հետ և նամակներ ու կոչեր ստանալ նրանից Կոստանդնուպոլսի պատրիարքի հասցեյով:

Սախայն, լեհական ընդհանուր շտաբի լրտեսական գործունեութիւնը՝ ԽՍՀՄ տերրիտորիայի վրա, այստեղ թվւած գեպքերով ամենևին չի սահմանափակվում, վորի մասին բավարար համագեցուցիչ չափով վկայում է «Ուկրայինայի ազատագրութեան միութեան» գործը:

«ՈՒԿՐԱՅԻՆԱՅԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ» ԳՈՐԾԸ

(Լեհական իմպերիալիզմը Ուկրայինայի «ազատարարի» դերում)

«Ուկրայինայի ազատագրութեան միութեան» գործը, վոր ՈՒՍԽՀ գերագույն գատարանով անցավ 1930 թ. մարտ և ապրիլ ամիսներին, գերադանցորեն առաջուցեց լեհական ընդհանուր շտաբի և նրա թիւկունքը կանգնած իմպերիալիստական ռժերի ամենասերտ կապը պրոլետարական դիկտատուրային բացարձակ թշնամի այն տարրերի հետ, վորոնք շատ անգամ են փորձել վերականգնելու բուրժուազիայի և կալվածատերերի իշխանութիւնը:

«Ուկրայինայի ազատագրութեան միութեանը», կամ՝ ուկրայներեն՝ «Սոյուզ Վիղվոլեննյա Ուկրաինի» (ՍՎՈՒ) այսպէս կոչված՝ «Ուկրայինական ժողովրդական հանրապետութեան» «կառավարութեան» ձյուղն եր: Այդ «կառավարութիւնը» առաջներում գլխավորում եր Պետլուրան, վորի սպանվելուց հետո, նրա տեղը գրավեց ուկրայինական հայտնի սոցիալ-դեմոկրատ Ա. Լեվիցկին:

Այն տարրերը, վորոնցից կազմվում եր ՍՎՈՒ, յերկու հակահեղափոխական կուսակցութիւնների մընացորդներն էին՝ ուկրայինական կադետներին՝ վորոնք իբեկնց սոցիալիստ-ֆեդերալիստներ էին անվա-

նել, և ուկրաինական սոցիալ-դեմոկրատներին մոտ-
ցորդները. յերկու կուսակցութիւններէ համար ընդ-
հանուրը՝ զինված պայքարն եր Ուկրաինայի բանվոր-
ներէ և գյուղացիներէ իշխանութեան դեմ, միութիւնը
ուսական սպիտակգլխաւորականներէ հետ և դավաճա-
նական դաշինքները ֆրանսական, լեհական և գերմա-
նական կապիտալիստներէ հետ:

Իրենց դավաճանական աշխատանքը նրանք հենց
սկզբից սքողում էին «սամոստիյնոստ Ուկրային» (Ուկ-
րայինայի ինքնուրույնութիւն) լողոններով: Ներ-
քելում մենք կտեսնենք, թե փաստորեն ինչ բանի պիտոք
ե հասցներ այդ «սամոստիյնոստը» և ինչ եր նրա իսկա-
կան ելութիւնը:

Յարիզմի տապալվելուց հետո՝ Ուկրայինայի սո-
ցիալ-ֆեդերալիստները, եսքեկներն ու եսերներն աշ-
կարա սողում էին ժամանակավոր կառավարութեան
առաջ նրանից մի պոչատ ինքնավարութիւն աղեր-
սելով Ուկրայինայի համար: Իսկ խորհրդային իշխա-
նութեան պատմական մեծագույն դոկումենտը, Ռու-
սաստանի ժողովուրդների իրավունքների Դեկլարա-
ցիան, վորի մեջ Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը
հայտարարեց նախկին Ռուսաստանի ժողովուրդների
«ազատ ինքնորոշման ընդհուպ միջնէ առանձնացման
և ինքնավարութեան պետութիւններ կազմելու» իրավունքը.
այդ պարտները չափազանց յուրատեսակ ընդունեցին.
ուկրայինական բոլոր մանր-բուրժուական կուսակցու-
թիւնները—եսքեկները, եսերները և սոցիալ- ֆեդե-
րալիստները—ուկրայինական ինքնուրույն պետութիւն
ստեղծելու դեմ դուրս յեկան:

Ընդհանուր շահերով կապված լինելով բուրժուա-
կան Ռուսաստանի հետ, նրանք ուսական բուրժուա-
կան ինտելիգենցիայի հետ միասին ծառայում էին
արդարեւաբերողներին և կալվածատերերին, ինչպես և
հետագայում ակտիվորեն աշխտպանում էին հին տե-
րերին, յեռանդուն կերպով ուկրայինական և ուսա-
կան բուրժուազիայի կողմն էին դուրս գալիս՝ ընդդէմ

պրոլետարական հեղափոխութեան: Դրանից ել ավելի.
յերբ բանվոր դասակարգը, կոմունիստական կուսակ-
ցութեան ղեկավարութեամբ, վճռական հարված հա-
ցրեց ուսական կապիտալիզմին, ուկրայինական մանր
բուրժուական կուսակցութիւնները հանդես յեկան
«մի և անբաժանելի Ռուսաստանի» վերականգնողներէ
դերում, —կապիտալիստական հասարակակարգի վե-
րականգման կողմնակիցների դերում ամբողջ Ռուսաս-
տանի սահմաններում:

Ժողովուրդներէ իրավունքների Դեկլարացիայի
դեմ ուղղված առաջին ակտը բանակցութիւնների ըս-
կըղքնավարութիւնն եր՝ Կուբանի և Դոնի սե հարյու-
րակային ուժերի հետ մի կառավարութիւն ստեղծելու
համար: 1918 թ. հունվար 30-ի հայտարարութեան մեջ
Ռազայի գլխավոր քարտուղարը հայտարարեց.

«Դոնի, Սիբիրի, Պրիվոլժյայի, Ուկրայինայի,
Բելոռուսիայի, Կուբանի ժողովուրդները ժողո-
վրդական կոմիսարներին Ռուսաստանի կառավա-
րութիւն չեն ճանաչում»:

Ուկրայինական ինքնուրույնականների հայացքներն
ուղղված էին Սիբիրի, Պրիվոլժյայի, Դոնի և Կուբասի
վրա, վորտեղ արդեն հակահեղափոխական ուժեր էին
հավաքվում: Չափազանց սարգութեամբ և համոզեցու-
ցիչ կերպով այդ բոլոր ետապները բաց արեց մեղա-
դրական ճառի մեջ ընկ. Լյուբչենկոն, վորը հիշեցրեց,
թե այսպես կոչված՝ «չորրորդ ունիվերսալը» (1918
թ. մայիսի 10-ին) հայտարարելուց 3 ամիս հետո, սո-
ցիալ-ֆեդերալիստների կուսակցութեան համագումար-
ը վորոշեց.

«Քայլերիկական ավանտյուրան Ուկրայինայի
ինքնուրույն պետութեան գաղափարն առաջ չառնէ:
Սոցիալիստ-ֆեդերալիստների կուսակցութիւնը
Ուկրայինայի պետականութիւնն ընդունեց: Կու-
սակցութիւնը տվյալ մոմենտի համար պետք ե
մերժի Վելիկոռուսիայի հետ ֆեդերատիվ կապ
հաստատելու ամեն մի հնարավորութիւն: Սա-

կայն, դրա հետ միասին, միությունն այն մյուս հարևանների հետ, վորոնք այժմ իրենց պետական-նությունն են ստեղծում, կուսակցությունը պետք է հնարավոր և ցանկալի համարի Ուկրաինայի շահերի համար»:

Վո'չ սոցիալիստ-ֆեդերալիստները, վո'չ էլ ուկրայինական սոցիալ-դեմոկրատները չէին ժխտում ֆեդերացիայի անհրաժեշտությունը, սակայն՝ միայն «ինքնակալական» տարրերի հետ, այսինքն՝ այն այդ-տակալադրական ուժերի հետ, վորոնք կապիտալիզմի վերահաստատման կողմնակից են: Յեւ 1918 թ. հուն-վարին Բրեստ-Լիտովսկում նրանք գերմանացիների հետ հաշտության պայման ստորագրեցին, վորը Ուկրաինան հանձնում էր իմպերիալիստական լորացած տիրարարության: 1918 թվականից սկսած և մինչև իր գոյության վախճանը, Ուկրաինական ժողովուրդա-կան հանրապետության կառավարությունը անամո-թաբար ծախում էր Ուկրաինայի շահերն ոտարյե-կրյա իմպերիալիստներին, անորինակ դաժանությամբ պատժելով իր աշխատավորներին:

Ուկրաինական գյուղացիների և բանվորների շա-հերն անտանտի կապիտալին եժանազին յաճառքի հե-տագա ետապը՝ այսպես կոչված, Դիրեկտորիան էր: Այդ շրջանի համար չափազանց բնորոշ է դատավարու-թյան ժամանակ հրապարակված այն փաստաթուղթը, վոր կոչվում է «Ուկրաինայի, Բելոռուսիայի, Դոնի և Կուբանի դաշնադիրը», ըստ վորի Ուժձ Դիրեկտո-րիան առաջարկեց անտանտայի կապիտալին, ի դեմս Ֆրանսական հրահամատարության, ստեղծել միաս-նական ուղերատիվ ընդհանուր շտաբ միտանական յե-լույթի համար՝ ընդդեմ խորհրդային հանրապետու-թյան և ուկրաինական այն բանվորների և գյուղացի-ների, վորոնք պաշտպանում են իրենց անկախությու-նը Ռուսաստանի բանվորների և գյուղացիների հետ դաշինք կապած:

Վոչ պակաս նշանակալից է նաև դատարանում

հրապարակված մի ուրիշ փաստաթուղթ—դաշնադիր, վոր ստորագրել է Դիրեկտորիան Ֆրանսական զենեքալ Պանսելյմի հետ: Այդ դաշնադրի ամենանշանավոր կե-տը ասում է.

«Ուկրաինական ժողովրդական հանրապե-տության Դիրեկտորիան ֆեդերատիվ սկզբունք-ներով մտնում է վերածնված, մի և անարժանելի Ռուսաստանի կազմի մեջ»:

Այդ միևնույն դաշնադրի 4-րդ կետի համաձայն.

«Ուժձ զնում է հատկապես ստեղծված շտա-բի տրամադրության տակ բոլոր զորքերն ակտի-վորեն դուրս գալու համար ընդդեմ Ռուսաստանի բայլչեկիների»:

Այդ դաշնադրի մեջ կա նաև Ֆրանսական պար-տավորություն, վոր արձանագրված է 15-րդ կետում.

«Դաշնակիցների հրամանատարությունն ամ-բողջ ուժերով ողնելու յե Ուժձ-ին նրա պայքա-րում ընդդեմ բայլչեկիների՝ նրան ողամամթերք մատակարարելու միջոցով»:

«Ուկրաինայի ինքնուրույնության միության» պրոցեսում ուկրաինական ազգայնականների դավա-դրությունների հետաքրքրական մանրամասնություն-ներ պարզվեցին նույնպես ընդդեմ ուսկրաինական պրոլետարական պետականության: Յերբ վարչավա-յում Սավինկովը և Բալախովիչը՝ լեհական պաների ապստամբություն էյին պատրաստում Ռուսաստանի և Անտանտայի իմպերիալիստներին աջակցությամբ, և Սնտանտայի իմպերիալիստները պրոլետարական ներսում և արշավանք էյին դարձնում պրոլետարական Մոսկվայի վրա Պետլյուրան միտանական ճակատ կադ-մեց Սավինկովի հետ: Իսկ յերբ Դենիկինին փոխարի-նելու յեկավ բարոն Վրանգելը Պետլյուրան սկսեց կապ հարդարել նաև այդ սպիտակ զենեքալի հետ: Ամե-նից ավելի լավ այդ տակտիկան բնորոշում է այն նա-մակը, վոր Ա. Լեվիցկին է դրել Պետլյուրային. այդ նամակում ասվում էր.

«Այժմ միակ ուղին դեպի Ուկրաինայի հա-

մաշխարհային ճանաչումը—Վրանդելի միջոցով ե
և այդ ուղին մենք պետք է ոգտադործենք»:

Գեներալ Վրանդելը—ինքնուրույն, անկախ Ուկ-
րայնայի համար մարտնչողի դերում: Լեվիցկին և
Պետլուրան՝ ծախվելով Ֆրանսիային, վարձվում էին
Դենիկինի մոտ և յեկան, վերջապես, ռուսական զենե-
րախների այդ վերջին տականքի մոտ: Այն միակը, վորի
համար այն ժամանակ պայքարում էր ուկրայինական
աղգային հակահեղափոխությունը, կապիտալիզմի վե-
րահաստատումն էր:

Հետաքրքիր է այստեղ հիշել նաև «Վարչավայի
դաշնագրի» մասին Լեհաստանի հետ, վոր ստորագրել
է Պետլուրան 1920 թվականին: Այդ դաշնագրին ուկ-
րայինական աղգից 7½ միլիոն Արևմտյան Ուկրայինա-
յի աշխատավորներ էր պոկում ու Լեհական կալվա-
ծատերերի և Ֆարբիկանտների քմահաճույքին չպըր-
տում նրանց, Ուկրայինան փաստորեն Փաշխտական
Լեհաստանի գաղութ դարձնելով:

Այդպիսին էր Ուկրայինական աղգային հակահե-
ղափոխության արտաքին քաղաքականությունը: Նրա
ներքին քաղաքականությունը, ըստ ընկ. Լյուբչենկոյի
պատկերավոր արտահայտություն, «ուկրայինական
կատաղած կուլակի և աղգայնական գոտեթափ քաղքե-
նու» քաղաքականություն էր հանդիսանում:

1926 թ. մայիսին Պրլուդսկու հեղաշրջումն է տե-
ղի ունենում և արդեն հունիսին խորհրդային Ուկրայի-
նայի տերրիտորիայի վրա սկսում է գլուխ բարձրացնել
տեղական հակահեղափոխությունը՝ ուկրայինական
սոցիալ-դեմոկրատները և սոցիալիստ-ֆեդերալիստնե-
րը,—այդ բոլոր չակերտավոր «հայրենասերները»,
տերտերներն ու բանդիտները, պետլուրովյան միևիս-
ցած կուլակներն ու նախկին «բուդականները»: Հետե-
վանքն այն է լինում, վոր նույն տարվա ոգոստոսին
արդեն ստեղծվում է «Սոյուզ վիզվուլեննյա Ուկրայի-

նի—ՍՎՈՒ հակահեղափոխական ընդհատակյա կազմա-
կերպությունը:

Ամենքի համար պարզ է, վոր ՍՎՈՒ ծագումը սեր-
տորեն կապված էր Լեհաստանի քաղաքական ռեժիմի
փոփոխության հետ, նրա տրամաբանական հետևանքը
հանդիսանալով: Դժվար չէ համոզվել այդ բանում,
կանգ առնելով թեկուզ համառոտ գծերով ՍՎՈՒ ծրա-
գրի վրա, վորի առաջին կետը համառոտակի կարելի
է ձևակերպել այսպես.

— Ընդդեմ ինդուստրացման, ագրարային
Ուկրայինան ամեն միջոցով պահպանելու համար—
հանուն վաճառքի մշտական չուկայի ֆրանսական
և Լեհական գործարանատերերի և ֆարբիկանտնե-
րի համար:

Ինդուստրացման դեմ դուրս գալով՝ ՍՎՈՒ յեռան-
դուն կերպով պրոպագանդ էր անում Ուկրայինան ագ-
րարային մի լրացուցիչ բաժին դարձնելու կապիտա-
լիստական պետությունների համար, մի գաղութ, վոր
յենթարկված լինի փարիզ-վարշավյան բորսային: Ուկ-
րայինական աղգայնականները շատ լավ էին հիշում,
վոր արտասահմանում մի խումբ կալվածատերեր են
նստած, վորոնց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը
զրկեց կալվածքներից, գրավելով նրանցից 17 միլիոն
հեկտար հող և նրա 14 ½ միլիոն հեկտարը հանձնելով
գյուղացիության չքավորական տնտեսություններ (3·600
2·200 հազար գյուղացիական տնտեսություններ (3·600
հազար ընդհանուր քանակից), վորոնք կային Ուկրա-
յինայում մինչև հեղափոխությունը, խորհրդային իշ-
խանությունից հող ստացան, չնորհիվ Հոկտեմբերյան
հեղափոխության: Յեվ՝ դիտենալով այս ամենը, ՍՎՈՒ
կազմակերպիչները կալվածատիրական սեփականու-
թյան իրակատար վերականգնումն իրենց ծրագրի մեջ
մտցրին:

Ֆարբիկանտների և գործարանատերերի իրա-
վունքների վերականգնումը ՍՎՈՒ ծրագրի յերկրորդ
կետն էր: Յերրորդ կետը կապիտալիստներին վերա-

դարձնելն եր Ուկրաինա և չորրորդը՝ նախատեսում՝ եր նախկին Ռուսաստանի պարտքերի վճարումն ոտարկելու իրա բանկիրներին:

Ինքն ըստ ինքյան Հասկանալի յե, վոր այս բոլոր կետերն իրադործելու համար՝ ամենից առաջ անհրաժեշտ եր տապալել խորհրդային իշխանությունը, տապալել պրոլետարական դիկտատուրան: Այդ մասին խոսում եր ծրագրի հինգերորդ կետը, ուղղակի մատնացույց անելով ինտերվենցիայի և ոտարկելիքի զորքերով Ուկրաինան, օկուպացիայի յենթարկելուն և կուլակային ապստամբության վրա, վորը միաժամանակ առիթ կհանդիսանար ինտերվենցիայի համար և ոգնական ուժ՝ օկուպանտների համար: Ուրիշ խոսքով՝ ՍՎՈՒ ամբողջ «ծրագիրը» կապիտալիստական հասարակակարգը լեհական Փաշկովի ակտիվ աջակցութեամբ կատարելապես վերահաստատելու մշկված պլան եր հանդիսանում. ՍՎՈՒ ավանտյուրիստները լեհական կալվածատերերին լացերաց դնահատում եյին, վորպես մի գլխավոր ուժ, վորը պետք ե գրավի Ուկրաինան և ոգնի Փարբիկանտներին, կալվածատերերին և կուլակներին հաստատելու իրենց դիկտատուրան:

Մեղադրյալ Գրեբենեցկին ասում եր դատարանում.

— Ուկրաինական ազգայնականությունը հակահետախուզողի, բանդիտական ջոկատներ ղեկավարողի և լրտեսի դեր հատկացրեց իրեն: Իսկ չարժման գլխավոր ուժերը պետք ե Լեհաստանի օկուպացիոն ջոկատները լինեյին: Ազգայնականներն ապագա Ուկրաինան պատկերացնում եյին իրենց ինչպես լեհական պետության մի դադուլ: Այսպիսով, ՍՎՈՒ հիմնական առաջադրությունն եր — ինտերվենցիայի հետ սերտորեն կապված զինված ապստամբության նախապատրաստություն և կազմակերպում:

Դեռ մինչև ՍՎՈՒ ձևակերպումը, արտասահմա-

նյան ԲՈՒԴ-ը*), կատարելով ոտարկելիքի բուրժուազիայի դերեկտիվները և ապստամբություն պատրաստելով Ուկրաինայում, կապ եր հարգարում ուկրաինական ԲՈՒԴ-ի հետ առանձին եմիսարների միջոցով, վորոնք ուղարկված եյին Ուկրաինա: Արտասահմանի ԲՈՒԴ-ի բոլոր ջանքերը համաուկրաինական ապստամբական կենտրոն ստեղծելու վրա եյին ուղղված: Դրա համար ուկրաինական ԲՈՒԴ կապ հաստատեց ապստամբական ընդհատակյա կազմակերպության՝ Կենտրոնական ապստամբական կոմիտեյի ՈՒԿԱԿ հետ, իր վրա վերցնելով Տյուտունիկի ասպատակի նախապատրաստության ղեկավարությունը:

Մեղադրյալ Խոլոդնին ցուցմունք տվեց, վոր ՍՎՈՒ ժողովներում կոնկրետ կերպով քննարկվում եյին զինված ապստամբության շրջանների խնդիրները: Ապստամբական ջոկատների ղեկավարները պետք ե լենեյին ավտոքեֆալական տերտերները և պետլուրական նախկին սպաները:

Մեղադրյալ Բարբարը միանգամայն վորոշ կերպով մատնանչեց, վոր խորհրդային իշխանությունը տապալելու համար ՍՎՈՒ նախադահուլթյունը նշել եր ինտերվենցիա և ապստամբություն, դրա հետ ել տրվում եյին նաև զինված յելույթի վորոշ ժամկետներ:

ՍՎՈՒ կազմակերպչական գլխավոր խնդիրներեց մեկըն եր՝ ամբողջ Ուկրաինայում տարածել իր բլիշների ճյուղավորված ցանցը, այսինքն՝ համաուկրաինական հակահեղափոխական կազմակերպություն ստեղծել: Դրա համար նախադահուլթյան անդամները տեղերն եյին մեկնում, վորտեղ և ստեղծում եյին յուրատեսակ ճյուղեր — Դնեպրոպետրովսկում, Ոդեսայում, Պոլտավայում, Չերնիգովում, Նիկոլայեվում, Խարկովում և Վիննեցում:

Մեղադրյալներեց մեկը, ՍՎՈՒ Ոդեսայի խմբակի

*) ԲՈՒԴ — Բրաստով Ուկրաինայի դերժավնոստի (Ուկրաինական պետականության յեղբայրություն):

անդամ Սլաբչենկոն, հետաքրքրական տեղեկութիւններ տվեց, վորոնք ցայտուն կերպով պատկերացնում են ՍՎՈՒ դավաճանական պլանները:

—Մենք պատկերացնում ենք ասպազա Ուկրային-նան, վորպես մի բուրժուական յերկիր: Կապիտալիստական ամեն մի յերկրի հոբուսթյունը հիմնվում է, առավելապես, գաղութների վրա: Այստեղից ել բղխում է այն հետեւումը, վոր Ռուս-կայինան պետք է իմպերիալիստական լինի:

Պատմութիւնը չարախնդությամբ ծիծաղեց ԲՈՒԴ-ի, ՍՎՈՒ-ի և հակահեղափոխական մյուս կազմակերպութիւնների պլանների և հույսերի վրա, վորոնք վործել էին վերահաստատել կապիտալիզմը պրոլետարական դիկտատուրայի յերկրում: Այդ բանը ստիպված էին խոստովանել նաև մեղադրյալներն իրենք:

Մյուս մեղադրյալը, ակադեմիկ Յեֆրեմովը, վերջումով հայտարարեց, վոր՝

—Հանրազումաբնէր բերել, նշանակում է ընդունել իր քաղաքական սնանկութիւնը, ջնջել քաղաքական մի ամբողջ շրջան բոլոր հետեւումներով, վոր կարելի յէ անել: Սակայն, այդ հետեւումները պետք է անել: Յեվ դրանցից մեկն այն է, վոր այն մարդիկ, վորոնք կարող են սխալվել, պետք է ընդմիջտ հեռանան քաղաքական ասպարեղից: Ներանք կարող են ոգտակար լինել իրենց պրոֆեսիայի և մասնագիտության բնագավառում նրանք ինքնասպանությամբ վերջացրին. նրանք բազմադիւսանի դիակ են, վորին վոչ մի ուժով ե'լ չես բարձրացնի:

Մեղադրյալ Դուրդուկովսկին, ՍՎՈՒ-ի ամենահայտնի գործիչներից մեկը, նույնպես պետք է խոստո-վաներ, վոր՝

—Կոմունիստական կուսակցության ազգային ծրագիրը մեծ չափով բախարարում է ուկրայինա-կան ժողովրդի ազգային-կուլտուրական և քաղա-քական կարիքները, իսկ Ուկրայինայի ազգային-

քաղաքական վիճակը ՈՍՀՄ-ում—անհամեմատ ա-վելի լավ է, քան թէ նրա այն մասերի վիճակը, վորոնք բուրժուական պետութիւններն էին—Լեհաստանի, Ռումինիայի և Չեխո-Սլովակիայի —տիրապետության տակն են գտնվում:

Նիկոլսկին նույնպես, թեպետ և շատ ուշ, խոստովանեց, վոր խորհրդային իշխանության ուղին ուկրայինական ժողովրդի քաղաքական և կուլտուրական վերածնության միակ ճիշտ ուղին է:

Սակայն, այդ մտքին պետք է հանգեցին բոլոր 45 մեղադրյալները:

Իսկ ովքե՞ր են այդ նախկին մարդիկը.—Ակադեմիկ Յեֆրեմով— Կենտրոնական ռազայի նախագահի ոգ-նական և սոցիալիստ-ֆեդերալիստների կուսակցության ԿԿ նախկին նախագահ. Չեքոսլովակի վ.—Ուժ Կու-ռավարության պրեմիեր մինիստր, ուկրայինական սոցիալ-դեմոկրատների կուսակցության ԿԿ անդամ և անկոնկեֆալ յեկեղեցու ղեկավար. նրա հարադատ քեղբայր Չեքոսլովակի Մ.—նույն յեկեղեցու քահա-նա. Նիկոլսկի—Ուժ Կառավարության արտաքին գործերի մինիստր. պրոֆեսոր Պոդգայցիկ—Կենտրո-նական ռազայի անդամ. պրոֆեսոր Սլաբչենկո—Գի-տութիւնների համաուկրայինական ակադեմիայի ան-դամ, ուկրայինական սոցիալ-դեմոկրատական կուսակ-ցության նախկին անդամ. ցարական բանակի կապիտան Դուրդուկովսկի—սոցիալիստ-ֆեդերալիստների կու-սակցության նախկին անդամ. պրոֆեսոր Գերմանի-ուկրայինական սոցիալ-դեմոկրատների կուսակցու-թյան նախկին անդամ և առողջապահության մինիստ-րության ակտիվ գործիչ Գեոմանի ժամանակ:

Ահա թե ումը լեհական գլխավոր շտաբն իր հա-կահեղափոխական մտադրութիւնների ուղղակի առաջ-նորդները դարձրեց:

ՈՒՍՀ Գերագույն դատարանում, քննվող գոր-ծի հետ միաժամանակ, ֆաշիստական Լեհաստանում հակախորհրդային կատաղությամբ նոր պայթյուն եր

տեղի ունենում: Ֆաշիստական կառավարող չլիկը կաշվից դուրս եր դալիս, վորպեսզի խմպերիախտական աշխարհի «հասարակական կարծիքի» ուշադրութունը գրավի դեպի բուրժուական Լեհաստան, իբրև «արևմտա-յեվրոպական քաղաքակրթության պաշտպանը»:

Հետևանքն այն յեղավ, վոր ԽՍՀՄ հանդեպ թըշնամաբար տրամադրված լեհական այնպիսի քաղաքագետը, ինչպիսին Յան Դոմբսկին է, բացերաց խոստովանեց սեյմում, վոր՝

—Հասարակական կարծիքի հրահրումը ԽՍՀՄ վրա այն ժամանակ, յերբ վատիկանը խաչակրաց արշավանք է սկսել, ընդհանուր կամպանիայի տպավորութուն է թողնում, վորը զինված յելույթի նախերգանք է հանդիսանում:

Իսկ «Գաղետա Վարչավսկա»-ն միևնույն ժամանակ (1930 թ. մարտ) ուղղակի մատնանշեց, վոր Արևմտյան Յեվրոպայում գրոհ է նախապատրաստվում Խորհրդային Միության վրա և վոր նրա կազմակերպիչները հույս ունեն «իրենց համար կրակից չազանակ հանելու լեհերի ձեռքերով»:

Դատական քննությունը բաց արեց ՍՎՈՒ-ի սերտ կապը լեհական Ֆաշիզմի և լեհական ընդհանուր շտաբի հետ. գլխավոր մեղադրյալի՝ ակադեմիկոս Յեֆրեմովի, ցուցմունքներից պարզվեց, վոր Պրազայում տեղի ունեցած խորհրդակցության մեջ (Պետլուրայի և ուկրայինական եմիգրացիայի գլխավոր ղեկավարների մասնակցությամբ) վճռվեց, թե հասավ ժամը—«Ուկրայինայում սկսվելու»: Պարզվեց նաև այն, վոր ՍՎՈՒ բարոյապես վավերացնում էր ընկ. Վոյնովի սպանությունը Վարչավսկայում:

Ուկրայինայի անկախությունը ՍՎՈՒ-ի համար միայն ծածկույթ էր՝ սքողելու նրա միասնական պայքարը սպիտակ լեհերի հետ ընդդեմ խորհրդային իշխանության:

Ինչպես ցուցմունք տվեց մեղադրյալ Պավլուշկինը, Յեֆրեմովը պնդապես համոզում էր նրան այն բանում, վոր ՍՎՈՒ և ՈՒՅԵՄ (Ուկրայինական Յերիտուսարդության Միություն) պետք է «Լեհաստանի կողմը թեքվեն»: Յեֆրեմովը կողմնակից էր Ուկրայինայի և Բելոռուսիայի ֆեդերացիայի Լեհաստանի հետ (այսպես կոչված՝ մեծ Լեհաստան ստեղծելու թեորիաները, վոր առաջ է քաշել Պիլսուդսկին):

Յեֆրեմովի ցուցմունքները դատարանում լրացրեց Նիկոլսկին, վորը հայտարարեց, թե Պետլուրայի Կլեյվ մասնելուց առաջ, ԲՈՒԴ վորոշում ընդունեց «չառարկել» Պետլուրայի և Պիլսուդսկու դաշինքի և Լեհաստանի հետ դաշնագիր կնքելու դեմ:

Նիկոլսկին դատարանում հազորդեց, վոր Պետլուրան բառացիորեն հետևյալ ասաց նրան.

—Ուկրայինական բանակը մեմֆ կազմում են միայն լիեական հրամանատարության բռլլ տված սահմաններում:

Շարունակության մեջ Նիկոլսկին պատմեց, վոր Լեհաստանը ԽՍՀՄ դեմ պատերազմ հրահրելու փորձեր է արել՝

—Յենթադրվում էր, վոր Մախնոն Գուլյայ-Պոլիայից կվերցնի իր «տղերքին», կհաղցնի նրանց կարմիր բանակայիններին տարազ և նրանց հետ այնպես թափով «կըջաղայի» Լեհաստանի տերրիտորիայով, վոր Ռիգայի հաշտությունը քանդվի:

Տյուտյունիկի նշանավոր ասպատակի նկապառուսաստությունը տարվում էր լեհական ռադիական հրամանատարության ներկայացուցիչների համաձայնությամբ: Տեխնիկապես այդ ասպատակը կատարվեց լեհական ընդհանուր շտաբի հսկողության տակ:

Լվովում Գինետան կոնսպիրատիվ (զազանի) ցույսանակի տակ 1921 թ. վերջերքից սկսած աշխատում էր Տյուտյունիկի կազմակերպությունը, վորը ընդհանուր շտաբի սղնույթյամբ վոչ միայն լրտեսների ցանց ուներ խորհրդային սահմանի վրա, այլև իր սեփական ազդե-

տուրան (գործակալությունը) խորհրդային Ուկրաինայի խորքում: Այդ ազնիւ տուրային դիրեկտիւներ ելին տրվում կանգնեցնել և վոչնչացնել մթերատար գնացքները, խանդարել կապը և այլն:

1921 թ. Պետլյուրայի մասնակցութեամբ խորհրդակցութիւն տեղի ունեցավ, վորտեղ Տյուտյունիկը գեկուցեց, վոր ամբողջ Ուկրաինան ծածկված է կարգապահ և կազմակերպված հակահեղափոխական ապստամբական խմբերի ցանցով, վորոնք ձգտում են ապստամբութիւն բարձրացնել բայլէիկներէ դեմ: Նույն խորհրդակցութեան մեջ մշակվեց նաև ստրատեգիական պլան. այդ ժամանակ Տյուտյունիկի արամադրութեան տակն ելին դրված ՈւժՀ 1800 կազակ, վորոնք, դինաթափ լինելով, գտնվում ելին Լեհաստանում:

Յերբ բոլոր նախապատրաստութիւններն ավարտված ելին, Տյուտյունիկը ձեացրեց, թե լեհական հրամանատարութիւնից յերկու վազոն զենք գողացավ:

Լեհական հրամանատարութիւնն առ յերևույթս մի եսկադրոն (հեծելավաշտ) ուղարկեց, վորը, ինչպես և սպասելի յեր, «չկարողացավ» հասնել «փախստականներին» և Տյուտյունիկը հանգիստ կերպով անցավ սահմանը:

Չափազանց բնորոշ է, վոր հասարակական մեղադրող Լյուբչենկոյի այն հարցին՝ թե Նիկոլսկին ինչպե՞ս է դնահատում Պետլյուրայի վարչական դաշնագիրը Պիլսուդսկու հետ, Նիկոլսկին ուրիշ պատասխան չգտավ, քան այն, թե դա ամոթխալ և խայտառակ փաստաթուղթ է:

Անհրաժեշտ է հիշել նաև ուկրաինական ամտոկեփալ յեկեղեցու դերի մասին, վորի մասին դատաւարութեան ժամանակ խոսում ելին մեղադրյալ Չեխովսկին, Տովկաչը և ուրիշները: Մեղադրյալ Տովկաչն, որինակ, հայտարարեց.

—Ապստամբութեան կազմակերպման մեջ հիմնական դերը պետք է կատարեր ամտոկեփալ յեկեղեցին, վորը հոգևորականութեան կազմի մեջ

Պետլյուրայան բանակի ավագները (հրամանատարական կազմից) խոշոր տոկոս ելին կազմում:

Մյուս մեղադրյալը՝ խորհրդին, նույնպէս ասում եր, վոր.

—Ամտոկեփալիւն պետք է ապստամբական շարժման գլխավոր ղեկավարը դառնար:

Վերջապես, մեղադրյալ Յեֆրեմովն իր ցուցմունքների մեջ հայտարարեց, վոր դյուղում յեկեղեցական զանազան կազմակերպութիւնների պրոպագանդի նպատակն էր.

—Վոչ միայն վարկաբեկել խորհրդային իշխանութեանը դյուղացիութեան աչքում, այլև դործնական միջոցներ ձեռք առնել ապստամբութեան նախապատրաստութեան համար: Ինքը Չեխովսկին ստիպված յեղավ խոստովանել, վոր.

—Քահանաներ ելին կարգվում, գլխավորապես, չինովնիկները, ուղղմական ջոկատների ավագները և այլն:

Պաշտոնական տվյալներն ամտոկեփալ յեկեղեցու ղեկավարների կազմի մասին, վորոնց պրոցեսի ժամանակ հրապարակեց հասարակական մեղադրող ընկ. Միխայլիկը, վկայում են, վոր 557 տերտերների մեջ կային՝ 46 ցարական և 22 դենիկինյան սպա, 17 ժառգարմ, 214 պետլյուրական, բանտիւտներ և այլն: Այս ամենը վորոշակի վկայում է, վոր ուկրաինական ամտոկեփալ յեկեղեցին պետք է ապստամբութեան շտաբ դառնար ընդդեմ խորհրդային իշխանութեան:

Հակահեղափոխական կազմակերպութեան պարագլուխներն ու ղեկավարները, ոգտվելով խորհրդային իշխանութեան խնամոտ վերաբերմունքից՝ հանդես գիտութեան և գիտական աշխատաւորների, պինդ նստել ելին ժողովրդական լուսավորութեան բոլոր մասերում մինչև գիտութիւնների ակադեմիան ներառյալ:

—Գիտութիւնների Ակադեմիան հայտարարեց մեղադրյալ Նիկոլսկին, ամենից առաջ մեր կազմակերպութիւնների հանդուցային կենտրոնն

եր: Իբրև կոնսպիրատիվ քույրակ, ծառայում եյին դիտական հանձնաժողովները, վորտեղ համապատասխան զեկուցումներ եյին կազմակերպում, իսկ խոսքը ԲՈՒԴ-ի գործերի մասին եր լինում:

Մյուս մեղադրյալը՝ Գերմաիդեն, հաղորդեց. — Գիտութիւններն ուկրայինական Ակադեմիան մի կղզի յերջվորտեղ բուրժուական հակահեղափոխութիւնն եր դարդանում: Ակադեմիական կղզին Ուկրայինայում իր եղատերութեամբ վիճակն ուներ:

Մենք արդեն տեսանք, թե՛ ում դերեկտիվով եր դործում ուկրայինական հակահեղափոխութիւնը: Ակադեմիայում ստեղծված եղատերութեամբ կղզին դարձավ լրտեսութեան կենտրոն հողուտ Լեհաստանի: Այստեղ, Ակադեմիայի փոխ-նախագահ ԲՈՒԴ-ի կազմակերպիչ Յեֆրեմովի մոտ շատ լրտեսներ և հակահեղափոխողներ եյին գալիս: Այդտեղ եյին նաև բանդիտներ՝ Անդեյը, Գալիւլը, Շլյախովը, լինում եր նաև Ուկրայինայի լեհական հակահեղափոխութեան պետ Յուզեֆսկին:

ՍՎՈՒ խորտակեց: Ուկրայինայում կատարվող ստեղծագործական հակայական պրոցեսներ—արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցումը, գյուղատնտեսութեան և կոլեկտիվացման դարձացման աշխարհում չլսված տեմպը, ուկրայինական պրոլետարական կուլտուրայի հզոր աճումը—դերոյի համասարեցրին ուկրայինական հակահեղափոխութեան գոյութիւնը Զանգերը, վորոնցով ուղում եյին Ուկրայինան միջազգային կալիտալի դադութ, ուկրայինական և միջազգային կալիտալիստների ժառանգական կալիտալը դարձնել:

Ուկրայինական հակահեղափոխութեան արդագատելի մնացորդները լիկվիդացիայի յենթարկվեցին:

ԵԱԽՏՅԱՆ ԳՈՐԾԸ

Խորհրդային հատարակայնութիւնը հենց սկզբից ղեկավարեց շախմատի պրոցեսը, իբրև վոչ մի բոլոր չդադարող դատակարարի պայքարի, խմբերիալիտ-

ներն անհաշտելի չարասրտութեան մի նոր ապացույց հանդեպ ԽՍՀՄ աճող հզորութեան:

Մեղադրյալներն իրենք խոստովանեցին, վոր իրենց վոլեորոշները, վորոնք ուղղութիւն եյին տալիս հակահեղափոխական, վնասարարական կազմակերպութեան ամբողջ հանցավոր գործունեութեանը, թե՛ տարբերկրացիներն եյին և թե՛ ուս եմիգրանտ կալիտալիստները:

Վնասարարական կազմակերպութեան դատակարարային ծրագրերը ցայտուն կերպով հայտնաբերվեց պրոցեսի ժամանակ: Նրա միակ իմաստն ե—խորտակել խորհրդային իշխանութիւնը և վերականգնել կալիտալիստական սեփականատիրութիւնը Ռումանովների նախկին կայսրութեան մեջ: Դրա հետ միասին պրոցեսը հայտնաբերեց, վոր կալիտալիստական միջանի յերկրներն պաշտոնական շրջաններն ամենաակտիվ աջակցութիւնն եյին ցույց տալիս ԽՍՀՄ ինժեներների վնասարարական կազմակերպութեան:

Գտնվելով արտասահմանում պաշտոնական դործուղման մեջ, մեղադրյալ Կադարինովը (Գերմանիայում), Մատովը և Յուսեֆիչը (Ֆրանսիայում) այցելում եյին տեղական միջանի պաշտոնական հիմնարկութիւններ, վորոնք հետաքրքրվում եյին տվյալներով խորհրդային ձեռնարկութիւններում յեղած բանութի բանակի և դորակոչային հասակի բանվորների թվի մասին, առեքման աղբիւրների դրութեան մասին ուժային դիտակայանների տեղադրութեան մասին և այն միջոցների մասին, վորոնցով նրանց կարելի կլինէր չարից դուրս բերել:

Շախմատի հակահեղափոխական կազմակերպութեան քաղաքական կապն արտասահմանի հետ անխտելիորեն հաստատված ե գործի բոլոր նյութերով:

Ընդ. Ն. Վ. Կրիլենկոն իր «Շախմատի դատերը» հոդվածում գրում ե.

—Արտասահմանում յեղած ժամանակ ԽՍՀՄ գնային Մատովը, Բրատսկովսկին, Կադարինովը

իրենց կաղմակերպութեան ցուցումով: Յրանա-
կան և լեհական մի քանի պաշտոնական կաղմա-
կերպութեաններ:

Նրանք ինչո՞ւ դնային այնտեղ: Նրա համար,
վոր համաձայնութեան կայացնեն նախ և առաջ
դրամի մասին, ուրիշ խոսքով՝ կենսական նյարդի
մասին՝ կաղմակերպութեան հետագա աշխատանքի
համար. յերկրորդ՝ նրա համար, վոր հաղորդեն
այնտեղ իրենց աշխատանքի, իրենց գործունեյու-
թեան մասին, համենայն դեպս, վոչ թե պարզ հե-
տաքերութեան գոհացնելու համար, այլ գործնա-
կան դիրեկտիվներ ստանալու համար:

Ի պատասխան նրանք այնտեղ ի՞նչ ստացան:
Այն՝ ինչ վոր սպասում էին—իող և դիրեկտիվ-
ներ: Ի՞նչ պարտավորութեաններ էին հանձն ա-
ռել բոլոր կաղմակերպութեանների առաջ: Այդ
մասին նրանք պատմեցին դատարանի գոնիակ
ներստում: Բավական է մեկ ցուցմունքը, վորի մեջ
նրանք ասում էին, թե իրենց ստիպեցին ինչվոր
Հարցաթերթեր լցնել:

Այդպիսի դեպքերում ի՞նչպիսի հարցաթեր-
թեր են լցվում: Կարծում ենք, վոր այնքան ել
գոյգոյս չեն գլխի ընկնել այն մասին, թե ինչ են
լցնում այդ հարցաթերթերում: Ինչո՞ւ լցնել—այդ
մասին նույնպես կարիք չկա յերկար ժամանակ
գլուխ կոտրելու: Ամեն վոր, ով այդպիսի հարցա-
թերթեր է լցնում, դրանով ել պարտավորութեան է
հանձն առնում ոտարյերկրյա պետութեանը ծառա-
յելու, այսինքն՝ պետական դավաճանութեան ակ-
տեղ կատարելու: Այդպիսի մարդկանց հասարակ
լեզվով լրտեսներ են անվանում:

Յեկ ապա, թե ինչ տեսակի առաջադրութեաններ
են ստանում նրանք—այդ մեկ համար պարզ է նրանից,
ինչ վոր արդեն խոսվում էր կաղմակերպութեան անե-
լիքների մասին պատերազմի մոմենտում, աշկարա ին-
տերվենցիայի մոմենտում: Այդ անելիքը, ինչ վոր

հակահեղափոխական կաղմակերպութեանները պետք է
կատարելին իրենց վնասարարական աշխատանքի չորս
չըջանում, հետևյալին է հանդում՝ երկտրոկայան-
ների փշագոյմ, ջրհան հարմարանքների փշագոյմ, ար-
դյունաբերութեան վառելիքի մատակարարման փա-
տացի կանգնեցում և՛ հետևաբար, պաշտպանութեան
անհրաժեշտ միջոցների կանգառում:

Անհատական վնասարարական գործունեյութեանից
սկսելով, կաղմակերպութեանը հասած ուղղակի դիվեր-
սիոն և լրտեսական աշխատանքի ոտարյերկրյա հակա-
հետախուզութեանների ցուցումով:

—Այս վերջին աշխատանքը,—գրում է ընկ.
Կրելենկոն,—վոր տանում էին կաղմակերպութեան
անդամները մեզնում՝ ԽՍՀՄ-ում, ուղղակի կա-
պակցութեամբ այն ցուցումների հետ, վոր ստա-
նում էին ոտարյերկրյա որդաններից, վերջին ակ-
կորդն է հանդիսանում, վորն ամեն վոր պետք է
առանձնապես նկատի առնի և ուսումնասիրի՝
չախտյան հակահեղափոխականների դասակարգա-
յին բնույթի իսկական եյութեանը հասկանալու
համար: Հակահեղափոխութեան այստեղ տեսե-
սականից դարձավ զուտ քաղաքական նրա ամենա-
մերկ և ցայտուն ձևով:

Շախտյան գործն այն դասակարգային պայքարի
բաղմաթիվ մեթոդներից մեկն է, վոր գործադրում է
բուրժուազիան բոլոր միջոցներով, բոլոր հնարներով,
դրանց թվում նաեւ պրոլետարական պետութեան ծառա-
յութեան մեջ գտնվող ինժեներների և տեխնիկների ոգ-
նութեամբ:

Դատական ըննութեանը սպասուիչ լրութեամբ հաս-
տատեց վոչ միայն այն դրամական գումարների անց-
նելու ճանապարհները, վորոնք վնասարարական կաղ-
մակերպութեանների տրամադրութեան տակն էին
գրվում, այդ մոմենտների այլև հիմնական աղբյուր-
ները—եմիգրանտական միավորութեանները և նրանց
նպատակաւորող կապիտալիստական շրջանները և գ-

տարյերկրյա միջանի պետութիւնների հիմնարկութիւնները։ Այդ դրամները փոխադրվում էին կամ իրենց՝ կաղմակերպութեան անդամների միջոցով արտասահմանից գործուղումներից վերադառնալու ժամանակ, կամ՝ ոտարյերկրյա պետութիւնների միջանի հիմնարկների աջակցութեամբ։

Շախտյանների կաղմակերպութիւնը առ 1927 թ. իսկական նեցուկն է դառնում ոտարյերկրյա բուրժուազիայի այն ընդհանուր փորձերի, վորոնցով նա ուղղում էր տապալել իրեն ատելի խորհրդային Միութեանը։ Դեպքերի ընթացքով այդ կաղմակերպութիւնն այն տեղը հասավ, վոր խորհրդածութեան դրեց ապագայի ինտերվենցիայի խնդիրը։ Շուտով վնասարարական կաղմակերպութեան աշխատանքով շահագործվեցին ոտարյերկրյա միջանի պաշտոնական հիմնարկութիւններ։

Ահա թե ինչ է պատմում մեղադրյալը՝ ինժեներ Մատովը, այդ «հիմնարկութիւնների» հետ կապեր հաստատելու առաջին քայլերի մասին։

—Դոնածխային կաղմակերպութեան փաստերից մեկում նրա անդամներից մեկը՝ ինժեներ Շաղլունը, հայտարարեց, վոր ինքը մի նամակ ստացավ պ. Ռեմոյից, վորի մեջ նա գրում է, վոր միջանի պաշտոնական օրգաններ իմացան վնասարարական կաղմակերպութեան աշխատանքի մասին խորհրդային Ռուսաստանում և կկամենային նրա հետ անմիջական կապ հաստատել։ Գործը հանձնարարված էր Շաղլունին, վորին և շուտով հաջողվեց հարդարել այդ կապը։

1924 թ. աշնանը Փարիզում յետ զեկուցում արի, ընդհանուր զօհրով բնութագրելով կաղմակերպութեան աշխատանքը և պատմելով ձեռք բերված արդյունքների մասին։

Այդ զեկուցումից հետո, ժողովում ներկա յեղող մի եմիգրանտ՝ կապիտալիստ Սոկոլովը, հայտարարեց, վոր՝

—Ռուսական բոլոր կապիտալիստների անելիքն

է Ծրանսիայում ճնշում գործ դնել ֆրանսական կապիտալիստների վրա այն նպատակով, վորպեսդի նա, վերջապես, ամենավճռական միջոցներ ձեռք առնի խորհրդային Միութեան դեմ, վորովհետև միայն նրա վոչնչացումը կկարողանա կապիտալիստներին վերադարձնել նրանց նախկին բարեկեցութիւնը։ Ուստի, —ասում էր նա, —ամենից առաջ անհրաժեշտ է խզել տալ կապերը խորհրդային իշխանութեան հետ և պատերազմի պատրաստվել։

Ահա Սոկոլովը խոսում էր այն մասին, վոր՝

—վնասարարական կաղմակերպութիւնները Ռուսաստանում կապիտալիզմի առաջապահ ջոկատներն են հանդիսանում Ռուսաստանում։

Մյուս մեղադրյալը՝ Մատովը, մանրամասնաբար պատմում էր իր այցելութեան մասին մի պաշտոնական հիմնարկութեան արտասահմանում և իր խոսակցութեան մասին «մի տարիքավոր բալական նշանավոր չինովնիկի հետ, վոր քաղաքացիական հաղուստ ունեւր»։ Այդ իսկ «տարիքավոր և նշանավոր չինովնիկի» հետ ել կապ հաստատվեց վոչ միայն արտասահմանում, այլև Մոսկվայում։

Մոսկվայի կենտրոնից Սարկով յեկած մեղադրյալ Սոկոլուստոն վնասարարական կաղմակերպութեան խորհրդակցութեան մեջ զեկուցում էր լեհական պաշտոնական հիմնարկութիւնների հետ ունենալիք կապի մասին։

—Մոսկվայի կենտրոնի ներկայացուցիչ Սկոբուստոն զեկուցեց. —ասում էր Մատովը, —լեհական միավորութեան առաջարկութեան մասին կապ հաստատել իրեն հետ ինֆորմացիոն տեղեկութիւններ ստանալու և վորոշ դիրեկտիվներ կատարելու համար, վորոնք տնտեսական և քաղաքական բնույթ չեն։ Մատովը պատմում է այն մասին, վոր հանեն կրում։

Ջերի ստորյերկրյա և վերերկրյա աշխատանքների մանրամասն պլանները՝ նրանց էլեկտրոկոյանների

մատչանքումով միասին, արտասահման ուղարկելուց հետո, դրամների ստացումն արտասահմանից ընդհանուր հաշվով 30 տոկոսով ավելացավ:

—Պատրաստվող ինտերվենցիայի կապակցությամբ,—պատմում են շախտիսյանների խարկովյան խմբակի անդամները,—արտասահմանից հատուկ հրահանգ ստացվեց այն մասին, թե ինչպես պետք է տանել անհրաժեշտ պրոպագանդան: Արտասահմանյան յերկրորդ հրահանգը նվիրված էր ինդուստրացման խնդիրներին, վորովհետև

—Մի կողմից, ամբացնելով տնտեսությունը, իՍՂՄ մեծացնում է պրոլետարիատի թիվը, ամբացնում է նրա հզորությունը և նպատարում է նրա դիկտատուրայի ուժեղացման, իսկ մյուս կողմից—իՍՂՄ յերկրագործական յերկրեց արդյունաբերական յերկիր դարձնելով, նվազեցնում է նրա՝ վորպես Յեվրոպայի շտեմարանի, նշանակությունը: Վերջապես ռեալ նշանակություն ստացան նաև արտասահմանյան կենտրոնների դիրեկտիվները վնասարարության մասին պատերազմի դեպքում, դրա հետ միասին, նրանց մեջ առանձին ուղարկություն եր դարձաված տրանսպորտը քայքայելու վրա: Շախտյան հակահեղափոխական կազմակերպությունը դարձավ դիվերսիոն ջոկատ, վոր եմիգրանտ կապիտալիստները մեր թիկունքն էին չալտել:

Մեղադրյալ կադարինովը, վոր խարկովյան կենտրոնի նախաձեռնող խմբի կազմի մեջն եր մտած, պատմում է.

—Կազմակերպությունը նյութական ոժանդակություն էին տալիս լեհական և ֆրանսական հիմնարկություններն իրենց հետաքրքրող տեղեկություններ մատակարարելու համար, իսկ ոտարյերկրյա ֆիրմաները—ներմուծվող սարքավորման պատվերներ տալու համար:

1924 թ. դեկտեմբրի կազմակերպության նիստում Բուդնին հաղորդեց, վոր ինքն առաջարկություն ստա-

ցավ տեղեկություններ տալու Դոնբասի շախտերի մասին և այնտեղ վնասարարական աշխատանք տանել: Խորհրդակցությունը քննություն առավ այդ առաջարկությունը և վորոշեց ընդունել այն, հանձնարարելով Բուդնուն ավելի մանրամասն բանակցությունների մեջը մտնելու նրա հետ, ումից վոր այդ առաջարկությունն ստացվել է: Հաջորդ նիստերից մեկում Բուդնին հաղորդեց, վոր բանակցություններն ավարտված են: Խորհրդակցությունը համաձայնեց պահանջվող տեղեկությունները տալ և վնասարարության ծրագիրը կատարել:

—1925 թ. յերկրորդ կեսին կամ 1926 թ. առաջին կեսին,—ցույց է տալիս Մատովը,—ինժեներ Շալդունը հաղորդեց, վոր ինքը նամակ է ստացել Ռուսաստանում ֆրանսական ձեռնարկություն ունեցող նախկին տերերից մեկից, վորի մեջ նա հարցնում էր, թե չկա՞ արդյոք ֆրանսական պաշտոնական որդանների համար հետաքրքրական տեղեկություններ Դոնեցկու ավազանի շախտերի և հանքերի դրություն մասին:

—Յեա,—ասում է Մատովը,—պատասխանեցի, վոր այդ խնդիրը պետք է մեր կազմակերպության կենտրոնական խմբակի վորոշմանը դնել և ամենամոտիկ նիստերից մեկում ել այդ առաջարկությունը ընդունվեց: Մի վորոշ ժամանակից հետո Շալդունը հաղորդեց ղեկավարող խմբակին, վոր հետաքրքրող տեղեկությունների տալն արդեն սկսվեց, վոր այդ տեղեկությունները ֆրանսացիներին ղտհացնում են և վոր ինքը համաձայնություն է յեկել արդեն վարձատրության դումարի մասին: Բացի դրանից, մեղադրյալ Մատովը հաղորդեց, թե ինչպես ինքը, Փարիզումը յեղած ժամանակ, Յուսեվիչի հետ միասին վնասարարական կազմակերպության գործերով յեղան մի պաշտոնական հիմնարկության մեջ:

—Մեկ առաջնորդեցին մի առանձնատենյակ:

վորտեղ սեղանի առաջը նստած եր մի Խաչիքանյան
և նշանավոր մարդ, քաղաքացիական հազուստով,
նա շատ սիրալիր կերպով բարևեց մեզ և խոսեց
գործին անցավ, խնդրելով հաղորդել մեր աշխա-
տանքի վերջին շրջանի մասին և հանրերում ու
գործարաններում ամենից ավելի խոցելի տեղերի
մասին: Յես ասացի, վոր դրանք—եկեաորեկայան-
ներն են և վոր մենք արդեն ուղարկել ենք շախտերի
պլանը, մատնանշելով հանդերձ նրանց տեղադրու-
թյունը: Հետո նա հարց ավելց— դուք դրամի պեսը
ունե՞ք արդե՞ք: Յես պատասխանեցի, վոր վոչ և
վոր մենք դրամը Մոսկվայում կստանանք: Մոտա-
վորապես յերկու շաբաթից հետո՝ մենք Յուսեփիչի
հետ միասին Ֆրանսիայից մեկնելուց առաջ մտանք
Մոսկովի մոտ դրամ ստանալու համար: Մոտավո-
րապես կես միլիոն Ֆրանկ ստանալով, կես արինք
այն՝ Բերլին փոխադրելու համար, վորտեղ հետո
դուլարի վերածեցինք այն Ռուսաստան փեղափոխե-
լու համար:

Յեթե հարաբեթությունները Ֆրանսիայի հետ այդ-
պիսի բնույթ ընդունեցին արդեն 1927 թ.: վնասարար-
ների կապը Լեհաստանի պաշտոնական որդաններին հետ
հաստատվում եր ել ավելի առաջ, իրագործվելով Դվոր
ժանչիկի միջոցով, վորի անմիջապես ողնականն եր
շախտյան կաղմակերպության անդամ ինժեներ Բուդ-
նին:

Յեվ այսպես, շախտյան հերոսների կապի զծերը
արտասահմանի հետ դնում էին յերեք ուղղությամբ—
Փարիզ, Վարշավա և Բերլին:

Պրոցեսում ճշտորեն պարզվեց այդ բոլոր «գոր-
ծիչների» դերը, ինչպես հակահեղափոխական կաղմա-
կերպության սահմանի հետևի աղետների, ինչպես
կապիտալիստական յերկրների լրտեսների, վորոնք
հարձակում են պատրաստում խորհրդային Միության
վրա:

Այսպես, մեղադրյալ Կազարինովի խոսքերով, Փա-

րիկի խորհրդակցություններից մեկում խոսք ե յեղել
«պատերազմի ուղղակի կրակի» մասին և կաղմակեր-
պության գործողության մեթոդների մասին՝ դինված
ինտերվենցիայի շրջանում: Խորհրդային իշխանության
տապալման ուրվականը կանգնեց դավաճան կաղմա-
կերպության անդամների աչքերի առաջ, ինչպես մի-
անգամայն կոնկրետ խնդիր, վորին նրանք պետք ե հար-
մարեցնելին իրենց ամբողջ գործունեությունը:

Տեսնակալան հակահեղափոխությունը քաղաքական
հակահեղափոխություն դարձավ:

Այժմ արդեն ուրիշ բնույթի տեղեկություններ
սկսեցին հաղորդել արտասահման վնասարարները և
այդ տեղեկություններն արդեն ուրիշ հասցեներով եյին
ուղարկվում, վորոնց մասին Գերադույն դատարանի
հատուկ ստյանը կարող եր իմանալ միայն դոմիակ
նիստում: Առանձին վնասարարներ պարտավորություն
հանձն առան կործանարար ակտեր կատարելու իրենց
պատած ուղմական գործողությունների ժամանակ.
վնասարարները տնտեսական հակահեղափոխությունից
անցան իսկական ուղմա-քաղաքական լրտեսության և
դիվերսիոն ակտերի նախապատրաստության՝ թիկուն-
քում:

Այդպես եյին աշխատում այդ մարդիկը. իսկ տեխ-
նիկական դավաճանների այդ աշխատանքը վոգեորում,
նրան ուղղություն տալիս և ֆինանսավորում եյին
Ֆրանսական և լեհական ընդհանուր շտաբները:

ԱՆԴԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊՐՈՑԵՍԸ
(ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՇՏԱԲԻ
ԱՇԽԱՏԱՆԲԸ)

Վորպեսզի ինտերվենցիայի սխտեմատիկ նախա-
պատրաստության պատկերը՝ իմպերիալիստների կող-
մից ընդդեմ ԽՍՀՄ, միանգամայն պարզ լինի, անհրա-
ժեշտ ե կանդ առնել այդ ինտերվենցիոնիստական գոր-
ծունեության ամենակարևոր խրախուսողի և կաղմա-
կերպողի աշխատանքի վրա—Ֆրանսական ընդհանուր

չտարի աշխատանքի վրա: Նախընթաց դեղիններում
պատահում էր արդեն, վոր մենք շոշափում էյինք
իմպերիալիստական Ֆրանսիայի դեմը, վորովհետեւ
հատկապես Փարիզումն են կենտրոնանում հակախոր-
հրդային դավադրութիւնները և յեւրոյթների բոլոր
թելերը:

Յեթե լատվիական, եստոնական, ֆինլանդական,
լեհական և մյուս ընդհանուր շտաբների որինակով
մենք ցույց տվինք, թե ինչպիսի նպատակներ եր հետա-
պնդում նրանց լրտեսական, հակահետախուզական,
պայթուցիկ, դիվերսիոն և և ամեն տեսակի այլ հակա-
հեղափոխական աշխատանքը, Ֆրանսական ընդհանուր
շտաբում, վորպես հիմնական ղեկավար կենտրոնում,
այդ աշխատանքի բոլոր կողմերը առավելազույն լար-
ման հասան: Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի նպատակն
եր և մնում և միջնացնել աշխարհում առաջին պրոլե-
տարական պետութիւնը, դարձնելով նրան համաշխար-
հային իմպերալիզմի դադուր:

Ֆրանսական իմպերիալիզմի ազենաների թե՛ նրպա-
տակը, թե՛ մեթոդները բաղկան համողացուցիչ չա-
փով բացվեցին՝ այսպես կոչված, «Արդյունաբերական
կուսակցութիւն» պրոցեսի ժամանակ, վորտեղ գլխա-
վոր մեղադրյալներն՝ Ռամզինի, Լարիչէի, Կալինինի-
կովի, Չարնովսկու և մյուսների ցուցմունքները Ֆրան-
սական ընդհանուր շտաբի կուլիսների հետևում կա-
տարվող աշխատանքը ծածկող վարադուշրի ծայրը
բարձրացրին:

Ինչպես յերևում է Ռամզինի, — պրոցեսի այդ կենտ-
րոնական դեմքի ցուցմունքներից, ինտերվենցիայի
պրոպագանդա եր անում թե՛ Ֆրանսիայում և թե՛ մյուս
չրջաններում այնքան ավելի յեր ամրանում այն միաբը
և հաստատուն համոզմունքը, թե մոտ է ինտերվենցիան,
անխուսափելի՝ հակահեղափոխական հեղաշրջումը
ԽՍՀՄ-ում: Այդ համոզմունքը ընդգրկեց նաև ԽՍՀՄ

հին ինժեներների վորոշ վերնախափեր, վորոնց վրա
վորոշ ազդեցութիւն եր գործում այն ինֆորմացիան,
վոր ուղարկվում եր ինտերվենցիա պատրաստող յերկր-
ներէց:

Մյուս կողմից, պատրաստվող ինտերվենցիայի
բարյացակամ ակնկալութիւնը դասակարգային պայ-
քարի սրում եր առաջ բերում այդ ինժեներների մեջ,
իրրև հետեանք բուրժուական տարրերի վրա սո-
ցիալիստական հարձակման թե քաղաքում և թե դյու-
ղում: Այսպեղ քիչ դեր չխաղացին նաև Համ Կի(բ) աջ
ոպոզիցիայի յեւրոյթները՝ ընդդեմ յերկրի ինդուստ-
րացման և դյուղատնտեսութիւն կոլեկտիվացման հա-
մար մղվող պայքարի բայց և իկական տեմպերի: Հենց
այդ պատճառներով եր բացատրում Ռամզինը ինտեր-
վենցիայի ցանկալիութիւնը խորհրդային ինժեներ-
ների բուրժուական մասի համար:

Դատարանում իր ցուցմունքների մեջ նա մանրամասն
կերպով կանգ առաւ ինտերվենցիայի նախապատրաս-
տութիւն վրա, վորի համար Արդկուսակցութիւնը
յերկու դաշնակից ուներ—Առևտրաբը (վորի շուրջը
միայն արտասահման փախած Դենիսովյանները և
Ռյարուչկինյանները) և կապիտալիստական յերկրների
կառավարական շրջանները, վորոնք ամենամեծ ակ-
տիվութիւնն եյին հայտնաբերում հակախորհրդային
գործունէլութիւն մեջ:

Ռամզինի տեսակցութիւն ժամանակ Ռյարուչկին-
րակու հետ 1925 թ. յերկրորդ կեսին խոսվում եր ար-
դեն վերահաստատված կալվածատիրական—բուրժուա-
կան Ռուսաստանի կառավարութիւն ձևի մասին: Այդ
ժամանակ Ռյարուչկինսկին հաղորդեց, վոր Առևտրաբը
արդեն սկսեց ինտերվենցիայի առթիւ բանակցու-
թիւններ վարել Ֆրանսական կառավարութիւն առան-
ձին անդամների հետ: Ռյարուչկինսկին մատնանշեց, թե
այն տեղեկութիւնները, վոր ինքն ունի Ֆրանսական
կառավարական շրջաններից, լիակատար հույս են տա-
լիս իրադրութիւն ինտերվենցիան նրանց ոգնութիւնը

հենց տմեկամասով ժամանակում, դուրս նույնիսկ հարգեալ—1928 թ.

Ռյաբուշինսկին սկզբից և յետ առաջ բերեց պետարարդե-ի և Փրանսական կառավարական շրջանների պահանջը՝ ինտերվենցիայի նախապատրաստութունը ամենահնարավոր չափով հենց ԽՍՀՄ-ում ուժեղացնելու մասին—տնտեսական ճգնաժամ կազմակերպելու և ազդարանակցութեան լայն խավերի դժգոհութեանն ուժեղացնելու մասին:

Վճռական տեղաշարժին ինտերվենցիայի կազմակերպութեան մեջ առաջ յեկա 1928 թ. յերբ արտասահման գնացին Արդկուսակցութեան մի շարք ակադեմիկոսներ, վորոնք այնտեղ տնտեսական շրջան ելին ունեցել Առևտրաբաժնի ազդեցիկ անդամների հետ և այնտեղից հաստատ տեղեկութուններ ելին բերել ինտերվենցիայի նախապատրաստութեան մասին:

Մեղադրյալ Ֆեդոտովը, վոր արտասահմանում տեսնել էր Կարպովի հետ, Արդկուսակցութեանը ինքորմացիա տվեց Փրանսական կառավարական շրջաններին—Պուանկարեյի և Բրիանի հետ յեղած բանակցութեան մասին: 1928 թ. հոկտեմբերին Ռամզինն ու Լարիշը հանդիպեցին Փարիզ և ոգտագործեցին իրենց ուղեւորութեանը Առևտրաբաժնի ղեկավար անդամների հետ տեսակցելու համար, վորը վաղորդ նախապատրաստված եր դեռ Մոսկվայում, նրանց արտասահման մեկնելուց առաջ. դեռ 1927 թ. սկզբներում Արդկուսակցութեանը կանոնավոր կապ եր պահպանում արտասահմանի հետ Մոսկվայի Փրանսական պաշտոնյայութեան ագենտների միջոցով:

Այդ տնտեսական ժամանակ Առևտրաբաժնի ամբողջովին հավանութուն տվեց Արդկուսակցութեան դեկուցման, մատնանշելով, թե վճռապես անհրաժեշտ է շարունակել ինտերվենցիայի նախապատրաստութեանը ներքից: Այդ ժամանակ ել Դենիսովը հաղորդեց, վոր Առևտրաբաժնի ինտերվենցիայի նախապատրաստութեան մեջ արդեն վորոշ հաջողութեաններ ե ձեռք բերել, նրա

անդամներն արդեն զրույց են ունեցել Պուանկարեյի և Բրիանի հետ, ընդունելութեանը ներկա ելին յեղել արտասահման փախած առևտական խոշոր կապիտալիստները—Ռյաբուշինսկին, Տրետյակովը և Կոնովալովը: Այդ ունեղութեանների ժամանակ Պուանկարեյն հաստատեց, վոր ինքը չափազանց համակրութեամբ ե վետատեց, ինտերվենցիային՝ ընդգեմ ԽՍՀՄ և մատարաբովում ինտերվենցիային՝ ընդգեմ ԽՍՀՄ և մատնանշեց, վոր խնդիրը նրա մասին արդեն հանձնված ե ընդհանուր շտաբին մանրամասնաբար ուսումնասիրելու համար: Դրա հետ միասին, նա վճռապես պահանջեց ուժեղացնել ինտերվենցիայի նախապատրաստութեանը յերկրի ներսում—վնասարարութեան կազմակերպութեամբ, ներքին ճգնաժամ ստեղծելով (գլխավորապես՝ ինտերվենցիայի մոմենտում), ինչպես և վորապես՝ ինտերվենցիայի մոմենտում, ինչպես և հանդամյակի վիժեցումով—Պորհրդային Իշխանութեանը վարկարեկելու և ինտերվենցիան դուրսացնելու համար:

Ի պատասխան Ռամզինի այն հարցին, թե վորքան հաստատուն են ընդհանրապես Փրանսական կառավարական շրջանների ոգնութեան վրա դրած հույսերը, քանի վոր կառավարութեան կազմը կարող ե փոխվել և նկատառումները յերկու տարով առաջ սակավահույս են դառում, Առևտրաբաժնի գործիչները հայտարարեցին, վոր Փրանսիայում Պուանկարեյի և Բրիանի ազդեցութեանը բավական մեծ ե և՛ անկախ նրանից թե նրանք իշխանութեան գլխին կլինեն թե վոչ, արտաքին քաղաքականութեան ընդհանուր ուղղութեանը կպահպանվի:

Առևտրաբաժնի մեկնույն նիստում Դենիսովը հայտարարեց, վոր Փրանսական ընդհանուր շտաբին կից արդեն հատուկ հանձնաժողով ե ստեղծված ԽՍՀՄ դեմ ինտերվենցիա կազմակերպելու վերաբերութեամբ, նախադահութեամբ գեներալ Փուանիլի, ուր մտնում եր նաև անգլիական ընդհանուր շտաբի ներկայացուցիչը:

Այն կապերի հիման վրա, վոր Առևտրաբաժնի ունեցալը հանձնաժողովի հետ, Դենիսովը համառոտակի բացատրեց հիմնական տեղեկութեանները ինտերվենցիային

ցիւայի և նրա կաղմակերպչական նախապատրաստութեան սլանի մասին:

Առևտրարդի և Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի միջև յեղած կապը իրազործվում էր սպիտակ գվարդիական շրջանների միջև: Իրրև ինտերվենցիայի ղեկավար նկատի յեր առնվում սպիտակ գվարդիական զեներալ Լուկոմսկին, վորը իր հերթին, սերտորեն կապված էր զեներալ Ժուանովիչին հետ: Բացի դրանից, Առևտրարդը կապված էր Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի հետ ի դեմս գնտապետ Ռիշարի:

Ապա, Դենիսովը հաղորդեց, վոր Ֆրանսիան չի մտածում ինքն անձամբ հանդես գալ և հանձն ե առնում միայն ինտերվենտներին հրահանգներ տալ, դուք և ողնություն ցույց տա ծովային և ողային նավատորմով: Իսկ ռեալ ռազմական ուժը, վորը ըստ այդ սլանի յենթադրվում էր ողտագործել, պետք է տային Լեհաստանը, Ռումինիան և մերձբալտյան պետութիւնները: Այլև հույսեր կային ողտագործելու վրանդելյան զորքը:

Անջատորեն խորհրդակցութեան եր դրաված ժամկետի խնդիրը: Հիմնական եր համարվում այդ մոմենտը, քանի վոր այդ ժամկետի հետ անհրաժեշտ եր չաղկապել ճշմարտի նախապատրաստութիւնը: Առևտրարդի ներկայացուցիչները ինտերվենցիան սկսելու ամենահարմար ժամանակը համարում էին 1930 թ. ամառը, դրա հետ միասին այդ ժամկետը նշվում եր նաև դիվանագիտական և ռազմական նկատառումներով, վորպես մի բավարար ժամանակ նրա համար, վոր դործնականորեն կազմակերպվի հասարակական կարծիքն արտասահմանում, անհրաժեշտ բանակցութիւններ տարվեն ինտերվենցիային մասնակցող սուսնձին յերկիրների կառավարութիւնների միջև, այլև իրագործվի ռազմատեսիկական ամբողջ նախապատրաստութիւնը: Բացի դրանից, այդ ժամկետն առաջ եր քաշվում նաև համաձայնեցնելով այն Ֆրանսական պլանովոր շտաբի հետ:

Պարզվեց, վոր ինտերվենցիայի հիմնական ղեկավարը հանդիսանալու յե Ֆրանսիան Անգլիայի ամենամոտիկ մասնակցութեամբ և աջակցութեամբ: Այսպիսով, բոլորովին պարզ է, վոր Ֆրանսական ընդհանուր շտաբն արդեն այն ժամանակ ամենաինչ եր ծածկում իՍՂՄ-ում ինտերվենցիան իրագործելու իր բացահայտ մտադրութիւնները: Նախապատրաստութիւնը Ֆիւնասավորում էին նալթային շրջանները, վորոնք չափահաղորդված էին թալթահանքեր ստանալու հովկասում (մառնավորապես, Դենտերդիկի խումբը): Սա կայն, հիմնական միջոցները գնում էին Ֆրանսիայի և Անգլիայի ռազմական միջխտութիւններին:

ՓվինրաՉոհքրնրծվում յիւլի արնից Ուոքնեքնհաթթ: րնյ

Ռամդինի վարիդյան խորհրդակցութեան ժամանակ Լուկոմսկի և Ժուանովիչ զեներալների հետ, վերջինս հետաքրքրվում եր նախ տեղեկութիւններով կարմիր բանակի մասին և յերկրորդ՝ ինտերվենցիային ներսից ողնելու մասին (մասնավորապես, դիվերսիոն ակտերի կազմակերպումով ինտերվենցիայի մոմենտում): Այդ բանին իրրև պատասխան՝ Ռամդինը մատնանշում է վոր Արդիուսակցութեան այժմյան կազմակերպութեան ժամանակ նա համապատասխան ռազմական կապ չունի: Այդ ժամանակ զեներալ Լուկոմսկին առաջագրեց Արդիուսակցութեան մեջ հատուկ ռազմական կազմակերպութիւն ստեղծելու խնդիրը: Դրա հետ միաժամանակ յենթադրվել է նաև ալելի սերտ և ռազմական մշտական կապ իրագործելու Արդիուսակցութեան և Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի միջև: Այստեղ ել մշտական կապ հաստատվեց նաև Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի և Առևտրարդի միջև:

Միևնույն խորհրդակցութեան մեջ Ռամդինը հարց դրեց ինտերվենցիայի ուժերի և նրա ռազմական սլանի մասին: Գններալ Լուկոմսկին ասաց, վոր տվյալ մոմենտում ուժերի հալվարկումը «վաղաժամ է» դեռ, վորովհետև առայժմ միայն բանակցութիւններ են վարվում ինտերվենցիան կազմակերպելու մասին, սա

կայն, ամենայն դեպս, Ռամզինը հավաստիացում ստացավ, վոր թե՛ Լուկոմսկին և թե՛ եմիլբանտական շրջանները բացարձակապես վոչ մի տարակույս չունեն հաջողութայն մեջ, ինչ չափով վոր վստահություն ունեն Ֆրանսիայի և Անգլիայի լավ մատակարարման և աջակցության վրա:

Հետևյալ ուր Ռամզինի տեսակցությունը տեղի ունեցավ Փրանսական ընդհանուր շտաբի գնդապետ Ռիչարդի հետ, վորը հետաքրքրվում էր գլխավորապես Արդիւնակցության աշխատանքով քիմիական և ռազմական արդյունաբերության մեջ և իրեն հետաքրքրող տեղեկություններ ստանալու հետագա հնարավորությամբ:

1929 թ. վերջերին, Ռամզինի վերջին տեսակցության ժամանակ Փրանսական պաշտոնեյություն մի ադենտի հետ Մոսկվայում, պարզվեց, վոր Արդիւնակցության և Փրանսական ընդհանուր շտաբի միջև գոյություն ունեցող կապը ե՛լ չի դոհացնում Փրանսական ռազմական շրջաններին, վորոնք պնդում են ուղղակի կապ իրադրծել Արդիւնակցության ռազմական կազմակերպության և Փրանսական ընդհանուր շտաբի միջև գնդապետ Ռիչարդի միջոցով:

Ռամզինի արտասահմանյան ուղևորության ժամանակ Լոնդոնում 1928 թ. յերեք տեսակցություն է տեղի ունեցել: Առաջինը տեղի յե ունենում ինժեներ Միսենսսի—«Լիկկերս» ֆիրմայի գլխավորի հետ: Այստեղ պարզվեց, վոր ինտերվենցիայի գլխավոր կազմակերպիչը հանդիսանում է Ֆրանսիան և Փրանսական ընդհանուր շտաբը: Վոր Անգլիան նույնպես մասնակցում է նախապատրաստության, ոգնություն յույց տալով գրամով և նավատորմով և՛, վոր ինտերվենցիայով շահադրգոված են անգլիական նավթային շրջանները (առանձնապես—Դետերտինգի խումբը): Բացի դրանից, Անգլիայում ինտերվենցիայի ոգտին աշխատում է նաև ռուսական վարկատուների կոմիտեն, վոր կապված է Առևտրաարտադրի հետ: Այդ նույն նիստում

պարզվեց նույնպես, վոր կազմակերպություն մեջ դրվվաբությունները մեկն էլ Լեհաստանի տերրիտորիալ ախորժակն է հանդիսանում:

Յերրորդ խորհրդակցությունը Լոնդոնում տեղի յեր ունենում անգլիական գնդապետ Լաուրենսի հետ: Այդտեղ էլ Ռամզինին հաղորդեցին, վոր անգլիական ռազմական շրջանները պաշտպանում են ինտերվենցիայի գաղափարը, սկսում են նախապատրաստություն տեսնել նրա համար և այլն:

Ստացված ինֆորմացիայից բղխում էր, վոր այդ դրծում հիմնական դեկավարող դերը անտարակույս պատկանում է Ֆրանսիային: Յեթե առաջին շրջանում (այսինքն՝ 1928 թ.), Անգլիան էլ վորոչ չափով մասնակցում էր կազմակերպության, ապա, դիվանագիտական հարաբերությունները վերականգնելուց և անտական կաբինետի փոխվելուց հետո, Անգլիայի հետաքրքրությունը դեպի ինտերվենցիան նկատելի չափով ընկավ:

Ինտերվենցիայի ժամկետները փոխալվում էյին— 1928, 1930, վերջապես՝ 1931 թ.: Ամենից հարմարը և բարենպաստը համարվում էր 1930 թվականը, վորը իմպերիալիստների կողմից գնահատվում էր, վորպես հնդամյակի ամենադժվար տարի, վորովհետև չափազանց մեծ ներդրումներ էր սահանջում կապտիալ շինարարության մեջ, վորը գեռ չեր կարող շոշափելի տրնրարության մեջ, վորը գեռ չեր կարող շոշափելի տրնտեսական եֆֆեկտ տալ՝ ինդուստրիալ դիզանտների կառուցման անավարտ լինելու պատճառով: Իսկ Արդիւնակցության վնասարարական աշխատանքը ժողովրդական տնտեսության մեջ՝ ըստ ինտերվենցիաների վերջական տնտեսական զեթ—հաշի, պետք է լիներ՝ ուժեղացնել տնտեսական զեթ—վարությունները, սրել նրանց և ճշմարտամերի հասցընել, վորը՝ իր հերթին, վոչ միայն պետք է սաստիկ իջեցներ յերկրի պաշտպանականությունը, այլև հողատեղծներ աղգարնակչության լայն մասսաների և գյուղացիության դեֆոհության համար, վորի դեֆոհությունը կոլեկտիվացումից պետք է կարգավորեր Կոնսթանտինով—Չայանովի խումբը (այսպես կոչված՝ Գյու-

ղացիական աշխատավորական կուսակցութիւնը—
(ԳՄԱԿ) : Բացի դրանից, թե՛ Արդկուսակցութիւնն ին-
քը և թե՛ արտասահմանյան շրջանները մեծ հույսեր ե-
յին դնում հուղմունքների վրա՝ դժուարացինք մեջ,
դժգոհության վրա՝ Կարմիր բանակի շարքերում և
այլն :

1930 թվականը վավերացվեց նաև այն պատճա-
ռով, վոր մեկ և կես տարին միանգամայն բավարար
ժամկետ եր համարվում, վորի ընթացքում կարելի է-
ներ կազմակերպել ինտերվենցիան թե գիվանազիտա-
կան և թե ռամական կողմից :

Սակայն, արդեն 1929 թ. յերկրորդ կեսերին Արդ-
կուսակցութիւնն սկսեց անդեկութիւններ ստանալ,
թե անհրաժեշտ է ինտերվենցիան փոխադրել հաջորդ.
1931 թ. — հայտնաբերվեց նախ՝ վոր ինտերվենցիային
մասնակցելու կոչված պետութիւնները գիվանազիտա-
կան համաձայնության դեռ չեն յեկել և՛ յերկրորդ,
Արդկուսակցութիւնն ինքը պատրաստված չեր կատա-
րելու Արդկուսակցության ռազմական կազմակերպու-
թյան այն բարձրացրած պահանջները, վոր Փրանսա-
կան ընդհանուր շտաբն եր դնում :

Կային նաև ուրիշ պատճառներ — Ծրանսիայի և Ի-
տալիայի հարաբերութիւնների սրվելը, հարաբերու-
թիւններին անորոշութիւնը Գերմանիայի հետ, աշխա-
տավորները լայն մասսաների ակտիվութիւնն ուժումը,
ավանսյուրայի անհաջողութիւնը Ջին-Արեվելյան
յերկաթուղու վրա (վորը գնահատվում եր վորպէս մի
փորձնական դնդակ, քննելու համար, թե ինչ չափով է
պատրաստված ԽՍՀՄ ռազմական գործողութիւնների
համար, բայց ցույց տվեց, վոր ինտերվենցիայի հա-
մար պետք է նշանակալից չափով ե՛լ ավելի լուրջ պատ-
րաստվել, քան յենթադրվում եր մինչև այդ) և այլն :

Մի փոքր ավելի մանրամասնորեն պետք է կանգ
առնել ինտերվենցիայի պլանների վրա : Սկզբում վորեւե
սահմանային ինցիդենտ պրովակացիայի նյութ դարձ-
նելուց հետո, յենթադրվում եր թիւմինիայի յերևոյ-
թը, վորի հետեից պետք է դուրս գային Լեհաստանը և

ապա արդեն — մերձբալտյան յերկրները : 1930 թ. ին-
տերվենցիային պետք է մասնակցեր նաև Վրանդեյյան
60.000-անոց զորքը : Անգլիան պետք է ամրացներ ու-
պերացիաները Սև ծովում և Ֆիննական ծովածոցում,
դրա հետ միասին՝ ուպերացիաները Սև ծովում նալա-
տակ ունեյին անջատել կովկասյան նալթային հանքա-
տեղերը : Յենթադրվում եր 1929 թ. կեսերին ողտա-
գործել նաև կրասնովյան մինչև 20.000 կազակներին :
Իսկ գլխավոր հաշիվները կառուցվում էյին Դոնի և
Ուկրայինայի ապստամբութիւնները Դոնբասի և
պետք է ընդհատելին հաղորդակցութիւնը Դոնբասի և
Մոսկվայի միջև և մեծացնեն մետաղի և վառելիքի
մատակարարման ճգնաժամը :

1931 թ. ինտերվենցիայի պլանն արդեն նշանակա-
լից չափով տարբերվում եր 1930 թ. պլանից նրանով,
վոր ռազմական գործողութիւնների պրովակացիայի
համար առաջ եր քաշվում մի ուրիշ փոփոխակ — Լիտ-
վայի վալթիումը Լեհաստանի կողմից, վորը կարող եր
առիթ դառնալ ռազմական գործողութիւններ սկսելու
համար : Յերկրորդ առանձնահատկութիւնն այն եր,
վոր հույս չկար, թե ԽՍՀՄ հարավում, Ուկրայինա-
յում և Դոնի վրա վորեւե լուրջ ապստամբութիւն կլի-
ներ : Ուստի, յենթադրվում եր հաղորդակցության ան-
հրաժեշտ ընդհատումը Դոնեցկի ավազանի և Մոսկվա-
յի միջև իրադրոճել գիվերսին ուպերացիաների միջո-
ցով : Այդ պլանի չափազանց կարևոր առանձնահատ-
կութիւնը տնտեսական շրջակայքի նախորդային,
մըն է հանդիսանում ինտերվենցիայի նախորդային,
վորպէսզի ջլատվի Միության տնտեսական հզորության
աճումը : Այդ շրջակայքի ման կազմակերպման մասին
Արդկուսակցութիւնը անդեկութիւնն ոտացալ Փրան-
սական պաշտոնեյության նույն ազեհոսների միջոցով,
վորոնց միջոցով շարունակ կապ եր պահպանվում ար-
տասհամանի հետ :

Վորպէս սկզբնական հատուցում ինտերվենցիայի
համար, հարձակվողները, Արդկուսակցության լիակա-

տար համաձայնությամբ, նկատել էլին առիւ իրենց հա-
մար՝ Լեհաստանը և Ռումինիան— Աջափնյա Ուկրաին-
նան, Փրանսիան և Դետեբլինգը— Կովկասը, իսկ վեր-
ջին հաշվով— ամբողջ յերկրի վերածումը իմպերիա-
լիստներին դադուիթի:

Դիվերսիոն ուղերացիաների պլաններն սկսեցին
կազմվել 1929 թ.: Ամբողջ աշխատանքը յերեք ուղղու-
թյամբ եր նշվել— ուղղմական արդյունաբերության
մեջ, ելեկտրոկայաններում և յերկաթուղիներում:
Մոսկվայի Փրանսական պաշտոնեյության աղետներին
հետ միատնաբար հատուկ ցուցակ եր մշակվում այն
գործարանների, վորոնք պետք ե դիվերսիոն ակտերի
յենթարկվելին (առաջին հերթին իտներվենցիայի չըր-
ջանից դուրս գտնվողները, վորոնք կարող էլին Կարմիր
բանակի մատակարարման համար թիկունքի բազա լի-
նել): Ռադմական գործարաններից խորտակման համար
նշվում էլին ամենից առաջ հրետանական արկերի, վա-
ռողի և փողակային գործարանները ինչ յերաբերում ե
ելեկտրոկայաններին, յենթադրվում եր կանգնեցնել
ներանց՝ առաջին հերթին Մոսկվայի և Լենինգրադի
մարդերում և Դոնբասում: Այս կազմակերպվեցին դի-
վերսիոն բլիշներ Տեպլոտեխնիկական ինստիտուտում,
Մձեկ-ում (Մոսկվայի Հիդրո-Ելեկտրիկական Կայս-
նում), Դոնբասում և ուրիշ կայաններում:

Դիվերսիոն պլանի մշակումը յերկաթուղիներում
հանձնարարվեց Կոզան-Բերենշտեյնին, իսկ կատարման
համար յենթադրվում եր այնպիսի խցաններ ստեղծել,
վորոնք խոչընդոտ դառնային շարժման, իսկ ծայրա-
հեղ դեպքում նաև խորտակել կապիտալ կառուցում-
ները:

Ռադմական կազմակերպության անելիքների մեջը
մտնում էլին— Արդկուսակցության ինֆորմացիան բա-
նակի և նախատորմի դրության և տրամադրության
մասին, սերտ կապ հաստատելը իտներվենտներին և հա-
կահադափոխական ուրիշ կազմակերպությունների հետ
(ինչպես՝ օրինակ «Դյուլդացիական աշխատավորական

կուսակցության», յերկրի պաշտպանականությունն ի-
ջեցնելու միջոցառումների մշակումն ու իրադրծումը
և՛ վերջապես, անմիջական աշակցություն հակահեղա-
փոխական հեղաշրջման, այսինքն՝ մի շարք դիվերսիոն
ակտերի կազմակերպում հենց ինտերվենցիայի մոմեն-
տում:

Սակայն, այստեղ հաջողություն չունեցան վնասա-
րարները. ամբողջ աշխատանքը չարիազանց դանդաղ
եր առաջ գնում, վորովհետև դժվար եր անհրաժեշտ
տեղեկություններն ստանալ և համապատասխանորեն
մշակել այն ղինվորականներին, վորոնց հետ Արդկու-
սակցության անդամները հանդիպում էլին:

Արդկուսակցության հետախուզական գործունեյու-
թյունն արտահայտվում եր՝ ամենից առաջ, յեռամայա
ամփոփումներ հասցնելով իտներվենտներին Միության
տնտեսական դրության մասին: Այդ ամփոփումները
սովորաբար կազմվում էլին Պետականում (ներա ամենա-
հայտնի աշխատավորների ղեկավարությամբ, — Ոսադ-
չու, Լարիշևիլ և Կալիննիկովի — Ոսադչու ընդհանուր
ղեկավարությամբ) ըստ առանձին ճյուղերի և տալիս
էլին հիմնական կոնյունկտուրային ցուցանիշներ— մե-
տաղադրծական, քիմիական, անտառային, մանածա-
գործական և արդյունաբերության այլ ճյուղերի վերա-
բերությամբ (հանույթ, արտադրություն, ինդեքսներ,
գներ, բանվորների թիվը և այլն):

Այժմ հասկանալի յեն դառնում Ռսոդինի յեղրա-
փակման խոսքերը:

— Արդկուսակցության գործունեյությունը ի մի
գումարելով յեն՝ չնայելով կատարված հանցա-
գործությունների ծանրությանը և պատասխանա-
տվությանը նրանց համար, իմ պարտքն եմ համա-
րում ուղղակի և անվորեն հայտարարել վոր Արդ-
կուսակցության գործունեյությունը, վոր ուղղ-
ված եր թորհրդային իշխանության տապալման
վրա ինտերվենցիայի ողնությամբ Փրանսիական
կառավարական չըջանների և սպիտակ եմ իդրանա-

ների հետ դաշինք կնքած, հանդիսանում եր դա-
վաճանություն վոչ միայն խորհրդային կառավա-
րության, այլև հայրենի յերկրին:

— Դասակարգային սրված պայքարի և հա-
մաշխարհային կապիտալիզմի ուժեղացում նախա-
պատրաստության շրջանում՝ Խորհրդային Միու-
թյան վրա հարձակվելու համար, Արդիւսակցու-
թյունը ձգտում եր տապալել Խորհրդային իշխա-
նությունը, ստեղծել բուրժուական պետություն:
Հենց դրանով նա սոցիալիզմի և պրոլետարիատի
դեկտատուրայի ակտիվ թշնամիները կողմն ան-
ցավ և՛ վերջին հաշվով գործիք դարձավ Ֆրանս-
սական կառավարական շրջանների և սպիտակ ե-
միգրանտների ձեռքին:

Ռամզինի ցուցմունքները դատարանում գրեթե ամ-
բողջապես լրացրին հակայական պատկերն այն վնա-
սարարական և դավաճանական աշխատանքի, վոր տա-
նում եր Արդիւսակցությունը համաձայն Ֆրանսական
ընդհանուր շտաբի առաջադրությունների, և բաց արին
Ֆրանսիայի դերը ԽՍՀՄ-ում ինտերվենցիա նախա-
պատրաստելու գործում:

Մյուս մեղադրյալները— Լարիչեվի, Ֆեդոտովի,
Ջարնովսկու, Կալինինիկովի, Կուպրիանովի, Ոչկինի և
Միտինի— ցուցմունքները միայն լրացրին այն պատ-
կերը, վոր նկարեց Ռամզինը:

Ընկեր Կրիլենկոյի մեղադրական ճառը և Դերա-
գույն դատարանի դատավճիռը պատշաճ դնահատակա-
նը տվին այն վնասարարական և դավաճանական աշ-
խատանքին, վոր տանում եր Արդիւսակցությունը
Ֆրանսական ընդհանուր շտաբի ցուցումով:

ՄԵՆՇԵՅԿԻ-ԻՆՏԵՐՎԵՆՑԻՈՆԻՍՏՆԵՐԻ ՊՐՈՑԵՍԸ

(Յերկարդ ինտերմացիոնալը իմպերիալիստներին
ռմանյակողի դերում)

Սոցիալ-դեմոկրատիայի մասնակցությունը ին-
տերվենցիայի նախապատրաստության արդեն մատնա-

կիրոն բացվել եր Արդիւսակցության պրոցեսում,
վորի լիդերները խոստովանեցին, վոր իրենց վնասարա-
րական աշխատանքում նրանց աջակցություն ելին
ցույց տալիս ԽՍՀՄ մենչևիկական խմբակցություննե-
րը: Սակայն սոցիալ-դեմոկրատիայի (վոչ միայն դու-
ղեմքը միանգամայն մերկացվեց այսպես կոչված «ԽՍ
ԴԵՄ» (մենչևիկները) «Միութենական բյուրոյի» պրոցե-
ԴԵՄ (մենչևիկական բյուրոյի) կազմակերպիչներն ու
սում: «Միութենական բյուրոյի» և մյուսները)

դեկավարները (Գրոմանը, Սուխանովը և մյուսները) ե-
խոստովանեցին այն բանում, վոր իրենք աշխատում ե-
յին ամենասերտ բլոկ կազմելով Արդիւսակցության
վնասարարների հետ,— վոր իրենց քաղաքական աշխա-
տանքը հիմնված եր ինտերվենցիայի դրույթի վրա և,
տանքը հիմնված եր ինտերվենցիայի դրույթի վրա և,
գլխավորապես— այդ դրույթը տվել եր իրենց արտա-
աահմանյան ՌՍԴԲԿ պատգամավորությունը, մասնա-
վորապես նրա ականավոր լիդերները՝ Դանը և Աբրա-
մովիչը: II Ինտերմացիոնալը որհնությունն ստանա-
լով, Գրոմանին ու Սուխանովները ԽՍՀՄ իմպերիա-
լիստական թշնամիների ընդհանուր շտաբներին ոժան-
դակելու բացարձակ ընթացքը բռնեցին:

Ինչպես կոտենենք ներքևում, մեղադրյալների
կողմից մեղադրյալների նստարանի վրա ինքը՝ II Ին-
տերմացիոնալն եր դրույթով, վորի լիդերների խաղա-
ղասիրական հավաստիացումները միայն իբրև քողարկ
եյին ծառայում իմպերիալիստների ռազմական ինտեր-
վենցիայի նախապատրաստության համար՝ ընդդեմ
ԽՍՀՄ:

Պրոցեսում պարզվեց, վոր յեթե մի ժամանակ ին-
տերվենցիային վերաբերող խնդրում մենչևիկների ար-
տասահմանյան բանակում թեև տարաձայնություն
կար, Աբրամովիչն ու Դանըն այդ տարաձայնությունը
արագ կերպով վերացրին և մենչևիկներն ինտերվենցի-
այի անհրաժեշտությունն ընդունեցին: Իսկ ինչ վերա-
բերում ե վնասարարության, նրա մասին մենչևիկները
մեջ վոչ մի տարաձայնություն նույնիսկ չի յեղ ծագել:
Խորհրդային միության բանվոր դատակարգի և աշ-

խառնությունները թշնամիները միասնական բանակի ներսում աշխատանքի լիակատար բաժանում կա—Արդ—կուսակցությունը ինժեներություն հակահեղափոխական վերնախավն եր կազմակերպում, Կոնտրատեններն ու Չայանովները հանձն առան կուլակություն կազմակերպումը կոլեկտիվացման դեմ պայքարելու համար, իսկ մենչևիկները ծառայող ինտելիգենցիայի վերոջ խավերի մեջն ելին աշխատանք տանում:

Յեւ լիակատար հիմունքով ընկ. Կրիլենկոն այդ պրոցեսը ըստ բովանդակության եւ ալելի նշանակալից անվանեց, քան մյուս պատմական պրոցեսները, վորոնք մինչև այս ժամանակ անցան խորհրդային արդարադատություն գերագույն որդանների առջևից: «Միութենական բյուրոյի» պրոցեսը, մյուս պրոցեսների համեմատությամբ խրատական է վոչ միայն այն պատմական պատճառների հայտնաբերումով, վորոնք նպաստում են՝ հակախորհրդային խմբակցություններ ստեղծելու ինտելիգենցիայի և բուրժուազիայի բեկորների վորոշ անջատված խավերի մեջ, այլև այն պատճառով, վոր նա վորոշակի ցույց տվեց բովանդակություն ու պատճառները այն պատմական եվոլյուցիայի, վոր ապրենցին մենչևիկները, վորպես քաղաքական վորոշ խմբակ:

Սրանումն է պրոցեսի առանձնահատկությունը, սրանումն է կարևորությունը, վորոնք կրկնապատկվում են նրանով, վոր նրա մասնակիցները սոցիալիստներ են անվանում իրենց և նրանցից չատերը հեղափոխական պայքարի հետ կապված անցյալ ունեն: Նրանցից մեծ մասն իր անցյալում սոցիալիստական կուսակցության շարքերումը՝ գտնվելու բավական ստաժ ունի այն չրջաններում, յերբ՝ չնայելով իրենց ոսրորտունիստական ամբողջ ելությունը, նրանք աշուղտմենայնիվ հեղափոխական դեր ելին խաղում: Սակայն այդ ամենը— պրոլետարական դեկտատուրայի չրջանում չխանգարեց նրանց հակահեղափոխություն շարքերը մտնելու, վնասարարներ դառնալու: Երբ քեռ թավական չե— ինտերվենտները դառնալու:

Մեղադրյալները նստարանի վրա միայն Կրոմանը, Սոխանովը, Շերը, Յակուբովիչը, Իկովը, Հինգուրբ—ԷԸ, Տետեբաումը և ուրիշները չեյին նստել: Վոչ միայն Պուանկարեն ու Բրիանը, այլև Կաուցկին և Լեոնայն Պուանկարեն, ամբողջ «սոցիալիստական», Բլյումը և՝ վերջապես, ամբողջ «սոցիալիստական», «բանվորական» II ինտերնացիոնալը անտեսանիլիորեն ներկա ելին մեղադրյալների նստարանի վրա: Բնորոշ է այն, վոր՝ յեթե Արդևուսակցության «գործիչներին» բուրժուական ամբողջ մամուլն իր պաշտպանության տակն առավ, մենչևիկների համար պաշտպան կանգնեց «ինքը» II ինտերնացիոնալը, հայտնի նամակն ուղարկելով ԽՍՀՄ ԺԿԽ, վորի մեջ ասվում է.

«Ինտերնացիոնալի Գործկոմը մշտական կապ է պահպանել Խուսական Սոցիալ—դեմոկրատական կուսակցության հետ, վորի գործունեությունը նաև կուսակցությամբ հետևում է: Նրան հայտնի յե, ուղադրություն սոցիալ—դեմոկրատիան այն պայքավորում, վոր նա մղում է բայլչևիկների դեկտատուրում, վոր նա մղում է բայլչևիկների դեկտատուրում, հետո յեր ԽՍՀՄ հակահեղափոխական ինտերվենցիայից: Ուստի, ինտերնացիոնալը ամենայնպես բողոքն է արտահայտում այդ դատի դեմ»:

Այդ փաստաթուղթը իր դնահատականը գտավ ընկ. Սոլոտովի հետևյալ խոսքերի մեջ Խորհուրդների V համագումարում:

— Դատարանում ի՞նչ պարզվեց մենչևիկներին «Միութենական բյուրոյի» գործի վերաբերմամբ: Պարզվեց, վոր մենչևիկական կազմակերպությունը վնասարարական աշխատանք եր տանում մեր արդյունաբերության մեջ, դրադվելով բանվորների մատակարարման վիժեցումով, սովի կազմակերպությամբ քաղաքներում և խմբերկալիստների դեմ: Մեղադրյալներն իրենք խոստովանեցին այդ և

ազգայնացվող և հայրմակերպվող հայկառապիկմը
արագապես կաճի և դբան կհաջողվի խաղաղ միջոցնե-
րով տնտեսապես, իսկ հետո նաև սոցիալ-քաղաքակա-
նապես համաձուլել խՍՀՄ:

Հետո նույն ցուցմունքների մեջ Գրոմանն ասում
էր.

— Գարվիշն ¹⁾ անմիջական քաջալերողն է
հանդիսանում Կառուցելու բալոր վերջին պարզապես
ազդերսիվ յեղուցիների, վորը հայտնաբերեց իրեն
վորպես ուղղակի կողմնակից ինտերվենցիայի՝
ընդդեմ խՍՀՄ: Այս տեսակետը վերջին ժամանակ-
ներում մեծ քանակությամբ կողմնակիցներ է նվա-
ճում II Ինտերնացիոնալի ղեկավարների և նրա
կուսակցության առաջնորդի— դերմանական սո-
ցիալ-դեմոկրատիայի մեջ, վորը հետզհետե ավելի
մեծ դժվարությունների յե հանդիպում իր պայ-
քարում՝ ընդդեմ դերմանական կոմունիստական
կուսակցության և Կոմիտեների: Ուստի և ինձ ար-
դեն չպարմացրեց Պետտինիի հաղորդածը իր ունե-
ցած զրուցի մասին Դանի հետ Բեռլինում 1927 թ.
վերջերքում: Այդ տեղեկության մեջ Պետտինիը
բերում էր Դանի դիրեկտիվ ցուցումը, թե պետք է
պաշտպանել տրոցկիզմը և պայքարը ընդդեմ Համ
Կի(բ) բոլոր միջոցներով ընդհուպ մինչև ինտեր-
վենցիա և կազմալուծիչ աշխատանք:

Վերջապես, 1928 թ., ինչպես մատնանշում է Գրո-
մանը.

— Աբրամովիչը ՌՍԴԲԿ Կի «Միութենական
բյուրոյի» անդամների հետ զրույցներ անելիս՝
մանրամասն կերպով հիմնավորում էր պայքարի
տակտիկայի փոփոխությունը,— վնասարարու-
թյան և ինտերվենցիայի խնդիրը նա շատ վորոշա-
կի և հտրականապես էր դնում: Տակտիկայի այդ
չբնագարձին արդեն հասկանություն ելին ալել թե

¹⁾ Գարվիշն—առևտրական միջնորդների արտասահմանյան Կի
լիգերներից մեկն է:

դերմանական սոցիալ-դեմոկրատիան և թե II Ին-
տերնացիոնալը: Բերլինում դադունի խորհրդակ-
ցություն էր կայացել (Աբրամովիչի, Դանի, Դա-
լինի, Հելֆերդինգի և Բրեյդելի մասնակցու-
թյամբ), վորտեղ վերջնականապես վճռվել էր նոր
տակտիկական կուրսին Ֆինանսական ոգնություն
և կազմակերպական աջակցություն ցույց տալ:

Ինքն ըստ ինքնյան հասկանալի յե, վոր «Միութե-
նական բյուրոն» չէր կարող քաղաքական բլոկի մեջ
չմտնել հակահեղափոխական մյուս կազմակերպու-
թյունների հետ: Իր ցուցմունքների մեջ մեղադրյալ
Գրոմանը պատմում է այն մասին, թե համաձայնելով
հեղաշրջման նախապատրաստության անհրաժեշտու-
թյան հետ և ընդունելով նոր տակտիկան, «Միութենա-
կան բյուրոն» դաշնակիցներ էր վորոնում քաղաքական
մյուս խմբակցությունների և կազմակերպությունների
մեջ, դրա հետ միասին անձնական ծանոթությունները
և պաշտոնակցական հարաբերություններն ոգնագործ-
վում ելին քաղաքական կապեր հաստատելու համար:
Թե ինչպես ելին այդ կապերը հաստատվում, ում հետ և
ինչ պլանֆորմի վրա— մենք արդեն մատնանշել ենք
վերևում: Հիշեցնենք միայն, վոր ըստ մեղադրյալ Յա-
կովիթի խոսքերի, ՌՍԴԲԿ պարտավորություն հան-
ձրն առավ «քաղաքացիական զվարդիայի» կազմակերպու-
թյուն նախապատրաստել քաղաքներում, վորը հակա-
հեղափոխական հեղաշրջման մոմենտին կարողանար
զավթել կառավարական հիմնարկները, յեռանդուն նե-
ղակ հանդիսանալով հակահեղափոխական նոր կառու-
ցուկ հանդիսանալով հակահեղափոխական նոր կառու-
վարության համար և բաղա՝ նոր ռեժիմի քաղաքային
միլիցիա ստեղծելու համար:

Բացի դրանից, մենչևիկներին արտասահմանյան
կենտրոնը II Ինտերնացիոնալի կազմակերպություն-
ների միջոցով պետք է միջոցներ ձեռք առնել բարոյա-
կան-քաղաքական միջնորդի համապատասխան «նա-
խապատրաստության» համար՝ բանվոր դասակարգի և
նրան մոտիկ Արևմտյան մասը բուրժուազիայի խավերի
մեջ:

98

տառաձմանյան կենտրոնի կազմակերպչական ազդեցութեան արդյունք հանդիսացաւ: 1925 թվականից մինչև 1930 թ. «Միութենական բյուրոյի» առանձին անդամները մի շարք տեսակցութիւններ տեղի ունեցան մենչևիկներին արտասահմանյան Կի ղեկավար դործիչներին հետ, սխտեմատիկորեն գրավոր կապ եր պահպանվում է՝ վերջապես, տեղի ունեցաւ մենչևիկներին Կի յերկու անդամներին՝ արհասահմանյան կենտրոնի լիդեր Արքամովիչի և մենչևիկական Կի անդամ Բրատուշտեյնի անլեզալ ուղևորութիւնը ԽՍՀՄ-նրանք յերկուսն ել կապված ելին «Բյուրոյի» անդամներին հետ, իսկ Արքամովիչը՝ բացի դրանից, մասնակցում էր «Բյուրոյի» նիստերին—ԽՍՀՄ-ում: Բացի Բերլուցիւց և Պետունինից, վորոնք դործուղումով արտասահման ելին դնացել, անձնական հարաբերութիւնները արտասահմանի հետ՝ թե «Միութենական բյուրոյի» կազմակերպչ առաջ և թե հետո, պահպանում ելին Գրոմանը, Հինաբուրգը, Շտերնը և ուրիշները:

Մեղադրյալ Հինաբուրգը ցույց տվեց, վոր այն ուղևորութիւններին թվում, վորոնց ոգտադործել են «Միութենական բյուրոյի» նախաձեռնողները ՌՍԴԲԿ արտասահմանյան պատգամավորութիւն հետ կապեր հաստատելու համար, նաև իր արտասահմանյան ուղևորութիւնն էր 1927 թ. յերկրորդ կեսերին: Բերլունով անցնելիս, նա ծանոթացրեց իր աշխատանքի հետ ԽՍՀՄ-ում Դանին, Կացելին և Գարվին, վորոնք հավանութիւն տալով կազմակերպութիւն ստեղծելու փորձերին, ցանկութիւն հայտնեցին, վորպեսզի նրա նախաձեռնողները ԽՍՀՄ-ում համամիութենական մասշտաբով կազմակերպութիւն ստեղծեն:

Մեղադրյալ Յակուբովիչը սրտմեց այն մասին, թե ինչպես Շտերնը 1925 թվականից սկսած ամեն տարի Դերմանիա յեր դնում բժշկվելու և 2-3 ամիս արտասահմանումն էր անցկացնում: Ամեն մի ուղևորութիւն ժամանակ նա կանգ եր առնում Բերլինում, տեսնվում էր արտասահմանյան Կի անդամներին հետ և ներկա յեր լինում նրա նիստերին: Բացի դրանից, նա այ-

ցելում էր գերմանական սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութեան ամենաականավոր գործիչներին: Նրա այցելութիւններին մասին գիտելին թե՛ Կաուցիլին և թե՛ Ե. Բերնշտեյնն ու Բ. Հիլֆերդինգը: Արտասահմանյան կենտրոնից Շտերնը դիրեկտիվներ և ինֆորմացիաներ եր ստանում:

Արքամովիչի ԽՍՀՄ դալու մասին Շերը պատմեց դատարանին:

— 1928 թ. Արքամովիչը յեկաւ արտասահմանից: Այն մասին, թե նա պետք է դա, Կի անդամները վաղորդ տեղեկութիւն ունեյին:

Շերի բնակարանում Արքամովիչն իմիջիայլոց ասում էր, վոր արհասահմանյան Կի շատ է հետաքրքրվում կազմակերպութեան աշխատանքով ԽՍՀՄ-ում և ինքը Կի անունից ուղում է ձևակերպել նրա լիազորութիւնները: Խոսակցութեան շարունակութեան մեջ Արքամովիչը մատնանչեց, վոր խմբակի «ոռոտական Կի» անվանվելու ձգտումը ճիշտ չէ. և վորովհետեւ՝ մյուս կողմից, այժմ հնարավորութիւն չկա լայն ծաւալով խորհրդակցութիւն կամ համագումար կազմել, ուստի հիմք չկա հրաժարվելու այն բանից, վոր անվանվեն «Մենչևիկներին Կի Միութենական բյուրո»: Այդ, ի նկատի ունենալով Գյուլագիական աշխատախրական կուսակցութիւնը, նա մատնանչում էր, թե ցանկալի յե ավելի սերտ միավորութիւն հաստատել այն խմբակներին հետ, վորոնք աշխատում են գյուլագիութեան մեջ:

Մյուս մեղադրյալ Զալկինգը լրացրեց Շերի ցուցմունքները: Այսպես, խորհրդակցութեան մեջ զրույցներում և լիկուցման մեջ Արքամովիչը խոսում էր այն մասին, թե «Միութեանական բյուրոյի» գործունեյութեան հիմնական մոմենտը հետագայում պետք է խորհրդային իշխանութեան տապալման նախապատրաստութիւնը լինի ԽՍՀՄ-ում. ՌՍԴԲԿ արտասահմանյան պատգամավորութիւնը անհրաժեշտ է համարում պաշտպանել ինտերվենցիան, վորպես միակ լուրջ միջոց խորհրդային իշխանութեան տապալման համար և

այդ տեսակետը հենվում է II Ինտերնացիոնալի և
Լեւեմայան Ֆելիքսայի ամենագլխավոր սոցիալ-դեմո-
կրատական կուսակցությունների կաթճեքի վրա (մաս-
նավորապես, գերմանական սոցիալ-դեմոկրատական
կուսակցության ղեկավարող շրջանների) :

Արդամովիչը չնչտեց, վեր արտասահմանյան պատ-
գամավորությունը II ինտերնացիոնալի լիդերներին և
գերմանական ողջիակ-դեմոկրատական կուսակցու-
թյունին՝ համաձայնություն ստացավ միավերացնելու
ՌՍԴԲԿ միաստարակյան աշխատանքը :

Մատնանշված հենց այդ ծրագրերը, վոր Աբրահամ-
վելը տվեց, վորդոպես դիրեկտորիվ, «Միութենական բյու-
րոյի» գործունեյության հիմք դարձա՛վ ամբողջ հե-
տագա ըըջանի համար: Հետագրքիւր ե այն ցուցմուն-
քը, վոր տվեց դատարանոմ նուշն Շերը, մենչեկինքի
արտասահմանյան կենտրոնի մյուս ներկայացուցչի՝
Բրոուն,տեյնի թՄ ՇՄ գալու մասին:

— Բրոուները յեկալ 1929 թ. դարնան, արտասահմանյան պատգամավորությունից ինչ-վոր հանձնարարություն ունենալով: Բրոուները ներ հայտարարեց, վոր ինքը ինտերվենցիայի հակառակորդ եր, մինչև վոր վերջնականապես համոզվեց, վոր խորհրդային իշխանության կարմիր իմպերիալիզմը շատ ավելի վտանգավոր է միջազգային սոցիալիզմի շահերի համար, քան վորևէ բարդություն, վոր չաղկապված է Դրանսիայի կամ Անգլիայի ինտերվենցիայի հետ:

Մեղաւորը Սուխանովը լրացրեց «Միլիթենական
բյուրոյի» հակահեղափոխական աշխատանքի և ի
տերնացիոնալի դավաճանական դերի պատկերը, պատ-
մեկով, փոքր ինտերնացիոնալ պատերազմ և բոլոր-
քամ իՍՅՄ դեմ, փոքր միայն ձեռնամուրհակ, այլ փա-
տորեն.

— Գործնականորեն, II խնտերնացիոնալը, —
Հայտաբարեց Սուխանովը, — կարող ե ինտերվեն-
ցիան ե Հանդիսանում, վորը ե զրվում ե II խն-
տերվինցիա սլատրաստել միայն արևտտ — յեվրո-

պական բանվոր դասակարգի զեմաւորության ամեն
կերպ հեռացնելու միջոցով: Ուստի, ուղեղների
համապատասխան մշակումն եւ այս սպեցիֆիկ
ֆունկցիան ե հանդիսանում, վորը ե դրվում ե
II ինտերնացիոնալի վրա ինտերնացիոնալ:
պատրաստության պրոցեսում:

Մի քանի խոսքով պետք է կանգ առնել նաև հիմա-
գինի ցուցմունքների վրա, վրը կանգնած եր մենչե-
վիկները պրոցեսին իբրև վկա: Նա ուղղակի մատնա-
նչեց, վր Արդիուսակցության և մենչեկներին նպա-
տակները և «աշխատանքը» միասնական ելին: Նա ման-
րամասն կերպով պատմեց աշխատանքի կազմակերպ-
չական ձևերի մասին, պարտակառուցությունների քա-
նական մասին յերկու հակահեղափոխական խմբակ-
ներին միջև և, վերջապես, հանդիմանորեն կանգ առավ
ֆինանսավորման վրա, վրը չափը նա 200-250.000
ռուբլի եր վրոջի: Լարիչը զանազան ժամկետներով
մենչեկական կազմակերպության համար բնձամբ
Գրոմանին հանձնեց մոտավորապես 200.000 ռուբլի,
դրա հետ միասին առաջին բաժինը 50.000 ռուբլի Լա-
րիչիը տվեց Գրոմանին համգրեյի ներկայությամբ:

14 մենչևիկները պրոցեսը փոստորեն պարզեցնելու համաշխարհային մենչևիկի միջոցով և դեմո II Ինտեր-նացիոնալի: Չափազանց համոզեցուցիչ կերպով, հիմ-նված բազմաթիվ փաստաթղթերի և մեղադրյալների սեփական ցուցմունքների վրա, ԽՍՀՄ Գերագույն դա-տարանի հատուկ ատյանի դատավճիռը սպառնիչ կեր-պով վերջացրեց մենչևիկական, կուսակցութային և թե-մայի «Միության» բյուրոյի» դործունեությանը և թե-թե, հաստատելով, վեր թե, կուսակցութային և թե-նրա «Բյուրոն» ուղղակի խնդիր էին դրել իրենց հա-մար վերականգնել կապիտալիզմը մեր յերկրում: Յերբ խորուրդների «խաղաղ վերասերման» դրույրը ջախ-ջախված յերևաց և նեպի վրա դրած հույսերը փուլ յե-կան, մենչևիկներն ուղղակի վնասաբարության անցան, ալ չհակահեղափոխական դործունեյության մեջ միա-նալով կոնգրատուի-Չալանովի կուլակ-հեթակա-

103

կազմակերպության և Ռամզինի ինտելիցենցիաների անհատական վնասարարական կազմակերպության հետ, վորը խոշոր բուրժուազիայի և ֆրանսական ընդհանուր, շտաբի շահերն են ներկայացնում:

Դատաւճիւր հաստատեց նույնպէս, վոր մենչեւ-կական կուսակցութիւնն իր «Միութենական բյուրոյի» հետը միասին ինտելիցենցիայի աշխարհ դրույթին են դիմում: «Միութենական բյուրոն», իրաւործելով դե-րեկտիվը ինտելիցենցիայի նախապատրաստութեան մա-սին, նաև վորոշում ընդունեց այն մասին, վոր

«Ինտելիցենցիան պայքարի անհրաժեշտ գոր-ծիք է հանդիսանում պրոլետարիատի դիկտատու-րայի և խորհրդային իշխանութեան դեմ»:

«Միութենական բյուրոյի» պրոցեսը նորից ու նորից սպառնուցեց, վոր բալչեւիզմի դիժը հետեւողական պայքար է պրոլետարիատի դասակարգային շահերի համար, իսկ մենչեւիզմի դիժը—ուղղակի դավաճանու-թիւն է պրոլետարիատին, բլոկ է բուրժուազիայի հետ, նրա ընդհանուր շտաբների հետ և անդուր կատա-րում՝ նրանց հակահեղափոխական միտումները: Մեն-չեւիզմի դիժը—բուրժուազիայի շահերի հետեւողական դասակարգային պաշտպանութիւնն է:

Ամենափոքրիկ կասկած անգամ չի կարող լինել այն բանում, վոր ի պատասխան մենչեւիկական կու-սակցութեան հակահեղափոխական գործունեւութեան, նրա թիկունքում կանգնած II Ինտերնացիոնալի «ա-ռաջնորդները» և նրանց ղեկավարող կապիտալիստա-կան յերկրները ընդհանուր շտաբները,—ԽՍՀՄ բան-վոր դասակարգն է՛լ ավելի կուժեղացնի իր արթնու-թիւնը, է՛լ ավելի կխտացնի իր շարքերը կոմունիստա-կան կուսակցութեան շուրջը, վորը գլխավորում է սո-ցիալիզմի շինարարութիւնը մեր յերկրում:

ԱԶԱԼՈՒԴ ԼԻՆԵԼ

Մեր դրքով, վոր նվիրված է իմպերիալիստական պետութիւնների սպառնալիքներին կատաղի աճման և նրանց ընդհանուր շտաբների ագենտուրայի անընդ-

հատ գործունեւութեան ԽՍՀՄ ներսում, մենք մեր կա-րողութեան չափով ձգտեցինք հիշեցնել այն վտանգի մասին, վորը շարունակ սպառնում է մեզ դրսից:

Յեթե ընթերցողն այս գրքի նյութերի հիման վրա կփորձի հանրաբուժարի բերել իմպերիալիստական ընդհանուր շտաբների «նվաճումները նրանց քայքայիչ աշխատանքի մեջ մեր յերկրի տերրիտորիայի վրա, —նա կհամոզվի, վոր այստեղ ընդհանուր շտաբները պարտութիւն պարտութեան հետեւից են կրում,— ԽՍՀՄ բանվոր դասակարգը լենինյան կուսակցութեան ղեկավարութեամբ ջախջախում է նրանց փորձերը— ներքին հակահեղափոխական կազմակերպութիւնները լիկվիդացիայի յեն յենթարկվում մեկը մյուսի հետե-վից:

Մեկ բացատրութիւն կա միայն հակահեղափո-խական կազմակերպութիւնների այդ հաջող լիկվիդա-ցիայի համար—այն խանդավառութիւնը, վորով ԽՍՀՄ աշխատավորները սոցիալիզմ են կառուցում և հիասքանչ հաջողութիւնները առաջին հնգամյակի կա-տարման մեջ:

ԽՍՀՄ սոցիատաւորները է՛լ ավելի մեծ խանդա-վառութեամբ պետք է շարունակեն սոցիալիստական մեծ շինարարութիւնը, հիշելով, վոր միայն այդ ձա-նապարհի վրա յե ապահովված հաղթանակը կապի-տալիզմի վրա:

Մենք վերջացնում ենք Լենինի այն խոսքերով, վոր նա ասել է 1920 թ. դեկտեմբերին խորհուրդների VIII համագումարում.

«Ով մոռացութեան կտա մեզ շարունակ սպառնա-ցող վտանգը, վորը չի դադարի, քանի գոյութիւն ունի իմպերիալիզմի աշխարհը,—ով մոռացութեան կտա այդ,—նա մոռացութեան կտա մեր աշխատա-վորական հանրապետութեանը:

ՅԱՆԿ

	Էջ
Առաջաբան	3
Խմայերիալիստները գինվում են	9
Տերրորիստ սպիտակ գվարդիականների պրոցեսը (Ֆինլանդական ընդհանուր շտաբի աշխատանքը)	17
Եստոնական հետախույզների 'պրոցեսը'	24
Լատվիական լրտեսների գործերը	31
Լեհական ընդհանուր շտաբի ագենտները մեղադրյալների նախարանի վրա	39
Ուկրաինայի Ազատագրության Միության գործը (Լեհական իմպերիալիզմը Ուկրաինայի «ազատարարի» դերում)	51
Շախտյան գործը	66
«Արդևուսակցության» պրոցեսը (ֆրանսական ընդհանուր շտաբի աշխատանքը)	75
Մենչևիկ-ինտերվենցիոնիստների պրոցեսը (Յերկրորդ ինտերնացիոնալը իմպերիալիստներին ռժանդակողի դերում)	88
Աչալու՝րբ լինել	102

2013

«Ազգային գրադարան»

NL0047035

3062 50 409. (81/2, d.)

524

С. И. Г. БРОЙДЕ
ГЕНЕРАЛЬНЫЕ ШТАБЫ ДЕЙСТВУЮТ

Госиздат ССР Армении
Эривань — 1982